

აკარქიტი – ხელოვნური მარმარილო, რომელიც მზადდება მარმარილოს და გრანიტის ნარჩენების, ღორღისა და ცემენტის დულაბისაგან. გამოიყენება იატაკის, კიბის საფეხურების (ნახ. 1), კედლების და მისთ. მოსაპირკეთებლად.

ნახ. 1

აკაცია (ბერძ. Akakia ეგვიპტური ეკლიანი ხე) – მიმოზისებრთა ქვეოჯახის მცენარეთა გვარი, რომელსაც საკმაოდ მკვრივი, მაგარი, მომწვანო-მოწაბლისფერი მერქანი აქვს. უმეტესად ეკლიანი ხეებია (ნახ. 1). განივკვეთში ნაქურთენს მცირე ზოლი უჭირავს, ძირითად ნაწილს კი

ნახ. 1

შეადგენს გული. სიმკვრივე 600-820 კგ/მ³. იზრდება მშრალ უდაბნოებსა (მექსიკა, ავსტრალია) და ჭარბტენიან ადგილებში (ინდოეთი, მადაგასკარი). ცნობილია 750-მდე სახეობა, რომელთა ნახევარი გავრცელებულია ავსტრალიაში (იქ აკაცია ეროვნული ემბლემაა). როგორც სწრაფმზარდ მცენარეს რგავენ ფერდობების გატყიანებისა და ქალაქების გამწვანებისათვის. მერქანს იყენებენ ავეჯის წარმოებაში. სენეგალური აკაციასგან იღებენ

გუმიარაბიკს. საქართველოში გავრცელებულია შემდეგი ჯიშები: ლეგა, აბანოზის, აბრეშუმა, თეთრი და ყვითელი აკაცია.

აკვამეტრია (ლათ. aqua წყალი და ბერძ. métron გაზომვა) – ნივთიერებაში არსებული წყლის რაოდენობრივი განსაზღვრის მეთოდი.

აკვაპლასტი – პოლიმერების წყალხსნარი, რომელიც მასალების თერმული დამუშავებისას გამოიყენება. მისი მაცივებელი უნარი უფრო მაღალია, ვიდრე ზეთისა და დაბალი, ვიდრე წყლისა.

აკვარელი (ლათ. aqua წყალი) – წყალში გასახსნელი საღებავი. გამოიყენება მშენებლობაში სამღებრო სამუშაოების შესასრულებლად, აგრეთვე ფერწერაში.

აკვარიუმი (ლათ. aquārius წყალთან დაკავშირებული) – 1. შემინული ყუთი, დიდი შენობა ან დაწესებულება, სადაც აშენებენ თევზებს, წყლის ცხოველებსა და წყალმცენარეებს მათზე დაკვირვების, შესწავლის, გამოფენისა (ნახ. 1. ჯორჯიას აკვარიუმი, ქ. ატლანტა, აშშ) და სხვ. მიზნით.

ნახ. 1

აკვატინტა (ლათ. aqua და tinctus ფერადი, შეღებილი) – 1. ლითონის ფირფიტაზე სიმჟავით ამოჭმული გრავიურის სახეობა; 2. ამ წესით შესრულებული ნახატი (ნახ. 1. აკვატინტით შესრულებული სურათი). ტექნიკურად ნახატის შესრულების ტექნოლოგია შემდეგია: ლითონის ფირფიტა თანაბრად იფარება კანიფოლის ფხვნილით, ასფალტით ან ორივეს ნარევით; აცხელებენ, ფხვნილი ღვდება და ქმნის საგრავიურე გრუნტს მარცვლოვანი ფაქტურით. შემდეგ მასზე დაიტანება ნახატი, ის უბნები, რომლებიც უნდა დარჩეს ღია ფერის, იფარება მჟავამედეგი ლაქით. შემდეგ ფირფიტა მრავალჯერადად მუშავდება მჟავით, რომელიც ამოჭამს ლითონს იმ ადგილებში, რომელიც დაცული არ იყო მჟავამედეგი ლაქით. ამ გზით მიიღება გრავიურის საბეჭდი ფორმა რელიეფური ზედაპირით.

ნახ. 1

აკვატორია (ლათ. aqua წყალი) – 1. პორტის დადგენილ საზღვრებში მოქცეული წყლის სივრცე; 2. ავიაც. ჰიდროაეროდრომის ნაწილი, რომელიც მოწყობილია ჰიდროთვითმფრინავების სადგომად და ასაფრენ-დასაფრენად.

აკვედუკი (ლათ. aqua წყალი და ductus გადატანა) – იხ. ბელლარი.

აკვიზიტორი (ლათ. acquisite ადამიანი, რომელიც შეიძენს, მოიპოვებს, მოიხვეჭს რაიმეს) – სატრანსპორტო ან სადაზღვევო საწარმოს თანამშრომელი ან აგენტი, რომლის ვალდებულებებში შედის ახალი ტვირთის ან ახალ დაზღვევათა მოპოვება.

აკვიზიცია (ლათ. acquirere შეძენა, მოპოვება) – 1. აკვიზიტორის მიერ სადაზღვევო ან სატრანსპორტო კომპანიის ახალი კლიენტების მოზიდვა; 2. კომპანიის ყველა აქციის შესყიდვა ერთი პირის ან პირთა ჯგუფის მიერ, რაც საწარმოს შეძენას ნიშნავს. თუ ა. კომპანიის ხელმძღვანელთა ან აქციონერების მესაკუთრეების თანხმობის გარეშე წარმოებს, ასეთ შემთხვევაში მას "მტრულს" უწოდებენ.

აკლდამა (არამ. ḫāḡēl damā სისხლის ველი) – სამურავი; ნაგებობა, რომელშიც მიცვალებული ასვენია (ნახ. 1. იბერიის წარჩინებული პირის ცეცხლთაყვანისმცემლური აკლდამა, I ს., არმაზი, მცხეთის მუნუციპალიტეტი, საქართველო). იხ. ლუსკუმა, სარკოფაგი, მასტაბა, მავზოლეუმი, პირამიდა.

ნახ. 1

აკლიმატიზაცია (ფრანგ. acclimater<შუასაუკუნ. ინგლ. climat<ლათ. clima მხარე; დედამიწის დახრილობა<ბერძ. klima ჰავა, კლიმატი; მხარე, არე; სიტყვასიტყვით: დახრილობა, დაქანება; დედამიწის დახრილობა ეკვატორიდან პოლუსამდე<klinein დახრა) – 1. ცოცხალი ორგანიზმის შეგუება ახალ საარსებო პირობებთან (გეოგრაფიული, ეკოლოგიური, კლიმატური); 2. უჩვეულო კლიმატურ პირობებთან (ჰავასთან) ადამიანის ორგანიზმის აქტიური შეგუების

(ადაპტაციის) პროცესი; 2. მცენარის ან ცხოველის შეგუება ახალ, განსხვავებულ კლიმატურ პირობებთან; დაგვარება.

აკმონიტალი (იტალ. acciaio monetario italiano იტალიური სამონეტო ფოლადი) – უჟანგავი ქრომიანი ფოლადი ნიკელის დანამატით. შედგენილობა: რკინა (80%-მდე), ქრომი (17,5-19%), სილიციუმი (1,15%), მაგნიუმი (0,5%), გოგირდი (0,03%), ფოსფორი (0,03%). ძირითადად ამ შენადნობით იჭრება რომის ზარაფხანაში იტალიის, ვატიკანისა და სან -მარინოს გაცვლითი მონეტები.

აკომოდაცია (ლათ. accommodātiō რეგულირება, მოწესრიგება) – შეგუება, ადაპტაცია.

აკომოდაცია თვალის – სხვადასხვა მანძილზე მყოფი საგნის გარჩევის უნარი და შეგუება; ორივე თვალის ბროლის სიმრუდის ისე შეცვლა, რომ საგნის გამოსახულება მოექცეს თვალის ბადურის სიბრტყეში.

აკომოდაციის პროცესი – მხედველობის სწრაფი გადატანა შორს მყოფი ობიექტიდან ახლო ობიექტზე (მაგ., წიგნის ტექსტზე). ასაკის მატებასთან ერთად ეს პროცესი ნელდება.

აკრედიტება (ლათ. accrēdere დაჯერება, ნდობის გამოცხადება) – 1. ფინანს. ვინმესთვის რწმუნების მიცემა ფულის მისაღებად ან სავაჭრო ოპერაციის საწარმოებლად; 2. დიპლ. რწმუნების (აკრედიტივის) მიცემა უცხო სახელმწიფოს მთავრობის წარმომადგენლისათვის; 3. ჟურნალისტიკის ოფიციალური დაშვება რაიმე საერთაშორისო კონფერენციაზე, სპორტულ შეჯიბრებასა და მისთ.

აკრედიტივი (ლათ. accrēdere დაჯერება, ნდობის გამოცხადება) – უნაღდო ანგარიშსწორების ერთ-ერთი ფორმა.

აკრი (ბერძ. agrós ველი, მოხნული მიწა) – მიწის ფართობის საზომი ერთეული დიდ ბრიტანეთსა და ჩრდ. ამერიკაში; 1 აკრი = 1/640 კვ. მილი = 4046,856 მ² = 0,4046856 ჰა.

აკრილბეტონი – დეკორატიული ბეტონის სახეობა, დამზადებული პოლიმერული აკრილის შემკვრელისა (აკრილის მჟავა ან აკრილატი) და მარმარილოს ფქვილის საფუძველზე. სიმკვრივე – 1700 კგ/მ³, ექსპლუატაციის ტემპერატურა –40-დან +60°C-მდე. ძირითადად გამოიყენება შენობების ფასადებისა და ინტერიერების მოპირკეთებისათვის.

აკრილი – პოლიმერი აკრილმჟავასა და მეთაკრილური მჟავას საფუძველზე. ის შეიძლება იყოს სინთეზური ბოჭკო, საღებავი აკრილური დისპერსიული პოლიმერის საფუძველზე, კონსტრუქციული (მათ შორის გამჭვირვალე) პლასტიკი და სხვ. 1948 წელს ამერიკული კომპანია დიუპონის მიერ მიღებული იქნა პირველი აკრილური ბოჭკო სახელწოდებით "ორლონი", მაგრამ ის ცუდად ექვემდებარებოდა შეღებვას, ხოლო 1952 წელს უკვე დაამუშავეს ტექნოლოგია თანამედროვე აკრილის საწარმოებლად. აკრილი გამოიყენება მშენებლობაში, ავეჯის წარმოებაში (ნახ. 1. სამზარეულო აკრილური ავეჯით), ყოფაცხოვრებაში და სხვ.

ნახ. 1

აკრილნიტრილბუტადიენური სტირენი (აბს) (ინგლ. Acrylonitrile butadiene styrene) – აკრილნიტრილის, ბუტადიენისა და სტირენის თანაპოლიმერიზაციის (დარტყმამდეგი პოლისტირენის მოდიფიკაციის) გაუმჭვირი პროდუქტი. ქიმიური ფორმულა C_8H_8 . მიეკუთვნება ამორფულ, საინჟინრო პლასტიკებს, ხოლო კომპოზიტები მის საფუძველზე – სპეციალურ პოლიმერებს. სიმკვრივე – 1040 კგ/მ^3 ; სიმაგრე ბრინელის მიხედვით 100 მპა; თბომედეგობა მარტენსის მიხედვით $86-98^\circ\text{C}$. გამოირჩევა მაღალი ატმოსფერო- და ცვეთამედეგობით, ქიმიური მდგრადობით, დარტყმამედეგობით, მცირე წყალშთანთქმადობით, მბრწყინავი ზედაპირით, ხოლო რაც შეეხება მექანიკურ თვისებებს, ის იცვლება ფართო დიაპაზონში თანაპოლიმერის შედგენილობაზე დამოკიდებულებით. მედეგია ტუტეების, ზეთების, არაორგანული მარილებისა და მჟავების ხსნარების, ნახშირწყალბადების, ცხიმების, ბენზინის მიმართ. არამდგრადია აცეტონის, ეთერების, ეთილერებული ბენზინის, ეთილქლორიდის, ეთილენქლორიდის, ანილინის, ანიზოლის, ბენზოლის, ულტრაიისფერი გამოსხივების მიმართ; მიეკუთვნება ადვილადაალებადი ნივთიერებების ჯგუფს. გამოდის სტაბილიზირებული ფხვნილისა და გრანულების სახით. გამოიყენება მშენებლობაში, ავეჯის წარმოებაში, საავტომობილო-, ხელსაწყო- და თვითმფრინავმშენებლობაში, კვების მრეწველობაში, საყოფაცხოვრებო ნივთების (სასოფლო-სამეურნეო ინვენტარი, სასპორტო და საკანცელარიო საქონელი, სათამაშოები და სხვ.), კარისა და ფანჯრის სახელურების, ოპტიკური ინსტრუმენტების დასამზადებლად და ა.შ.

აკრილნიტრილი (ინგლ. Acrylonitrile) – უფერო სითხე დამახასიათებელი სუნით. ქიმიური ფორმულა C_3H_3N . სიმკვრივე – 806 კგ/მ^3 , დუღილის ტემპერატურა – $77,3^\circ\text{C}$. კარგად იხსნება წყალში, ადვილად განიცდის პოლიმერიზაციას. გამოიყენება ქიმიური ბოჭკოს (პოლიაკრილნიტრილის), სინთეზური კაუჩუკის, პლასტმასისა და მისთ. წარმოებაში.

აკრილური საღებავები – წყალ-დისპერსიული საღებავები პოლიაკრილატების (უმეტესად მეთილ-, ეთილ- და ბუთილაკრილის პოლიმერები) საფუძველზე, აგრეთვე სოპოლიმერების, როგორც აფსკწარმოქმნელების. იხსნება წყალში, თუმცა ზედაპირზე გაშრობის შემდეგ (შრება ძალიან სწრაფად) ინარჩუნებს მდგრადობას წყლის მიმართ. გამოიყენება მშენებლობაში სამღებრო საქმეში, ავეჯის წარმოებაში, ფერწერასა და სხვ.

აკროლეინი (ინგლ. Acrolein) – ორგანული ნაერთი, უფერო აქროლადი სითხე, მომწამლავი ნივთიერება. ქიმიური ფორმულა C_3H_4O .

აკროლითი (ბერძ. akrólithos ქვის კიდურების მქონე akros განაპირა და ithos ქვა) – ბერძნული ქანდაკება ადამიანის გამოსახულებით, რომლის თავი, ხელები და ფეხები კეთდებოდა ქვისგან, ხოლო სხეული და ტანსაცმელი – მოოქროვილი ხის ან სხვა მასალისაგან [ნახ. 1. რომის იმპერატორის კონსტანტინე დიდის (ძვ. წ. მე-4 ს.) აკროლითის შემორჩენილი ფრაგმენტები, რომის მუზეუმი, იტალიის რესპუბლიკა].

ნახ. 1

აკროპოლი [ბერძ. acropolis (ἀκρόπολις)-ákros (ἀκρος) ან akron (ἀκρον) ყველაზე მაღალი, ყველაზე ზედა და polis (πόλις) ქალაქი] – ძველი ბერძნული ქალაქის ყველაზე მაღალი და

ნახ. 1

გამაგრებული ნაწილი, ე.წ. ზედა ქალაქი. ქალაქის რელიგიური და პოლიტიკური ცენტრი. ა. იყო პირველადი დასახლებული ადგილი. მის გარშემო შენდებოდა ნაკლებად დაცული ე.წ. ქვედა ქალაქი. ის წარმოადგენდა ციხესიმაგრეს, რომელსაც ომიანობის დროს თავს აფარებდა ქალაქის მოსახლეობა. ა. ნანგრევებში (მიკენის, ათენის, არგოსის და სხვ.) ნაპოვნია მატერიალური კულტურის მრავალი ძეგლი. განსაკუთრებით

აღსანიშნავია ათენის ა. არქიტექტურული და ქანდაკების თვალსაჩინო ნიმუშები (დაახლოებით ძვ. წ. V საუკუნე). ათენის აკროპოლთან შექმნილია არქეოლოგიური ნაკრძალი და მუზეუმი. ა. – ქართულად შიდაციხე, ზედაციხე, ზედაქალაქი, ჰქონდათ ძველ ქართულ ქალაქებსაც: მცხეთას, თბილისს, ქუთაისს, არქეოპოლისს, ანაკოფიას, ვანს და ა.შ. ბერძენი ისტორიკოსი დიონ კასიოს კოკეინი (155 ან 164-229 წწ.)

ნახ. 2

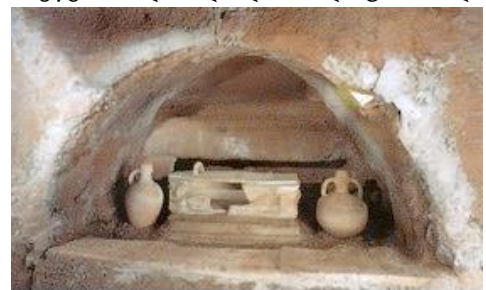

ნახ. 3

თავის "რომის ისტორიაში" აკროპოლიდ იხსენიებს მცხეთის შიდაციხეს (ზედაციხეს) და მოგვითხრობს, რომ ძვ. წ. 65 წელს რომაელთა სარდალი გნეუს პომპეუსი იბერიაში შეიჭრა და მიაღწია აკროპოლამდე. მცხეთის ამ ნაწილს არმაზციხე ეწოდებოდა. აკროპოლში, როგორც წესი, ყოველთვის იდგა ქალაქის მფარველი ღმერთის ტაძარი. ყველაზე მეტად ცნობილია ათენის აკროპოლი (ნახ. 1; ნახ. 2. ათენის აკროპოლის მაკეტი), რომელიც შეტანილია UNESCO-ს მსოფლიო მემკვიდრეობის ძეგლების სიაში, აგრეთვე

ათენის უნივერსიტეტის პროპილეა (იხ. პროპილეა, ნახ. 1), პროპილეა და ანტეროსის ტაძარი (ნახ. 3. ათენის აკროპოლის პროპილეა და ანტეროსის ტაძრის რეკონსტრუქცია).

აკროსოლიუმი (ლათ. arcossolium<arcus მშვილდი, თალი, მრუდი და solium სამეფო ტახტი, სარკოფაგი, კუბო) – ტერმინი, რომელიც გამოიყენება საეკლესიო შენობებისა და კატაკომბების კედლებში დასაკრძალავი თაღოვანი ნიშების აღსაწერად. ა. ეწყობოდა მდიდარი და ცნობილი ოჯახების კუბიკულებში (დარბაზებში) ან ქრისტიანულ კატაკომბებში III-IV საუკუნეებში: ნიშაში იდგმებოდა სარკოფაგი ან ძირში ამოჭრიდნენ სამურავს (საფლავს). ა. წინა კედელს ამშვენებდა წარწერა ან ჩუქურთმა (ორნამენტი), ზოგჯერ წარწერები და ჩუქურთმები უკეთდებოდა თალის შიდა ზედაპირის ტიპმანსაც. ადრექრისტიანულ ხანაში ა. აკეთდნენ როგორც საერთო, ისე ცალკეული საფლავებისათვის (ნახ. 1. აკროსოლიუმი წმ. სებასტიანეს კატაკომბაში, ძველი

ნახ. 1

რომი, იტალიის რესპუბლიკა). დაკრძალვის ასეთი არქიტექტურული ორგანიზაცია ყველაზე მეტად გავრცელებული იყო ელინისტურ აღმოსავლეთში, მათ შორის სირიაში.

აკროტერიონი (ბერძ. akrotérion უმაღლესი წერტილი, კიდურა) – კლასიკური ანტაბლემენტის ფრონტონის კუთხეებზე მოთავსებული სკულპტურულად შესრულებული ორნამენტული მოტივი (ნახ. 1) ან სკულპტურული სამკაულები გაშლილი მცენარეების, პალმეტების ან ცხოველთა სიმბოლური ფიგურების სახით.

ნახ. 1

აკუბიტა (ლათ. accubitum<accumbere დაწოლა) – ძველ რომში სასადილო ოთახის (ტრიკლინიუმის) დივანი, რომელიც გამოიყენებოდა ნახევრად წამოწოლილ მდგომარეობაში სადილობისას (იხ. ტრიკლინიუმი, ნახ. 1).

აკუმულატორი (ლათ. accumulāre დაგროვება, აჩხორვა) – 1. მოწყობილობა, რომელშიც ხდება ელექტრობის დაგროვება შემდგომში მისი თანდათანობით დასახარჯავად; 2. საერთოდ, სხვადასხვა სახის ენერჯის დასაგროვებელი ხელსაწყო, მაგ., ორთქლის აკუმულატორი, ჰიდრავლიკური აკუმულატორი (ნახ. 1. წყალქვეშა ჰიდრავლიკური აკუმულატორი მართვის ჰიდრავლიკურ სისტემაში წნევის რეგულირებისათვის) და სხვ.

ნახ. 1

აკუმულაცია (ლათ. accumulātiō დახვავება) – 1. ტექნ. რისამე (მაგ., ენერჯის) დაგროვება; 2. გეოლ. ორგანულ და მინერალურ ნივთიერებათა დაგროვება დედამიწის ზედაპირზე, წყლის ფსკერზე – ქარის, წყლის, ვულკანისა და სხვ.

აკუსტიკა (ბერძ. akoustikós სმენასთან დაკავშირებული) – მეცნიერება ბგერის შესახებ.

აკუსტიკა სამშენებლო – სამეცნიერო დისციპლინა, რომელიც შეისწავლის სათავსის, შენობისა და დასახლებული ადგილის ტერიტორიის ხმაურისაგან დაცვისა და მათთვის ოპტიმალური აკუსტიკური პირობების შექმნის საშუალებებს, უზრუნველყოფს ხმაურის ნორმალურ რეჟიმს. თანამედროვე ა. ს. მთავარი ამოცანაა შენობის ხმაურით დაბინძურების დონის შემცირება, რისთვისაც გამოიყენება: მსუბუქი ბეტონის კედლები, ბგერასაბიზოლაციო საკედლე მასალები, სამფენოვანი პანელები, ორმაგი შემიწვის ფანჯრები, ხის შეფიცვრა და სხვ.

აკუსტიკური მასალა – მასალა, რომელიც გამოიყენება სათავსის შიგნით ხმაურის შთანთქმისათვის (ფიჭაპლასტი, ფოროპლასტი, ქაფპლასტი, მინერალური ბამბა, თაბაშირ-მუყაო და სხვ.) და ბგერის გარედან შიგნით შეღწევისაგან დასაცავად (მერქანბოჭკოვანი ფილები, მინის ბამბა, ფოროვანი რეზინი და სხვ.).

ალ-აქსას ტაძარი – ებრაული ტაძრის ნანგრევებზე აშენებული მსოფლიოში უძველესი მუსლიმური ტაძარი (მესამე მექის ალ-ჰარამისა და მედინის წინასწარმეტყველის

ტაძრების შემდეგ). მდებარეობს ისრაელის ქ. იერუსალიმში ტაძრების მთაზე (ნახ. 1). იტევს 5000 მლოცველს.

თავდაპირველად აქ ხალიფა ომარის მიერ აგებული იყო მეჩეთი (მცირე სამლოცველო სახლი). შემდეგ ხალიფა აბდულ-მალიკ იბნ მერვანიმ იგი გააფართოვა და მშენებლობა 705 წელს დაასრულა მისმა შვილმა ალ-ვალიდიმ. 746 წელს

ნახ. 1

მიწისძვრამ მთლიანად დაანგრია მეჩეთი, რომელიც 754 და 780 წელს აღადგინეს აბასიდების დინასტიის ხალიფებმა. 1033 წელს მიწისძვრამ კვლავ დაანგრია მეჩეთი და 1035 წელს ხალიფა ალი აზ-ზიჰირმა იქვე გვერდით ააგო ახალი ტაძარი, რომელიც ტაძრისა და მიმდებარე ტერიტორიის მრავალგზისი რეკონსტრუქციის შემდეგ (დაადგეს გუმბათი, გადააკეთეს ფასადები, ააგეს

მინბარი, მინარეთები, შეცვალეს შიდა სტრუქტურა) დღემდე დგას ტაძრების მთაზე და ისრაელისა და იორდანის უმნიშვნელოვანეს კულტურულ ძეგლს წარმოადგენს.

ალა – ძველი რომაული სახლის დამხმარე სათავსი.

ალაზა – სიგრძის საზომი ერთეული აღმოსავლეთის ზოგ ქვეყანაში; დაახლოებით იგივეა, რაც ადლი (68,8 სმ).

ალაგე – საბიჯელი; ღობეზე გადასასვლელი, გადასაბიჯებელი ადგილი.

ალაგრეკი (ფრანგ. à la grecque ბერძნულის მსგავსად) – იხ. მეანდრი.

ალავერდის მონასტერი (ინგლ. Alaverdi Monastery) – ქართული ხუროთმოძღვრების ბრწყინვალე ძეგლი, საკათედრო ტაძარი და მონასტერი (ნახ. 1. პანორამული ხედი). მდებარეობს კახეთის მხარეში, ახმეტის მუნიციპალიტეტში, ალაზნის ველზე, ახმეტის

ნახ. 1

აღმოსავლეთით 15 კმ-ში. დაარსდა VI საუკუნეში 13 ასურელ მამათაგან ერთ-ერთის, იოსებ ალავერდელის მიერ (იქვეა დაკრძალული). კომპლექსში შემავალი ნაგებობებია: ალავერდის წმ. გიორგის საკათედრო ტაძარი, გალავანი, სამრეკლო, პალატი (ნახ. 2. ტაძრის გალავანში ჩაშენებული პალატი კონტრფორტებით), ფეიქარ-ხანის სასახლე, მარანი და აბანო. დღეს არსებული წმ. გიორგის ტაძარი XI ს-ის პირველ მეოთხედში ააგო კვირიკე კახთა მეფემ ძველი პატარა ეკლესიის ადგილას. იგი ერთ-ერთი უდიდესი საკათედრო ტაძარია (41,7 მ x

26,4 მ) საქართველოში, სიმაღლით 50 მ. ალავერდი XI საუკუნიდან საეპისკოპოსო ცენტრი და ეპარქიის მღვდელმთავართა რეზიდენცია იყო. ამავე საუკუნიდან ალავერდის ტაძარი კახეთის სამეფო სახლის საძვალედაც იქცა (აქ დაკრძალულნი არიან კახეთის მეფენი – ალექსანდრე I და თეიმურაზ I; აქვეა დასვენებული ქეთევან დედოფლის ნეშტის ნაწილი). 1616 წელს, შაჰ-აბასის

მიერ დარბევის შემდეგ, მონასტერი როსტომ მეფემ აღადგინა. ამავე საუკუნეში თურქმენთა მომთაბარე ტომებმა, შენობა ციხესიმაგრედ აქციეს. ალავერდის ტერიტორია იმდენად შეილახა, რომ 1659 წელს, თურქმენების განდევნის შემდეგ, საუკუნის ბოლომდე საეპისკოპოსოს აღდგენა ვერ მოხერხდა. XVII-XVIII საუკუნეების მიჯნაზე ტაძარი ლეკებმა დაარბიეს. 1721 წელს, მთავარ ეპისკოპოსის ნიკოლოზ ჩოლოყაშვილის თაოსნობით შეკეთდა ტაძარი და გალავანი. 1735 წელს ტაძარი თამაზ-ხანმა ააოხრა. ეს ნგრევა 1742 წლის მიწისძვრამ დააბოლოვა. აღდგენითი სამუშაოები დაიწყო თეიმურაზ II-ს მეუღლემ, დედოფალმა თამარმა და დაასრულა მისმა ძემ – მეფე ერეკლე II. საკათედრო ტაძარი ნაშენია უმთავრესად რიყის ქვით. გარედანაც და შიგნიდანაც მოპირკეთებულია მოყვითალო ტუფის ფილებით.

შენობის გეგმას საფუძვლად უდევს ჯვარი, რომლის სამი, ერთმანეთის ტოლი მკლავი ნახევარწრიული აფსიდებით მთავრდება და ქმნის ე.წ. ტრიკონქს. დასავლეთის მკლავი წაგრძელებულია, აქვს გვერდითი ნაგები, რომელთაც ელიფსური ფორმის თაღების წყვილი უკავშირდება. თაღები ვარსკლავისებურ სვეტზეა დაყრდნობილი. საკურთხევლის აფსიდის ორივე მხარეს მოთავსებულია სამკვეთლოსა და სადიაკვნეს ოთახები. გარედან შენობას

ნახ. 2

მართკუთხა მოხაზულობა აქვს. ჯვრის მკლავების გადაკვეთაზე აღმართული გუმბათი ოთხ ბურჯს ეყრდნობა. ჩრდილოეთით, სამხრეთით და დასავლეთით ტაძარს ღია გალერეები ჰქონდა, რომლებიც XIX საუკუნის დასაწყისში დაუნგრევიათ. ამ სამ მხარეს არის მოთავსებული ტაძრის შესასვლელიც. შიგა სივრცე გამოირჩევა გრანდიოზულობითა და დახვეწილი პროპორციებით. ინტერიერს კარგად ანათებს ფართო კარ-სარკმელებიდან უხვად შემოსული სინათლე (გუმბათს 16 სარკმელი აქვს). მონუმენტური ფასადები ძუნწად არის მორთული (ეს კახეთის ძეგლების საერთო თავისებურებაა). დამახასიათებელია აღმოსავლეთი ფასადის აგებულია – ხუთი დეკორატიული თაღი და ორი ღრმა სამკუთხა ნიში.

ტაძარი მოპირკეთებულია შირიმის მოზრდილი კვადრებით. ნაგებობა გადახურული ყოფილა ცისფრად მოჭიქული დიდი ზომის კრამიტის ფილებით, რომელთა ფრაგმენტები დღემდეა შემორჩენილი. შემორჩენილია აგრეთვე წარწერები. ტაძარი მოხატულია. მოხატულობა სხვადასხვა პერიოდს განეკუთვნება. საკურთხევლის კონქში გამოსახულია ტახტზე მჯდომი ღვთისმშობელი ყრმით (ნახ. 3. მოხატულობა). ღვთისმშობლის მარცხნივ და მარჯნივ გამოსახულნი არიან მთავარანგელოზები – მიქაელი და გაბრიელი. კონქის მხატვრობა XV საუკუნეს განეკუთვნება. ზემოდან მეორე და მესამე რეგისტრებში ეკლესიის მამების მონუმენტური ფიგურებისა და გრანდიოზული ორნამენტის ფრაგმენტებია. ეს მხატვრობა XI საუკუნისაა. სამხრეთ მკლავში თითქმის მთლიანადაა გადარჩენილი მოხატულობა. სარკმლებს შორის ორ-ორი რეგისტრია, სადაც ნაწილობრივ შემორჩენილია მოხატულობები. ამ მხატვრობის ძირითადი ნაწილი XV-XVI საუკუნეების მიჯნას განეკუთვნება. ტაძრის გარეთა ფორმები სავსებით შეესაბამება შიდა სივრცის სტრუქტურას. ფორმათა ურთიერთგანლაგება და პროპორციები ექვემდებარება წამყვან ელემენტს – ცენტრში აღმართულ მაღალ გუმბათს, რომელიც ორფერდა სახურავით გადახურული ჯვრის მკლავების გადაკვეთაზეა აღმართული. მკლავებს შორის – დაბალი ცალფერდა სახურავით გადახურული ნაწილებია. ტაძრის ფასადების დეკორი ძალზე თავშეკავებულია, უზარმაზარი კედლის

სიბრტყეები მხოლოდ თაღებითა და ნიშებითაა დანაწევრებული, რაც ხელს უწყობს ტაძრის დიდებულების აღქმას. ტაძარს გარს ევლება საკმაოდ რთული მოხაზულობის ორიარუსიანი გალავანი (ნახ. 4). ქვედა იარუსი ყრუა და ზედასთან შედარებით სქელია. ზედა იარუსს მთელ სიგრძეზე საბრძოლო ბაქანი გასდევს, რომლის უმეტესი ნაწილი ხის ყოფილა. მეორე იარუსის კედელში ძირს დახრილი და ჰორიზონტალური სათოფურებია. გალავანში ჩართულია 5

ნახ. 3

ცილინდრული კოშკი, რომლებიც გალავნის გარეთაა გასული. ტაძრის პირდაპირ ქვით ნაგები ორი პალატი მდგარა. შემორჩენილია მხოლოდ ერთი, რომელიც ორსართულიანი მოგრძო ნაგებობაა (27x11 მ), დგას შესასვლელის დასავლეთით. იგი ჩართულია გალავნის კედელში და გარედან გამაგრებულია ხუთი მძლავრი კონტრფორტით. ტაძრის ჩრდილო-დასავლეთით დგას ირანის შაჰის ნაცვლის (ფეიქარ-ხანის) სასახლე. იგი აგებულია XVII საუკუნის დასაწყისში. სასახლე რვაწახნაგა,

ორიარუსიანი კოშკისაგან და მის ჩრდილო-აღმოსავლეთ წახნაგზე მიდგმული დაბალი, კვადრატული სათავსისაგან შედგება. კოშკის ქვედა იარუსის ყოველ კუთხეში თითო მძლავრი ბურჯი დგას, რომელთა შორის თითო ფართო შეისრულთაღოვანი ღიობია. მარანი (ნახ. 5) ტაძრის ჩრდილოეთ კედლის პარალელურად, 50 მ-ზე დგას, ხოლო ტაძრის ჩრდილო-აღმოსავლეთით 80 მეტრზე, გალავნის გარეთ, მდებარეობს აგურითა და რიყის ქვით ნაგები აბანო, რომლის ცენტრალური ნაწილი გუმბათოვანი კამარით ყოფილა გადახურული. ალავერდში ყოველწლიურად (14 სექტემბერს) ღამისთევით იმართება ტაძრის დღეობა “ალავერდობა”, რასაც ახლავს სახალხო დღესასწაული და რასაც საუკუნოვანი ტრადიცია აქვს.

ნახ. 4

ნახ. 5

ალათა – კარის ან ფანჯრის შეკრული ერთი ელემენტი, რომელიც ჩარჩოსთან მოძრავად (ნახ. 1) ან უძრავადაა დამაგრებული.

ნახ. 1

ალათა ასაწევი – ალათა, რომელიც ჩარჩოს ზედა ძელთანაა დაკავშირებული და მოძრაობს ვერტიკალურად (იხ. ფანჯარა ასაწევი, ნახ. 1).

ალალიტი – იხ. დიოფსიდი.

ალანტი – იხ. ორტიტი.

ალაფხანა – მარცვლეულითა და ფქვილით მოვაჭრეთა რიგები XVIII-XIX საუკ. ძველ თბილისში. განლაგებული იყო თათრის მოედნის (ახლანდელი გორგასლის მოედანი) დასავლეთ მხარეზე.

ალაყაფის კარი – ბჭედი, ბჭის-კარი, ბჭე-კარი; გალავნის მთავარი შესასვლელი. კონსტრუქციის მიხედვით შეიძლება იყოს ერთფრთიანი, ორფრთიანი (ნახ. 1), გასაწევ-გამოსაწევი, ასაწევი, ასაწევ-საბრუნე და სხვ.

ნახ. 1

ალაყოჩი – დროებით გამართული სადგომი – ხის ან ნახდისაგან მოწყობილი საზაფხულო კარავი მთაში, უმთავრესად თუშეთში.

ალბათობა – ამა თუ იმ განსაზღვრულ პირობებში რომელიმე შემთხვევითი მოვლენის შესაძლო წარმოქმნის ხარისხის რიცხვითი დახასიათება, რომელიც შეიძლება განმეორდეს განუსაზღვრელად რამდენჯერმე (მაგ., მიწისძვრა, გვალვა და სხვ.). ალბათობა შეიძლება იყოს: აბსოლუტური, აპოსტერიორული, აპრიორული, გამოსხივების, თერმოდინამიკური, იონიზაციის, მათემატიკური, პირობითი, რეკომბინაციის, ფოტოიონიზაციის, შთანთქმისა და სხვ.

ალბათობის თეორია – მათემატიკის დარგი, რომელიც განიხილავს შემთხვევითი მოვლენების კანონზომიერებას და მის გამოყენებას მასობრივ მოვლენათა შესასწავლად; ანუ ეს არის მათემატიკური მეცნიერება, რომელიც საშუალებას იძლევა ერთი შემთხვევითი მოვლენის ალბათობით მოვკმბნოთ სხვა შემთხვევითი მოვლენის ალბათობა, რომელიც დაკავშირებულია პირველთან.

ალბედო (ლათ. albēdō სიფერმკრთალე, სითეთრე) – რაიმე სხეულის ზედაპირიდან არეკლილი სხივური ნაკადის ფარდობა მასზე დაცემულ სხივურ ნაკადთან. ა. ახასიათებს სხეულის ზედაპირის არეკვლის უნარს: იდეალურად გამბნევი ზედაპირის ალბედო ერთის ტოლია, ხოლო აბსოლუტურად შავი სხეულისა – ნულის. გაითვალისწინება შენობებისა და

ნაგებობების შიგა სივრცეში მზის რადიაციის გავლენით თბოშელწევადობის გაანგარიშების დროს. ა. ზომავენ სპეციალური ხელსაწყოთი – ალბედომეტრით და ჩვეულებრივ პროცენტობით გამოსახვენ. მაგ., მთვარის ალბედო უდრის 7%-ს, მარსისა – 15%-ს; ვენერასი – 59%-ს. დედამიწის ა. იცვლება 3-იდან 90%-მდე. ბალახით დაფარული ზედაპირის ა. საშუალოდ 22-25% უდრის, ვენახისა – 18-20%; ჩაის მწვანე ფოთლებისა – 24-26%; სიმინდისა – 18%, ტყის მასივისა – 14-17%; წყლის ზედაპირისა – 3-10%; თოვლის ფიფქისა – 80-90% და ა.შ.

ალბედომეტრი – საველე პირობებში ჯამური და არეკლილი რადიაციის სიდიდის გასაზომი ხელსაწყო.

ალბიტი (ბელომორიტი, პერისტერიტი) (ლათ. albus თეთრი) – ერთ-ერთი ყველაზე მეტად გავრცელებული თეთრი ფერის ქანწარმომქმნელი მინერალი (ნახ. 1), მაგმური წარმოშობის სილიკატების კლასის ნატრიუმის მინდვრის შპატი, პლაგიოკლაზების ჯგუფის ალუმინის სილიკატი. ქიმიური ფორმულა $\text{NaAlSi}_3\text{O}_8$. სიმკვრივე – 2610 კგ/მ³, სიმაგრე მოოსის სკალით – 6-7. გამოიყენება კერამიკულ წარმოებაში.

ნახ. 1

ალბომი (ლათ. albus თეთრი) – 1. აკინძული სუფთა ფურცლები ჩასაწერად, სახატავად ან საკოლექციოდ; 2. კრებული, რომელშიც დაბეჭდილია ხელოვნების ქმნილებათა, ნახაზების ან ფოტოსურათების რეპროდუქციები მცირე განმარტებებით; 3. შენობის არქიტექტურული ნახაზების ერთობლიობა (ნახაზების ალბომი).

ალბუმინი (ლათ. albūmen კვერცხის ცილა) – ცხოველური წარმოშობის წებოვანი ნივთიერება, რომლისაგან ხის წებოს ამზადებენ.

ალგებრა (არაბ. al-jabr აღდგენა, რეკონსტრუქცია) – მათემატიკის ნაწილი, რომელიც სწავლობს სიდიდეებზე მოქმედებათა ზოგად კანონებს ამ სიდიდეების რიცხვობრივი მნიშვნელობისაგან დამოუკიდებლად.

ალგოლი [ინგლ. algo(rithmic) და l(anguage)] – დაპროგრამების ენის სახელწოდება, რომელიც დაამუშავეს სხვადასხვა ქვეყნის მეცნიერებმა, რომელთაც 1958-1960 წლებში ხელმძღვანელობდნენ დანიელი მათემატიკოსი ნაურა და ნიდერლანდელი მათემატიკოსი დიკსტრი. ალგოლი ერთ-ერთი გავრცელებული ენის სახეობაა, რომელიც მიიღეს პარიზის საერთაშორისო კონფერენციაზე 1960 წელს. ა. ძირითად სიმბოლოებს (ალფაბეტს) წარმოადგენენ ათობითი ციფრები (0-დან 9-მდე), ლათინური ალფაბეტი (26 პწკარედი და 26 მთავრული ასო), სასვენი ნიშნები, მათემატიკური და ლოგიკური ოპერაციების ნიშნები (+; -; <; >; /; ნ; ც და სხვ.), სხვადასხვა სპეციალური ფუნქცია (sin, cos, arctan, entier, sign, abs, sqrt, exp, რომლებიც შეესაბამებიან სინუსს, კოსინუსს, არკტანგენსს, ანტიესს, სიგნუმს, აბსოლუტურ სიდიდეს, კვადრატულ ფესვს, ექსპონენტას), სხვა სპეციალური ნიშნები და ზოგი ინგლისური სიტყვა (კერძოდ, begin – დასაწყისი, integer – მთელი რიცხვი, real – ნამდვილი რიცხვი, end – დასასრული და სხვ.). ძირითადი სიმბოლოებიდან გარკვეული წესით (გრამატიკით) იქმნება უფრო რთული კონსტრუქციები – ალგორითმის აღწერა.

ალგორითმი (ბერძ. arithmós რიცხვი, ნომერი) – 1. იმ მოქმედებათა ერთობლიობის ზუსტი და სრული აღწერა, რომელთა მკაცრად განსაზღვრული თანამიმდევრობით შესრულება განაპირობებს დასმული ამოცანის ამოხსნას; 2. გარკვეულ ფარგლებში ცვალებადი საწყისი

მონაცემების სტანდარტული გარდაქმნის ერთიანი კონსტრუქციული მეთოდი (ზუსტად განსაზღვრულ მითითებათა ინსტრუქციების სისტემა) ან პროცესი. მრავალი სხვადასხვა ა. განიხილება ალგებრასა და რიცხვთა თეორიაში, აგრეთვე სხვა მათემატიკურ დარგებში. უმარტივესი ალგორითმებია: წესი, რომლითაც სრულდება არითმეტიკული მოქმედებები, ევკლიდეს, კვადრატული ფესვის ამოღების, n-ური რიგის დეტერმინანტის გამოსათვლელი, სარიუსის წესი – მე-3 რიგის დეტერმინანტის გამოსათვლელი, მატრიცის რანგის გამოსათვლელი, დახარისხების, რეკურსიული, სემპლიქსური, ინფორმატიკაში გენეტიკური ალგორითმი და ა.შ. დამტკიცდა, რომ მრავალი ამოცანისათვის ა. არ არსებობს; 3. საკუთარი სახელის და "რიცხვი"-ს აღრევის შედეგად რაიმე ამოცანის ამოსახსნელად საჭირო მათემატიკურ მოქმედებათა ერთობლიობა; 4. კომპ. სპეციფიკური პროცესი ან წესების ერთობლიობა, რომელთა მიხედვითაც, განსაკუთრებით კომპიუტერებში, მიმდინარეობს გამოთვლების ან რაიმე პრობლემის, ამოცანის გადაწყვეტა. მაგ., გარკვეული ალგორითმის საფუძველზე ხდება ელექტრონულ საფოსტო ყუთში არასასურველი წერილების (იგივე სპამი, ინგლ. spam) იდენტიფიცირება. ითვლება, რომ პირველი ალგორითმი გამომთვლელი მანქანისათვის დაწერა ბრიტანელმა მათემატიკოსმა და მწერალმა ადა ლაველესმა (Ada Lovelace).

ალებასტრი (ბერძ. alabastros ვაზა, ლარნაკი სუნამოსათვის) – იხ. თაბაშირი.

ალევრიტი (ბერძ. áleuron ფქვილი) – დანალექი წვრილმარცვლოვანი ფხვიერი ქანი (ნახ. 1). შედგება წვრილი (0,1-0,01 მმ ზომის) მინერალური მარცვლებისაგან (კვარცი, მინდვრის შპატი, ქარსი და სხვ.). მარცვლების ზომის მიხედვით გარდამავალი მდგომარეობა უკავია ქვიშასა და თიხას შორის. წარმოშობით ქვიშისაგან არ განსხვავდება. ალევრიტს განეკუთვნება მტვერი, შლამი, ლიოსი და სხვ. გამოიყენება ცემენტის დასამზადებლად.

ნახ. 1

ალეია (ლათ. ambulāre სიარული) – სატრანსპორტო ან ფეხით მოსიარულებათა გზა შემორგული ორივე მხრიდან ხეებით, ბუჩქებითა და მისთ. (ნახ. 1). ა. ტიპი (სწორხაზოვანი, მრუდხაზოვანი) განისაზღვრება პარკის (ბაღის) არქიტექტურული ჩანაფიქრის მიხედვით. ხეები და ბუჩქები შეიძლება იყოს თავისუფლად მზარდი ან ფორმირებული. სასურველია ხეები იყოს კომპაქტური ვარჯის მქონე; წიწვოვანი ჯიშებიდან უპირატესობა ენიჭება ნაძვს, კიპარისს, სოჭს, ფიჭვს, ლარიქსსა და სხვ. ჯიშებს, ხოლო ფოთლოვნიდან გამოიყენება – ცაცხვი, მუხა, თელა, რცხილა, წიფელი, თელა, არყის ხე, ნეკერჩხალი და სხვ. საშუალოდ ხეებს შორის დაშორება აიღება 5 მ, ხოლო რიგებს შორის 10 მ; ეს ზომები შეიძლება შეიცვალოს გამოყენებული ხეების ვარჯის ზომებზე დამოკიდებულებით. ა. აქვს მთელი რიგი ფუნქციებისა, რომელთაგან აღსანიშნავია: მზის სხივებისაგან დაცვა, ჰაერის გაწმენდა და ფილტრაცია მავნე ნაწილაკებისაგან, მტვრისა და კვამლისაგან, ნისლსა და წვიმაში ორიენტაცია, ქარისაგან დაცვა,

ნახ. 1

ფრინველებისა და პატარა ცხოველებისათვის თავშესაფრის მოწყობა, ხმაურისგან დაცვა, ლანდშაფტის გალამაზება, მყუდრო გარემოს შექმნა დამსვენებელთათვის და ა.შ.

ალესვა – ლითონის სამუშაო იარაღის (დანის, სახრახნისის, ცულის, ხერხის პირის, ლურსმნისა და სხვ.) ჭრის უნარიანობის ამაღლების პროცესი.

ალექსანდრეს მოზაიკა (ინგლ. Alexander Mosaic) – ყველაზე ცნობილი რომაული მოზაიკა ალექსანდრე მაკედონელისა და დარიოს III-ის გამოსახულებით (ნახ. 1; ნახ. 2. ფრაგმენტი). მოზაიკაზე ასახულია ალექსანდრე მაკედონელისა და სპარსეთის მეფე დარიოს III-ს შორის გამართული ისოსის ბრძოლის სცენა. მოზაიკა 1831 წელს ანტიკური პომპეის (იტალია) არქეოლოგიური გათხრების დროს ფავნუსის სახლში (იტალ. Casa del Fauno) აღმოაჩინეს და 1843 წელს გადაიტანეს ნეაპოლის ეროვნულ არქეოლოგიურ მუზეუმში. მოზაიკის ავტორი უცნობია. ამ გრანდიოზული გამოსახულების ზომებია 582×313 სმ, თუმცა მისი ნაწილი დაკარგულია. 2005 წელს ხანგრძლივი მუშაობის შედეგად დამზადებული მოზაიკის ზუსტი ასლი პომპეიში, ფავნუსის სახლის იატაკზე მოათავსეს.

ნახ. 1

ნახ. 2

ალექსანდრიის შუქურა (ინგლ. Lighthouse of Alexandria) – მსოფლიოს შვიდ საოცრებათაგან ერთ-ერთი; მდებარეობდა ქ. ალექსანდრიაში (ეგვიპტის არაბული რესპუბლიკა), აშენდა ძვ. წ. 279 წელს. მან ფუნქციონირება შეწყვიტა და თითქმის სრულიად დაინგრა მე-14 საუკუნეში მომხდარი ორი ძლიერი მიწისძვრის შედეგად. მისი ნარჩენები ნაპოვნია მეცინთავეების მიერ 1994 წელს, შემდეგ კი სატელიტური ფოტოებით შუქურის დანარჩენი ნაწილები აღმოაჩინეს. შუქურა ნაგები იყო მარმარილოს ფილებით, სიმაღლე 150 მეტრს აღწევდა. შუქურა შედგებოდა მარმარილოს სამი კოშკისაგან (ნახ. 1. ალექსანდრიის შუქურის რეკონსტრუქცია). ქვედა, პირველი კოშკი, მართკუთხა ნაგებობა იყო და მასში ის ხალხი ცხოვრობდა, ვინც შუქურას ემსახურებოდა. მის ზემოთ იდგა შედარებით პატარა, რვაკუთხოვანი კოშკი, საიდანაც სპირალური კიბეებით მესამე კოშკში აღიოდნენ. ზედა კოშკს ცილინდრის ფორმა ჰქონდა. მის თავზე მუდმივად ენთო ცეცხლი, რომელიც ღამით გზას უნათებდა ხომალდებს. შუქურას თავზე აღმართული იყო ზევსის

ნახ. 1

ქანდაკება. გაშლილი ზღვიდან შესაძლებელი იყო შუქურას დანახვა 50 კმ-ის მანძილიდანაც კი.

ალექსანდრიტი (ინგლ. alexandrite) – ქრიზობერილის სახესხვაობა, დღის სინათლეზე ზურმუხტოვანი მწვანე, ხელოვნურ განათებაზე მოიისფრო-მოწითალო ფერის, პირველი კლასის ძვირფასი ქვა. ქიმიური ფორმულა Al_2BeO_4 . გვხვდება ბრაზილიის ფედერაციულ რესპუბლიკაში, აშშ-ში, იდოეთის რესპუბლიკაში, შრი-ლანკის დემოკრატიულ სოციალისტურ რესპუბლიკაში, ტანზანიის გაერთიანებულ რესპუბლიკაში, მიანმაში (მიანმარის კავშირის რესპუბლიკა, აგრეთვე ბირმა), რუსეთის ფედერაციასა და სხვ.

ნახ. 1

ალექსანდრიტის კატის თვალი – ალექსანდრიტი, რომელიც მოგვაგონებს კატის მოციმციმე თვალს.

ალექსანდრიული მოზაიკა – ორნამენტული მოზაიკური მოხატულობის (ნახჭის) ტიპი.

ალვის ხე (ლათ. Pōpulus) – ტირიფისებრთა ოჯახის ფოთოლმცვივანი მცენარე (ნახ. 1). სიმაღლეში იზრდება 40 მ-მდე, აქვს ვიწრო პირამიდული ქერქი. ყინვაგამძლე და სწრაფმზარდია. გაღიავებული დრეკადი ვარჯი ქარს ადვილად ატარებს და ირწყევა. ალვის ხის სამშობლოა ავღანეთი და შუა აზია. კულტივირებულია კავკასიაში. კარგი სახეივნო ჯიშია. შესანიშნავია ქარსაფარი ზონების გასაშენებლად. 15-20 წლისა უკვე საშენ მასალას იძლევა. მის მსუბუქ გამძლე მერქანს ქაღალდის წარმოებაში იყენებენ.

ნახ. 1

ალვის ხე ბალზამის – 30 მ-მდე სიმაღლის და 80 სმ-მდე დიამეტრის სწრაფმზარდი ხე, გაშლილი, კვერცხის ფორმის ვარჯით. იზრდება მდინარეების გასწვრივ. გამოიყენება ცელულოზა-ქაღალდის წარმოებაში, ბალ-პარკების გასაშენებლად და სხვ. მისი სამშობლოა ჩრდილოეთ ამერიკა.

ალი – წვა აირად ფაზაში, რომელსაც თან ახლავს გამოსხივება და სითბოს გამოყოფა (ნახ. 1).

ალიანსი (ლათ. alligāre მიბმა, შეკავშირება) – რამდენიმე ორგანიზაციის, საწარმოს, პირის კავშირი და, როგორც წესი, საერთაშორისო გაერთიანება ხელშეკრულების საფუძველზე.

ნახ. 1

ალიბჭე – არხი, რომელსაც აირები ღუმლიდან კვამლსადენში გადაჰყავს.

ალიგინი (ლათ. lignum ხე, შემა) – ფაშარი და ნაოჭებიანი, თითქმის დაუწნეხავი ცელულოზას ფურცლები, რომლებიც ცვლის ჰიგროსკოპიულ ნივთიერებებს ტექნიკის სხვადასხვა დარგში.

ალიდადა (არაბ. al-idāda ბრუნვის რადიუსი) – სამიზნეხელი ან მისანიშნეხელი მოწყობილობა მიმართულების განსაზღვრისათვის და კუთხეების გასაზომად, რომელიც გამოიყენება გეოდეზიაში (ნახ. 1. ტელესკოპური ალიდადა). ა. წინათ ასევე გამოიყენებოდა ასტრონომიაში.

ნახ. 1

ალიენაცია (ლათ. aliēnātiō დაყოფა, ცდომილება) – 1. ქონების გასხვისება; 2. აქციის, კაპიტალის, ფასეულობათა მფლობელის შეცვლის ოპერაცია, ე.ი. ერთი პირის კუთვნილი ქონების გადაცემა საკუთრებაში.

ალიზი – საშენი მასალის სახეობა; მზეზე გამომშრალი გამოუწვავი აგური.

ალის გავრცელება – რაიმეს ზედაპირზე ალის მოღება.

ალის გავრცელების ინდექსი – შედარებითი მაჩვენებელი, გამოხატული განუსაზღვრელი რიცხვით, რომელიც მიღებულია მასალის შემოწმებისას. ამ დროს ალის გავრცელება ვიზუალურად იზომება.

ალის ეკლესია (ინგლ. Church of Ali) – გვიანდელი შუა საუკუნეების ქართული ხუროთმოძღვრების ძეგლი, ალის ღვთისმშობლის სახელობის გუმბათოვანი ეკლესია (ნახ. 1. საერთო ხედი). მდებარეობს ხაშურის მუნიციპალიტეტში, ხაშურიდან 25 კმ-ში ჩრდილო-აღმოსავლეთით მდებარე სოფელ ალის ჩრდილოეთით, მდინარე ჭერათხევის ზედა ნაწილში (ნახ. 2. ადგილმდებარეობის რუკა).

ნახ. 1

ეკლესია სტილისტური ნიშნებით თარიღდება XVI-XVII საუკუნეებით. ნაგებობა გეგმაში მართკუთხედის ფორმისაა (ნახ. 3. გეგმა) ზომებით 14,5x10,9 მ. ნაგებია ნატეხი ქვითა და აგურით. შესასვლელი სამხრეთიდან და დასავლეთიდანაა. გუმბათი ეყრდნობა საკურთხეველის კედლის კუთხეებს და დასავლეთის ორ თავისუფლად მდგომ სვეტს. გუმბათქვეშა და დანარჩენი თაღები და კამარები ისრულია. საკურთხეველის ნახევარწრიული აფსიდის სარკმლის გვერდებზე კვადრატული ნიშებია, ხოლო მათ ზემოთ –

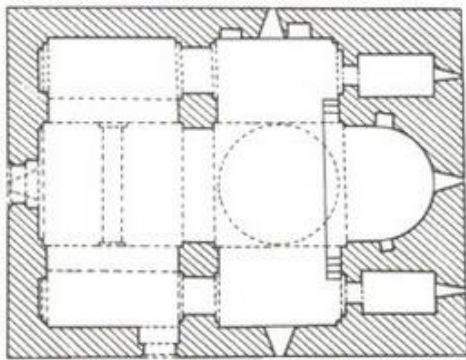
საიდუმლო სათავსებში ასასვლელი ხვრელები. ეს სათავსები მაღალია, გეგმით მართკუთხა. მათ ქვეშ ასევე მართკუთხა სამკვეთლო და სადიაკვნეა. დასავლეთის მკლავის კამარა დაკიდებულ პილასტრზე გადასულ თაღზეა დაყრდნობილი. ჩრდილოეთი კედლის ნიშში სანათლაგია. აფსიდის ღერძზე და სამივე მკლავში თითო სარკმელია, გუმბათის ყელში კი – თორმეტი (ნახ. 4. გუმბათის ყელი). ფასადებზე კარ-სარკმლის საპირეები ამოყვანილია

აგურით. სამხრეთ ფასადზე უსწორო ქვაზე მზის საათია ამოკვეთილი (ნახ. 5. მზის საათი). აღმოსავლეთ ფასადზე მარცხენა სარკმლის ქვემოთ გამოსახულია მარტივი ჯვარი (ნახ. 6. ჯვარი აღმოსავლეთის ფასადზე). აგურის თორმეტწახნაგა პირამიდული გუმბათის წახნაგები გაწყობილია უწყვეტი თალებით. ეკლესია მეტად სავალალო მდგომარეობაში იყო, მაგრამ ადგილობრივი სამღვდელოებისა და მრევლის ძალისხმევით აღდგენილი იქნა ავთენტურობის შენარჩუნებით და ისეთივე მშვენიერებით ავსებს გარემოს, როგორც ოთხი საუკუნის წინ.

ეკლესიას 2006 წელს მიენიჭა ეროვნული მნიშვნელობის კულტურის უძრავი ძეგლის სტატუსი.

ნახ. 2

ნახ. 3

ნახ. 4

ნახ. 5

ნახ. 6

ალის მდგრადობა – მდგომარეობა, როდესაც ალს უჭირავს უცვლელი მდგომარეობა სანთურის გამომავალი ნახვრეტის მიმართ.

ალიტი (ბერძ. lithos ქვა) – სამკალციუმიანი სილიკატი, ერთ-ერთი ძირითადი ხელოვნური მინერალი, რომელიც წარმოიქმნება ცემენტის კლინკერის გამოწვის დროს. ქიმიური ფორმულა Ca_3SiO_5 . ზოგჯერ ფორმულირებულია, როგორც $3CaO \cdot SiO_2$. ის განსაზღვრავს

პორტლანდცემენტის გამაგრების სიჩქარეს, სიმტკიცესა და სხვა თვისებებს. მისი შემცველობა კლინკერში არის 45-60%.

ალიტირება – ნიკელის შენადნობების, ფოლადისა და თუჯის ნაკეთობების ზედაპირის გაჯერება ალუმინით 1,2 მმ სიღრმეზე მხურვალმედეგობის ასამაღლებლად (ხენჯთმედეგობა).

ალიურა – კორიდორი ან გალერეა პარაპეტს იქით.

ალკაზარი (ესპ. alcázar<არაბ. al-qaṣr ციხესიმაგრე) – ესპანეთში: ციხესიმაგრე ან მეფის სასახლე. ასეთი ციხესიმაგრეები ესპანეთში აშენებული იქნა ისეთ ქალაქებში, როგორცაა: ტოლედო, სევილია, გრანადა, საგოვია (ნახ. 1. სეგოვიის ალკაზარი, ესპანეთის რესპუბლიკა) და სხვ.

ნახ. 1

ალკალიმეტრია (არაბ. al-qili ფერფლი, ნაცარი და métron გაზომვა) – მოცულობითი ქიმიური ანალიზის მეთოდი, რომელსაც იყენებენ რაიმე ნივთიერებაში ტუტის რაოდენობის გასარკვევად.

ალკალოიდი (არაბ. al-kal ტუტე, ბერძ. eidos მსგავსი) – მცენარეული წარმოშობის ტუტე თვისებების აზოტშემცველი ნივთიერება.

ალკოვი (არაბ. al-qubbah საცავი, თაღი, გუმბათი) – ნიში ოთახში ან სხვა სათავსში. ძირითადად გამოიყენება საძინებლად (ნახ. 1), აგრეთვე ოთახისშიგა კიბის მოსაწყობად, სასაუბრო ადგილად და სხვ. ა. გაფორმებული კლასიკურ, ბაროკოს, ქანთრის, მოდერნის, მარაკემის, ჰაიტეკის, მინიმალისტიკის და მისთ. სტილში, შემოქმედების იდეების მთელი ოკეანეა ინდივიდუალური კომფორტის ფორმირების საქმეში.

ნახ. 1

ალმადანი (მურდასანგი, კოლჩედანი) (არაბ. al-ma'din მადარო) – ისეთი მინერალების საერთო დასახელება, როგორებიცაა რკინის, კობალტის, ნიკელის, პლატინის, კალისა და სპილენძის ჯგუფის მეტალების გოგირდოვანი, დარიშხანოვანი, იშვიათად სელენოვანი და სტიბიუმოვანი ნაერთები. ყველა მათგანს ახასიათებს ძლიერი ლითონური ბზინვა და შეფერილი არიან ნათელ ფერებში (მაგ., თეთრი, ღია რუხი, ყვითელი, წითელი). სიმაგრე მოოსის სკალის მიხედვით 3-ზე მეტია, ზოგიერთისა კი 7-მდეა. ბუნებაში ყველაზე მეტადაა გავრცელებული გოგირდის ანუ რკინის ალმადანი (პირიტი, "სულელის ოქრო"; დამატებით იხ. პირიტი), საიდანაც მიიღება გოგირდი და გოგირდმჟავა. ცნობილია აგრეთვე დარიშხანის, კალის (სტანინი, სტანიტი), კობალტის, მაგნიტური (პიროტიანი, პიროტიტი, მაგნიტოპირიტი), ნატეხი, ნახშიროვანი, ნიკელის, რკინა-ნიკელის, სპილენძის (ქალკოპირიტი), სხივური (მარკაზიტი), ტყვიის, ფლოტაციური, ფხვიერი და სხვ. ალმადანები, რომელთა გადამუშავებით ღებულობენ სხვადასხვა მეტალებს. კ. ბუდობის მარღვის სიგრძე 5 კმ-მდეა, ფენის სიმძლავრე 250 მ-მდე, ხოლო განლაგების სიღრმე დედამიწის ზედაპირიდან 2 კმ-მდეა.

ალმასი (ანდამანტი, ადამატი, ადამასი, პატიოსანი თვალი) (სპარს. almâs ალმასი, ბრილიანტი<ძვ. ბერძ. adámas უცვლელი, უმტვრევი, უდრეკი, უძლეველი, მოუთვინიერებელი, მტკიცე ნივთიერება) – ნახშირბადის სუფთა ან ნახევრად სუფთა, გამჭვირვალე ან ნახევრადგამჭვირვალე, უკიდურესად მტკიცე ფორმა, რომელიც ბუნებრივად ან კრისტალიზებული იზომეტრიულ სისტემაში; ნახშირბადის მეტასტაბილური ალოტროპია. სიმკვრივე – 3500-3530 კგ/მ³; სიმაგრე მოოსის სკალით – 10. ვაკუუმში ან ინერტულ აირში, მაღალი ტემპერატურის პირობებში, ა. თანდათანობით გრაფიტის ფორმაში გადადის. აღსანიშნავია, რომ ის ნაკლებად სტაბილურია, ვიდრე გრაფიტი, მაგრამ ა. გრაფიტში გადასვლის ინტენსივობა სტანდარტულ, ნორმალურ პირობებში უმნიშვნელოა; ითვლება, რომ ა. პირველად აღმოაჩინეს და მოიპოვეს ინდოეთში, სადაც მრავალი საუკუნის წინ რამდენიმე მდინარის (მაგ. კრიშნა, გოდავარი) გასწვრივ ამ ძვირფასი ქვის მნიშვნელოვანი რაოდენობის ალუვიური (ბუნებრივად მონატანი, მონარიყი) დანალექები აღმოჩნდა. ინდოეთში ალმასს 3000, შესაძლოა 6000 წლის წინათაც იცნობდნენ. ა. უძვირფასეს ქვად იქცა მას შემდეგ, რაც ინდოეთში მისი რელიგიური დანიშნულებით გამოყენება დაიწყო. საინტერესოა, რომ 1772 წელს ფრანგმა მეცნიერმა ანტუან ლორან ლავუაზიემ, ჟანგბადის გარემოში, გამადიდებელი შუშის მეშვეობით მზის კონცენტრირებული სხივების ალმასზე მიმართვისას შენიშნა, რომ ძვირფასი ქვის წვის ერთადერთი პროდუქტი ნახშირბადის დიოქსიდი იყო. ამით მან დაამტკიცა, რომ ა. ნახშირბადისგან (მოლეკულური ფორმულა: C) შედგება. ა. ფართოდ გამოიყენებოდა ქართულ საიუველირო ხელოვნებაში. ალმასით არის შემკული მცხეთის ნეკროპოლისში აღმოჩენილი ნივთები, შუა საუკუნეების ხატები და ხელნაწერთა ყდები. ა. ჩვენში ტექნიკური მიზნებისთვისაც გამოიყენებოდა. კერძოდ, ალმასით იხვრიტებოდა ძვირფასი ქვებისგან დამზადებული მძივები. აღსანიშნავია, რომ საქართველოში ალმასის დამზადება არ ხდებოდა, იგი შემოჰქონდათ ინდოეთიდან, შემდეგ კი ევროპიდან. ალმასი გამოიყენება ასევე მინის საჭრელად. ძველ ქართულ მწერლობაში ა. სინონიმია "ანდამატი". ა. არის უფრო ან თეთრი, ყვითელი (ნახ. 1. 2,93 კარატის, რვაწახნაგოვანი ყვითელი ალმასი ქალაქ კიმბერლიდან, ფრენსის ბაარდის ოლქი, ჩრდილოეთ კაპლანდის პროვინცია, სამხრეთ აფრიკის რესპუბლიკა), ნარინჯისფერი, ვარდისფერ-მეწამული, წითელი, მწვანე, ლურჯი, ყავისფერი, ფოლადისფერი-რუხი, რუხი, შავი ფერის. ყველაზე ძვირფასია შავი ფერის ა. გარკვეული წესით ხელოვნურად დაწახნაგებულ ალმასს ბრილიანტი ეწოდება; 2. ალმასის ძვირფასი ქვის ნაწილი, რომელიც გამოიყენება მინის საჭრელ ან საბურღავ ხელსაწყოში; 3. ხელოვნურად ნაწარმოები კრისტალიზებული ნახშირბადი ან ასეთი კრისტალის ნაწილი.

ნახ. 1

ალმასი სინთეზური – ხელოვნური ალმასი, რომელიც მიიღება გრაფიტისაგან მაღალი წნევისა და ტემპერატურის პირობებში. გამჭვირვალობა დამოკიდებულია დამზადების ტექნოლოგიაზე, ხშირად არის გაუმჭვირი ან ნახევრად გამჭვირვალე, ფერი – შავიდან თეთრამდე. კრისტალის ხაზოვანი ზომები 1-2 მმ. აქვს ბუნებრივი ალმასის სტრუქტურა და თვისებები. არსებობს ჩვეულებრივი, ამალღებული და მაღალი სიმტკიცის. გამოიყენება აბრაზიული ინსტრუმენტების დასამზადებლად, დამყვანი და მისახეხი სამუშაოებისათვის, აგრეთვე სამკაულების მოსართავად.

ალოკაციური ფუნქცია (ლათ. locāre განთავსება<functiō შესრულება, განხორციელება) – სახელმწიფო შემოსავლებისა და ხარჯების პოლიტიკის ნაწილი, მიმართული ეკონომიკაში განსაზღვრული სახის საქონლისა და მომსახურების წარმოებისათვის. სახელმწიფოს ა. ფ. აუცილებლობითაა განპირობებული, ვინაიდან განსაზღვრული სახის დოვლათი, რომელიც საზოგადოებრივი საქონლის სახელწოდებითაა ცნობილი, არ შეიძლება საბაზრო ფასით მიეწოდოს საზოგადოებას.

ალონჯი (ფრანგ. allongé დაგრძელება, გამოძრობა) – თამასუქზე მიმაგრებული დამატებითი ფურცელი – სათავდებო საგარანტიო ბარათი, ავალი.

ალოტროპია (ბერძ. állos სხვა, განსხვავებული და trópos მობრუნება, მოსახვევი) – 1. ერთი და იმავე ქიმიური ელემენტის არსებობა სხვადასხვა მარტივი ნივთიერების სახით; 2. ლითონის უნარი მყარ მდგომარეობაში ჰქონდეს სხვადასხვა კრისტალური აგებულება და, შესაბამისად, თვისება, სხვადასხვა ტემპერატურის პირობებში.

ალპარი (ლათ. at ახლოს და pār თანაბარი, ტოლი) – ფასიანი ქაღალდის, ვალუტის, თამასუქის საბირჟო კურსის ტოლობა ნომინალთან.

ალპერი (ინგლ. alperm) – ალფენოლი, ალფერი; რკინის, ალუმინის და ქრომის მაგნიტურად რბილი შენადნობი. მას ახასიათებს მაღალი მაგნიტური შეღწევადობა და აქვს თვისება, შეიცვალოს ფორმა ან ზომები დამაგნიტების დროს.

ალპინარიუმი (ლათ. Alpēs ალპები) – ბოტანიკური ბაღის, სკვერის ან პარკის ქვებით გაწყობილი ნაწილი, რომელიც ასახავს მთის ლანდშაფტს და მის ფლორას. დამახასიათებელია დაბალი ალპური მცენარეულობის შეთავსება კლდეებთან, წყალთან (ნახ. 1). ეწყობა ხელოვნურად შექმნილ მცირე სიმაღლის ქვიან გორაკზე. მცენარეები უმეტესად რეგიონული პრინციპით ან ფიტოცენოზების მიხედვით ირგვება (სუბალპური ტყე, სუბალპური ბუჩქები, სუბალპური მდელო, ალპური მდელო, ალპური ხალები, თოვლის სარტყელი და სხვ.). ა. ბუნებრივ იერს აძლევს ხელოვნური ნაკადული, რუ, ჩანჩქერი, ტბორი და სხვ. როგორც სამეცნიერო-კვლევითი და დეკორატიული ნაკვეთი ა. შეიქმნა ბოტანიკურ ბაღებთან ერთად, ხოლო ბაღ-პარკებში XX საუკუნის დასაწყისში გაჩნდა. ა. უმეტესად აშენებენ კარპატების, კავკასიის, ალტაისა და სხვა სუბალპური და ალპური მდელოების მცენარეულობას. მსოფლიოში ცნობილია ედინბურგის (შოტლანდია), პრადის (ჩეხეთი), ინსბრუკის (ავსტრია) და სხვ. ბოტანიკური ბაღების ა. საქართველოში ალპინარიუმი მოწყობილია ბაკურიანსა და სტეფანწმინდაში, სადაც თავმოყრილია სამხრეთ მთიანეთისა და მთავარი კავკასიონის ალპური მცენარეულობა.

ნახ. 1

ალსეკო (იტალ. al secco მშრალზე) – მშრალ კედელზე წყლიანი საღებავით შესრულებული ნახატი.

ალსიფერი – ალუმინის, სილიციუმისა და რკინის შენადნობი; იხ. სენდასტი.

ალტანკა (პოლ. altanka<იტალ. altana ტერასა აგარაკზე) – მცირე ზომის ლამაზი ფანჯატური პარკში, ბაღში, მდელოზე, ეზოში და ა.შ. (ნახ. 1).

ნახ. 1

ალტიმეტრი (ლათ. altus მაღალი და ბერძ. métron გაზომვა) – 1. იხ. გეოდეზიური სიმაღლის საზომი; 2. ავიაც. ფრენის სიმაღლის გასაზომი ხელსაწყო.

ალუვიონი (ალუვიური დანალექები) (შუასაუკუნ. ლათ. alluvium<ლათ. alluvius საწინააღმდეგოდ ჩარეცხილი) – ბუნებრივად მონატანი, მონარიყი მდინარეული ნალექი, შედგენილი გამოფიტვით და უშუალოდ მდინარეული წყლის მოქმედებით დაშლილი ქანების სახვადასხვაგვარად დამუშავებული და დახარისხებული მასალისაგან, რომელიც გრანულომეტრიული შედგენილობით შეიძლება იყოს კაჭარი, რიყის ქვა, ხვინჭკვა, ქვიშა, ხრეში, თიხნარი და თიხა. მდინარეების ქალები და ტერასები უმეტესად ამ ნალექებითაა აგებული (ნახ. 1). მისთვის დამახასიათებელია ირიბი შრეობრივობა. ა. ძველ დანალექ შრეებში, ჩვეულებრივ, შეცემენტებულია და წარმოდგენილია მკვრივი ნამსხვრევი ქანებით (კონგლომერატებით, ქვიშაქვებით და სხვ.).

ნახ. 1

ალუმელი – ძნელდნობადი შენადნობი ნიკელის, ალუმინისა და მანგანუმისა. გამოიყენება თერმოელექტრული პირომეტრების დასამზადებლად.

ალუმინი (ლათ. alūmen მწარე მარილი) – ქიმიური ელემენტი. მოვერცხლისფრო-თეთრი, მსუბუქი, ქიმიურად აქტიური ლითონი (ნახ. 1). სიმბოლო – Al; ატომური ნომერი – 13; სიმკვრივე – 2700 კგ/მ³; დნობის ტემპერატურა – 660,32°C; დუღილის ტემპერატურა – 2470°C. გამოირჩევა პლასტიკურობით, ჭედადობით, მაღალი ელექტრო- და თბოგამტარობით, ადვილად იჟანგება და იფარება Al₂O₃ -ის მკვრივი აფსკით, რაც განაპირობებს მის კოროზიამდედგობას. ა. მტვერი (ფხვნილი) ფეთქებადსაშიშია, მტვრის ფეთქებადობის ქვედა ზღვარია 40-50 მგ/ლ. ალუმინის მიღების თანამედროვე მეთოდი შემუშავებულ იქნა ერთმანეთისგან დამოუკიდებლად 1886 წელს ამერიკელი ჩარლზ მარტინ ჰოლისა და ფრანგი პოლ ლუი ტუსენ ერუს მიერ. ალუმინი ქმნის შენადნობს ლითონებთან, რომელთაგან ყველაზე ცნობილი შენადნობებია: მაგნიუმთან და სპილენძთან (დურალუმინი) და სილიციუმთან (სილუმინი). ბუნებაში გავრცელების მიხედვით პირველი ადგილი უჭირავს ლითონებს შორის და მე-3 ადგილი ელემენტებს შორის. ალუმინის შემცველობა დედამიწის ქერქში შეადგენს მისი მასის 7,45-8,14%-ს. ძირითადად გვხვდება სხვა ელემენტებთან ნაერთების სახით, როგორებიცაა: ბოქსიტი, ალუმინიტი, ნეფელინი, თიხამიწა, კორუნდი, მინდვრის შპატი, კაოლინიტი, ბერილი, ქრიზობერილი და სხვ. ა. ადვილად რეაგირებს მარტივ ნივთიერებებთან – ჟანგბადთან, აზოტთან, ჰალოგენებთან, გოგირდთან, ნახშირბადთან;

აგრეთვე რთულ ნივთიერებებთან – წყალთან, ტუტეებთან, მჟავებთან და სხვ. 1825 წელს დანიელმა ფიზიკოსმა ჰანს ქრისტიან ერსტედმა თიხამიწიდან მიიღო რამდენიმე მილიგრამი ალუმინი, ხოლო 1827 წ. ფრიდრიხ ვიოლერმა შეძლო ალუმინის ნაწილაკების გამოყოფა, რომლების ჰაერზე სწრაფად იფარებოდა ალუმინის ჟანგის თხელი აპკით; 1854 წ. ფრანგმა ფიზიკოსმა და ქიმიკოსმა ენრი ეტიენ სენტ-კლერ დევილიმ გამოიგონა ალუმინის სამრეწველო წარმოების პირველი ხერხი. ალუმინი გამოიყენება სხვადასხვა მალეგირებელ დანამატად ფოლადის წარმოებაში, მშენებლობაში, ქიმიური აპარატურისა და ტარის, ელექტროგამტარების, კონდენსატორების დასამზადებლად, ლითონების მისაღებად ელექტროთერმული მეთოდით და ალუმინოთერმიაში ლითონების შესადუღებლად, სარაკეტო საწვავად სარაკეტო ტექნიკაში, საყოფაცხოვრებო (სამზარეულო ჭურჭელი, ნახ. 2), მხატვრული და დეკორატიული ნაკეთობის დასამზადებლად, გემების, საავიაციო და საავტომობილო მრეწველობაში, ელექტროტექნიკაში, რადიოტექნიკასა და მეტალურგიაში და სხვ.

ნახ. 1

ნახ. 2

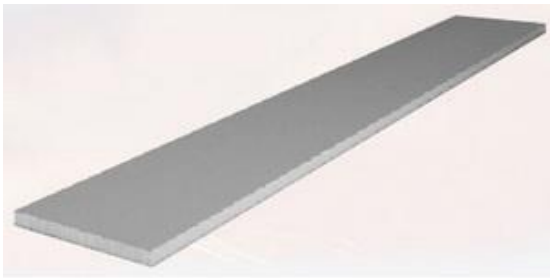
ალუმინი სამშენებლო – გრძელი ზომის მასალა, დამზადებული სამრეწველო მარკის ალუმინისაგან. მომხმარებელს მიეწოდება გაგლინული პროფილების სახით, როგორცაა: ღერო (ნახ. 1. მრგვალი განივკვეთის ღეროები; ნახ. 2. კვადრატული განივკვეთის ღეროები), ზოლი (ნახ. 3), შველერი (ნახ. 4. შველერი სტანდარტული; ნახ. 5. შველერი მაღალი თაროებით), კუთხედი (ნახ. 6. კუთხედი თანაბართარიანი; ნახ. 7. კუთხედი არათანაბართარიანი), ტესებრი (ნახ. 8), ორტესებრი (ნახ. 9), მილი წრიული (ნახ. 10), კვადრატული, მართკუთხა, რთული განივკვეთის და სხვ. ლითონის კონსტრუქციებთან შედარებით ალუმინის პროფილები გამოირჩევა სიმსუბუქით, კოროზიამდედგობით, ტრანსპორტირებისა და მონტაჟის სიმარტივით, უნივერსალურობით და სხვა რიგი დადებითი თვისებებით, რაც განაპირობებს მათ ეფექტურ გამოყენებას არა მარტო მსხვილ არქიტექტურულ ობიექტებზე, არამედ მცირე არქიტექტურულ ფორმებშიც. დიდი მოთხოვნილებაა ალუმინის პანელებზე ვენტილირებადი და ჩვეულებრივი ფასადების მოსაწყობად, აგრეთვე საყოფაცხოვრებო სფეროში.

Баб. 1

Баб. 2

Баб. 3

Баб. 4

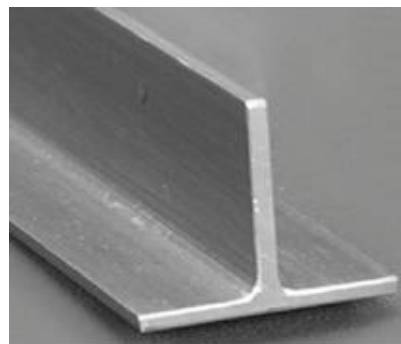
Баб. 5

Баб. 6

Баб. 7

Баб. 8

ნახ. 9

ნახ. 10

ალუმინის კომპოზიტური პანელი – სამშენებლო მოსაპირკეთებელი კომპოზიციური მასალა (ნახ. 1). პანელი შედგება ორი წინასწარ შეღებილი ალუმინის 0,5 მმ-მდე სისქის ფურცლებისაგან, რომელთა შორის ჩაწებებულია (ჩაწნეხილია) პოლიმერული ფურცელი (დამზადებული დაბალი წნევის პოლიეთილენის საფუძველზე). პანელის საერთო სისქეა 2-6 მმ. ძირითადად გამოიყენება შენობა-ნაგებობების გარე ფასადების შესამოსად (ნახ. 2), აგრეთვე საზოგადოებრივი დანიშნულების შენობების (აეროპორტი, რკინიგზის სადგური, საავადმყოფო, რესტორანი და ა.შ.) მოსაპირკეთებლად, სარეკლამო კონსტრუქციებისა და

ნახ. 1

დროებითი საგამოფენო პავილიონების მოსაწყობად და სხვ. პანელების მონტაჟი ხორციელდება ალუმინის დამხმარე პროფილების მეშვეობით (ნახ. 3. ალუმინის კომპოზიტური პანელის კედელთან მიმაგრების კვანძი), რომლებიც პირველ რიგში მიემაგრება კედელს, შემდეგ აკეთებენ თბოსაიზოლაციო შრეს და ბოლოს კომპოზიტურ ფილებს. კომპოზიტურ ფილებსა და თბოსაიზოლაციო შრეს შორის ტოვებენ 4-5 სმ-ის სივრცეს (ვენტილირებადი ფასადის შესაბამისად), რათა კომპოზიტის გარე და შიგა შრეებს შორის არ იყოს დიდი ტემპერატურული სხვაობა, რაც გამოიწვევს ფილაში არასასურველი ძაბვების გაჩენასა და საბოლოო ჯამში ფილის დაზრევას.

ნახ. 2

ნახ. 3

ალუმინის კონსტრუქციები – სამშენებლო კონსტრუქციები და ნაკეთობანი, რომელთა საფუძველია ალუმინის შენადნობები ან ტექნიკური ალუმინი. მისი მთავარი ღირსებებია: სიმსუბუქე, სიმტკიცე, ხანგამძლეობა, კარგი დეკორატიული თვისებები და ესთეტიკურობა,

ნახ. 1

ეკოლოგიურობა, საიმედოობა, პრაქტიკულობა, მედეგობა აგრესიული გარემოს მიმართ, არ საჭიროებს შეღებვას; ნაკლია: თანაბარმტკიცე შეერთებების შესრულების სირთულე (განსაკუთრებით შენადული შეერთების), დაბალი დრეკადობის მოდული (დაახლოებით 3-ჯერ ნაკლები, ვიდრე ფოლადის), მაღალი ღირებულება და სხვ. კონსტრუქციების დასამზადებლად გამოიყენება თხელი (1 მმ-მდე სისქის) ფურცლოვანი და დაწნეხილი პროფილები განიკვეთის ეფექტური ფორმით. ა. კ. გამოიყენება ფანჯრის, კარის, აივნის, ვიტრინის (ნახ. 1),

ნახ. 2

ფარდულის დასამზადებლად, შენობის ინტერიერისა და ექსტერიერის მოსაწყობად, მსუბუქ გადახურვაში (ნახ. 2. ალუმინის წიბოვანი გუმბათი) და სხვ. საქართველოში ნაკლებად გამოიყენება ადგილობრივი ნედლეულის ბაზის უქონლობის გამო.

ალუმინის ფხვნილი – ალუმინის წვრილდისპერსიული ფხვნილი, რომლის წყლიანი სუსპენზია გამოიყენება აირწარმომქმნელი უჯრედოვანი ბეტონის (აირბეტონის) და სხვა ფოროვანი ნაკეთობების მისაღებად.

ალუმინის შენადნობები – შენადნობები ალუმინის საფუძველზე, რომელსაც დამატებული აქვს სპილენძი, მაგნიუმი, თუთია, სილიციუმი, ლითიუმი, კადმიუმი, მანგანუმი, ცირკონიუმი, ბერილიუმი, ტიტანი და სხვ. ელემენტები. ა.შ. ახასიათებს მაღალი მექანიკური თვისებები და დაბალი სიმკვრივე, მაღალი ელექტრო- და თბოგამტარობა, კარგი კოროზიამედეგობა. ძირითადად ორ ჯგუფად იყოფა: სამსხმელო და კონსტრუქციული. თავის მხრივ კონსტრუქციული იყოფა თერმულად დამუშავებულად და თერმულად დაუმუშავებლად. თერმული დამუშავებისათვის იყენებენ გამოწვას, წრთობას და დაძველებას. გამოიყენება მშენებლობაში, მანქანათმშენებლობაში, საყოფაცხოვრებო ტექნიკაში, თვითმფრინავთმშენებლობაში და სხვ. წარმოების მოცულობის მხრივ ა.შ. მეორე ადგილი უჭირავს შავი ლითონების შემდეგ.

ალუმინიტი სამკალციუმიანი – ქიმიური ფორმულა $Ca_3Al_2O_6$. ხშირად ფორმულირებულია, როგორც $3CaO \cdot Al_2O_3$, კლინკერშია 4-12% რაოდენობით, არის ყველაზე აქტიური მინერალი, სწრაფად რეაგირებს წყალთან. ის ბეტონის სულფატური კოროზიის გამოწვევის მიზეზია და ამიტომ მისი რაოდენობა სულფატმედეგ პორტლანდცემენტში შეზღუდულია 5%-მდე.

ალუმინოთერმია (ალუმოთერმია) – ლითონებისა და მათი შენადნობების, აგრეთვე არალითონების მიღების მეთოდი, რომელიც ემყარება ჟანგეულებიდან ლითონური ალუმინით აღდგენას. ალუმინით დაჟანგვის პროცესის ეგზოთერმულობა განაპირობებს გამდნარი ლითონისა და წიდის მიღებას, რაც მათი განცალკევების საშუალებას იძლევა; ა.

ფართოდ გამოიყენება მანგანუმის, სპილენძის, რკინის, ვოლფრამის, თუთიასა და სხვა ლითონთა შენადნობების მისაღებად.

ალუმინსილიკატები (ლათ. alūmen მწარე მარილი და silex კაჟი) – ჯგუფი ფართოდ გავრცელებული მინერალებისა, რომლებსაც მიეკუთვნება მინდვრის შპატი, ქარსი, თიხის მინერალები და სხვ.

ალუმინსილიკატების ჯგუფი – ლითოსფეროში მე-2 ადგილი უჭირავს თიხამიწას – Al_2O_3 . მისი სიმაგრეა 9, რეაქციაში შედის კაჟმიწასთან და წარმოქმნის ალუმინსილიკატების ჯგუფს. მათგან ბუნებაში ყველაზე მეტად გავრცელებულია კალიუმისა და ნატრიუმის მინდვრის შპატი. გამოფიტვის შედეგად, მინდვრის შპატი იშლება თიხად, ხოლო მაღალ ტემპერატურაზე დნება.

ალუმინსილიკოთერმია – მეტალოთერმიის სახეობა, რომლის დროსაც აღმდგენად ალუმინისა და სილიციუმის ფხვნილების ნარევი გამოიყენება.

ალუმინფერიტი ოთხკალციუმიანი (ლათ. alūmen მწარე მარილი და ferrum რკინა; ლათ. calx კირი, კირქვა) – ქიმიური ფორმულა $4CaO \cdot Al_2O_3 \cdot Fe_2O_3$. კლინკერში შედის 10-20% რაოდენობით. გამოირჩევა ზომიერი სითბოგამოყოფით და გამაგრების სიჩქარის მიხედვით იკავებს შუალედ ადგილს ალიტსა და ბელიტს შორის.

ალფა სპექტრომეტრი (ინგლ. alpha spectrometer) – რადიოაქტიური ბირთვების მიერ გამოსხივებული ნაწილაკების ენერგიის საზომი ხელსაწყო (ნახ. 1).

ნახ. 1

ალფა-გამოსხივება – კორპუსკულური იონიზებული გამოსხივება, ჰელიუმის ატომების ნაკადი, რომელიც შედგება ორი პროტონისა და ორი ნეიტრონისაგან და აქვს 2-ის ტოლი დადებითი მუხტი. მისი სიჩქარეა 20 000 კმ/წმ. ახასიათებთ მატერიაში მცირე შეღწევადობა.

ალჰამბრა (ინგლ. Alhambra<ესპ. Alhambra<არაბ. al-ḥamrā' წითელი) – XIII საუკუნის არქიტექტურული ანსამბლი სამხრეთ ესპანეთში, ქ. გრანადის მახლობლად, მავრიტანული არქიტექტურის ერთ-ერთი თვალსაჩინო ნიმუში (ნახ. 1). ძირითადი განვითარება პოვა მუსულმანი ნასრიდების დინასტიის (1232-1492 წწ.) მმართველობის პერიოდში, როდესაც იბერიის ნახევარკუნძულზე გრანადა გახდა გრანადის საემიროს დედაქალაქი, ხოლო ალჰამბრა – მათი რეზიდენცია.

კომპლექსის (ნახ. 2) შემადგენლობაში შედიოდა: ციხე-სიმაგრის კედლები სათვალთვალ კომპლექტით, მეჩეთი, საცხოვრებელი სახლები, აბანოები, ბაღები (ნახ. 3), საწყობები, სასაფლაო და სხვ. დღესდღეობით ის არის ისლამური არქიტექტურის მუზეუმი და ითვლება დასავლეთ ევროპის მავრიტანული ხელოვნების უმაღლეს მიღწევად. ნასრიდების სასახლეების მშენებლობა დაიწყო მუჰამედ I (1238–1273 წწ.) და დაამთავრა მისმა შვილმა მუჰამედ II (1273-

1302 წწ.). იუსუფ I დროს (1333-1353 წწ.) აშენდა კოშკი კომარესი, მუჰამედ V დროს (1353-1391 წწ.) – ლომების სასახლე; გამოყოფილი იქნა ციტადელი ალკასაბა, საცხოვრებელი დასახლება ემირის სასახლით – მედინა. 1492 წლიდან გრანადა გადადის კათოლიკე მონარქების ხელში, რომლებმაც მეჩეთის ადგილზე ააშენეს წმინდა მარიამის სახელობის ეკლესია, კარლ V სასახლე (ნახ. 4) და სხვ. XIX საუკუნის დასაწყისში საფრანგეთის საოკუპაციო არმიამ ნაწილობრივ დაანგრია ალჰამბრა, რომელსაც დაემატა 1821 წლის მიწისძვრა. ამ საუკუნის მეორე ნახევარში, ესპანეთის მთავრობამ სერიოზული სამუშაოები ჩაატარა ალჰამბრას რესტავრაციის მიზნით.

ნახ. 1

ალჰამბრას პირველი ციხესიმაგრე იყო ალკასაბას (არაბ. ალ-კასბა – "ციხე") ციტადელი. მისი ღირსშესანიშნაობებია: ნახევარწრიული კოშკი სამზერი მოედნით, რომელიც აშენდა 1586წელს; სამზერი გზა ჩრდილოეთის კედელზე; იარალის მოედანი, რომელიც წარმოადგენდა სივრცეს ალკასაბის კედლებს შორის; სამზერი კოშკი – გეგმით კვადრატული, ოთხსართულიანი (სიმაღლე 27 მ), ციტადელზე ყველაზე მაღალი კოშკი; კოშკი ომაჟა – 26 მ სიმაღლის ექვსსართულიანი დონჟონი; კოშკი

იდალგო, გატეხილი კოშკი, დენტის კოშკი, იარალის კოშკი და სხვ. ალკასაბასა და ნასრიდების სასახლეებს შორის მოთავსებულია წყალსაცავების მოედანი. წყლის მიწოდება ხდებოდა მიწისქვეშა წყაროებიდან. ნასრიდების სასახლეების კომპლექსი შედგება სამი მონუმენტური ანსამბლისაგან: მეშუარა (აუდენციისა და სასამართლოს შენობა), კომარესი (ემირის ოფიციალური რეზიდენცია) და ლომების სასახლე (კერძო აპარტამენტები). ალჰამბრის ყველაზე დიდებული სათავსია ელჩების დარბაზი კომარესის კოშკში, რომლის კედლები, ნიშები, თალები, დერეფნები, გადასასვლელები მორთულია უამრავი ჩუქურთმით, ხვეულით (ნახ. 5), ნაძერწით, წარწერით და სხვა სამკაულით.

ნახ. 2

განსაკუთრებული სიმდიდრითაა დამშვენებული ხის ჭერი, რომელიც სიმბოლურად გამოსახავს მუსულმანურ ედემს ცენტრში ალაჰის ტახტით; ჭერი შემოსაზღვრულია სტალაქტიტური ფრიზით. ასევე აღსანიშნავია კომარესის არაბული აბანოები ანუ ჰამამი, რომლებიც მოწყობილია რომაული აბანოების ანალოგიურად – ჰქონდა აპოდიტერიუმი, ფრიგიდარიუმი, ტეპიდარიუმი და კალდარიუმი. გათბობისათვის გამოყენებული იყო

ჰიპოკაუსტის სისტემა, დამონტაჟებული იატაკის ქვეშ და კედლებში. XIV საუკუნეში აგებული ლომების სასახლის ცენტრალური ეზო (ნახ. 6) შემოსაზღვრულია თაღოვანი გალერეებით, შემკული გაწყვილებული სვეტებით (124 სვეტი). აპარტამენტებში შესასვლელები გამოკვეთილია წინ გამოწეული პორტიკებით. სახურავები უმეტესად წვეტურია კრამიტის

ბურულით. ეზოს ცენტრში ფიალისებრი შადრევანია მოწყობილი, რომელსაც იჭერს სტილიზებული ლომის 12 ქანდაკება.

XVI საუკუნეში აგებული კარლ V სასახლე მკვეთრად განსხვავდება ანსამბლის სხვა შენობებისაგან. ის არის იტალიური მანერიზმის გავლენით შესრულებული რენესანსული არქიტექტურის ბრწყინვალე ნიმუში. გეგმით კვადრატული ფორმის შენობა ორსართულიანია, რომლის ფასადებზე პილასტრებს ენაცვლება წყვილი თაღოვანი ფანჯრები. პირველი სართული შესრულებულია ტოსკანური, ხოლო მეორე – იონიური ორდერის შესაბამისად. აღმოსავლეთის მხრიდან შესასვლელს ამკობს დორიული ორდერის სვეტების ოთხი ჯგუფი. მეორე სართულს ამშვენებს მდიდრული აივნები. სასახლის შიდა ეზო წრიული ფორმისაა, დიამეტრით 30 მ, რომელსაც მთელ პერიმეტრზე მიუყვება დორიული და იონიური

ნახ. 3

ორდერის სტილში გაკეთებული სვეტების ღია გალერეები (ნახ. 7). ზედა ალჰამბრაში (მედინაში) განთავსებული იყო საცხოვრებელი ზონა (სახლები, აბანო, ბაზარი, სახელოსნოები, მეჩეთი და სხვ.) სასახლის მომსახურე პერსონალისათვის. აღსანიშნავია, რომ ქრისტიანული რეკონკისტის შემდეგ, 1492 წელს, ალჰამბრა ფერდინანდ II არაგონელისა და დედოფალ იზაბელა I კასტილიელის სამეფო კარის სასახლედ იქცა, სადაც ქრისტეფორე კოლუმბმა მიიღო სამეფო მხარდაჭერა მისი ისტორიული საზღვაო ექსპედიციისათვის, ატლანტის ოკეანის გავლით ინდოეთამდე უფრო უსაფრთხო და მოკლე დასავლეთის გზის საძიებლად. ამ ექსპედიციის შედეგად კოლუმბმა აღმოაჩინა ევროპაში მანამდე უცნობი ამერიკის კონტინენტები, რასაც შემდეგ მოჰყვა ამერიკის სწრაფი კოლონიზაცია. 1492 წლის შემდეგ სასახლე ნაწილობრივ გადაკეთდა იმდროინდელი რენესანსის გემოვნების შესაბამისად.

ნახ. 4

ნახ. 5

ნახ. 6

ნახ. 7

ამალგამა (ბერძ. málagma დამარბილებელი) – ხსნარი ან შენადნობი, რომელიც მიღებულია ვერცხლისწყალთან სხვა ლითონის შერევით.

ამალგამაცია – 1. ამალგამის მიღება; ლითონის გახსნა ვერცხლისწყალში; 2. ლითონის დაფარვა ვერცხლისწყლით; დაამალგამება; 3. ოქროსა და ვერცხლის მიღება ფხვიერი მადნისაგან; 4. სხვადასხვა რისამე შეერთება, შერწყმა; 5. ორი ან რამდენიმე დამოუკიდებელი ბანკის შერწყმა კონკურენტული ბრძოლის პროცესში.

ამანკო – დანაკლისი, უკმარობა.

ამარაკოშა (სანსკ. amara უკვდავი და kosha განძი, ზარდახშა, კრებული, სიტყვარი) – "უკვდავი ლექსიკონი". კაცობრიობისათვის დღემდე ცნობილ ლექსიკონთაგან ყველაზე ძველი და სრულყოფილი (ლექსიკონი სანსკრიტისა, შედგენილი II ს-ში მოღვაწე ბრძენის ამარა სინგჰის მიერ).

ამარანტი (ბერძ. Amárantos უჭკნობი, მარადიული) – ტროპიკული ხის ჯიში (ნახ. 1). მერქანი წითელი ან წითელ-მოცისფრო შეფერილობისაა, მკვრივია, დამუშავებისას გამოყოფს არასასიამოვნო სუნს. გამოიყენება ანათალი შპონისა და ავეჯის წარმოებაში. ამარანტის სამშობლოა სამხრეთ ამერიკა.

ნახ. 1

ამარტა – კვარცის ნაირსახეობა; ეშმი, იასპი.

ამალღებული ძაბვის დანადგარი – ელექტროდანადგარი ნომინალური ძაბვით 400-დან 1000 ვ-ის ჩათვლით.

ამბალაჟი (ფრანგ. emballage) – 1. შესაფუთი მასალა; 2. შეფუთვის ხარჯი.

ამბარა – სხვადასხვა კონსტრუქციის დასაბმელ-დასამაგრებელი საშუალება (მაგ., ტვირთის, გემის, მოწყობილობის და სხვ.).

ამბარი (სპარს. anbār საწყობი, ფარდული) – 1. ბეღელი. ხორბლეულის შესანახი ხის, ქვის (ნახ. 1. სპარსული ამბარი), აგურის, ალიზის, თიხის, ბეტონის ნაგებობა; 2. ხორბლის ან ფქვილის შესანახი ყუთის მსგავსი დიდი ტევადობის სათავსი.

ნახ. 1

ნახ. 1

ამბიონი (ბერძ. ámbōn კიდე, არშია, ამაღლება) – 1. ადრინდელი ქრისტიანული ტაძრის გუმბათის ქვემოთ ან პატრონიკეს გასწვრივ მოთავსებული კათედრა; 2. სამქადაგებლო, საფსალმუნე; ქადაგების წარმოსათქმელად მოწყობილი შემადგენელი ადგილი საკურთხევლის წინ (ნახ. 1. ჰელსინკის საკათედრო ტაძრის ამბიონი, ფინეთის რესპუბლიკა).

ამბრაზურა (ფრანგ. embraser ღიობის გაფართოება) – 1. სადგომისკენ გაფართოებული ფანჯრის ხერეტი (ნახ. 1); 2. სათოფური; ციხე-სიმაგრის, თავდაცვით ნაგებობასა და ჯავშნიან კოშკებში სროლისათვის დატანებული სარკმელი. გამოიყენებოდა ქვემების, ნაღმსატყორცნის ან ტყვიამფრქვევის სასროლად; 3. ციხე-სიმაგრის ქონგურიანი კედლის სანათური, ან დაცერებული პარაპეტი, ან ნახერეტი სროლისათვის.

ნახ. 1

ამბულატორია (ლათ. ambulare სვლა, მოვლა) – 1. შიგა გალერეა, ტაძრის ნავის (ნეფის) გაგრძელება აფსიდის ირგვლივ; 2. სამედიცინო დაწესებულება, რომელიც პაციენტებს ემსახურება მიღებაზე ან ბინაზე ექიმის მისვლით.

ამბულატორიული კლინიკა – შენობები ან მათი ნაწილები, რომლებშიც ადამიანებს არასადღელამისო სამედიცინო მომსახურებას უწევენ. ამასთან, გაწეული მომსახურების გამო პაციენტები თავდაცვის უნარს არ კარგავენ.

ამბულატორიული სამედიცინო დაწესებულება – შენობები ან მათი ნაწილები, რომლებშიც არასადღელამისო სამედიცინო, ქირურგიულ, ფსიქიატრიულ, საექთნო ან მსგავს მომსახურებას უწევენ პირებს, რომელთაც მომსახურების გაწევის დროს არ აქვთ თავდაცვის უნარი.

ნახ. 1

ამეთვისტო (ბერძ. améthystos <a უარყოფითი ნაწილაკი და méthystos მთვრალი) – ბროლის (კვარცის) იისფერი სახესხვაობა; საიუველირო ქვა (ნახ. 1).

ამიაკი [ბერძ. ammōniakón ამონის (ძველევგიპტური ღვთაება)] – მწვავე სუნის მქონე უფერო აირი, რომელიც წარმოადგენს აზოტისა და წყალბადის ნაერთს. ქიმიური ფორმულა – NH_3 ; მისი წყალში გახსნით მიიღება ნიშადურის სპირტი – NH_4Cl . სიმკვრივე: თხევად მდგომარეობაში – $681,4 \text{ კგ/მ}^3$, აირულში – $0,7714 \text{ კგ/მ}^3$. დუდილის ტემპერატურა $-33,35^\circ\text{C}$. გამოიყენება აზოტმჟავას, ამონიუმის მარილების, შარდოვანას, სინილური მჟავების, სოდის მისაღებად; წყალში გახსნილი ამიაკი – როგორც თხევადი სასუქი, აგრეთვე მაცივრებში სამუშაო ნივთიერების სახით.

ამინდი – მეტეოროლოგიურ ელემენტთა და ატმოსფერული მოვლენების ერთობლიობა დროის გარკვეულ მომენტსა და სივრცის ამა თუ იმ წერტილში. ტერმინ "კლიმატი"-საგან განსხვავებით, რომელიც განსაზღვრავს ატმოსფეროს მდგომარეობას დროის ხანგრძლივ პერიოდში, ტერმინი "ამინდი" მიეკუთვნება ატმოსფეროს ქვედა ფენების (ტროპოსფერო ან სტრატოსფერო) მიმდინარე მდგომარეობას. ამინდის მახასიათებლებია: ჰაერის წნევა, ტემპერატურა და ტენიანობა, ქარის ძალა და მიმართულება, ღრუბლიანობა, ატმოსფერული ხილვადობა, ატმოსფერული მოვლენები (ნისლიანობა, ჭექა-ქუხილი, ქარბუქი) და სხვ. ა. იცვლება პერიოდულად და არაპერიოდულად. პერიოდული დამოკიდებულია დედამიწის ბრუნვასთან საკუთარი ღერძის (დღეღამური ცვლილება) ან მზის გარშემო (წლიური ცვლილება). დედამიწის ზედაპირზე ამინდის ცვლილებას იწვევს ჰაერის მასების გადაადგილება. სიმაღლის მატებასთან ერთად ამინდის ცვლილების ინტენსივობა მცირდება. ამინდის შემსწავლელი მეცნიერების დარგებია: მეტეოროლოგია, ატმოსფეროს ფიზიკა, სინოპტიკური მეტეოროლოგია, ატმოსფეროს ქიმია, დინამიკური მეტეოროლოგია, ბიომეტეოროლოგია და სხვ. სხვადასხვა ქვეყნის მეტეოროლოგიური სამსახურების მოქმედების კოორდინაციას ახდენს მსოფლიო მეტეოროლოგიური ორგანიზაცია. ამინდისა და კლიმატის მეტეოროლოგიური მონაცემები ფართოდ გამოიყენება ავიაციაში, საზღვაო საქმეში, სოფლის მეურნეობაში; შენობა-ნაგებობების, აეროდრომების, რკინიგზების, ელექტროგადამცემი ხაზების, კაშხლების, კომპლექსების, ანძების, ცათამბჯენების და მისთ. დაპროექტებისა და ნორმალური ექსპლუატაციისათვის.

ამინომჟავები – ორგანული ნაერთების კლასი, რომელთაც მჟავების თვისებებიც აქვს და ამინებისაც.

ამინოპლასტი [ბერძ. ammōniakón ამონის (ძველევგიპტური ღვთაება) და plastikós ფორმირებული, ჩამოსხმული] – კარბამიდულ ფისებზე დამზადებული პლასტმასა (ნახ. 1. ამინოპლასტის გრანულები). შარდოვანა-ფორმალდეჰიდურ ფისზე დამზადებული ა. არამდგრადია ტენისა და ტემპერატურის მიმართ (ექსპლუატაციის ტემპერატურა 90°C -მდე). ა. მელამინო-ფორმალდეჰიდურ ფისზე – მდგრადია ადუღებულ წყალში, თბომდეგია (150°C -მდე), არატოქსიკურია. ა. გამოდის დაწნეხილი ფხვნილის (შემავსებელი – სულფიდური ცელულოზა, ბამბის ბოჭკო, აზბესტი), ფენოვანი პლასტიკებისა და ქაფმასალების სახით. დაწნეხილი ფხვნილი გადამუშავების შემდეგ გამოიყენება სხვადასხვა საყოფაცხოვრებო ნაკეთობების დასამზადებლად, როგორცაა ელექტრომანათებელი მოწყობილობების დეტალები, ტელეფონის, ტელევიზორის, რადიომიმღების კორპუსი, ნაირგვარი ფურნიტურა (ნახ. 2. ამინოპლასტის ელექტრომტეფსელი). არატოქსიკური ა. აკეთებენ საოჯახო ჭურჭელს. აზბესტის მასა გამოიყენება ჩამრთველის, ამომრთველის, გადამრთველის, სანთებლის დასამზადებლად. ფენოვანი პლასტიკები ფართოდაა გავრცელებული, როგორც

მოსაპირკეთებელი და დეკორატიული მასალები მშენებლობაში, საავიჯო მრეწველობაში, ტრანსპორტზე. ქაფმასალები შეუცვლელია, როგორც თბო- და ბგერასაიზოლაციო მასალა.

ნახ. 1

ნახ. 2

ამოზნექილი არე – ევკლიდური (აფინური) სივრცის ამოზნექილი არე ეწოდება D არეს, თუ ამ არეს ნებისმიერი ორი A და B წერტილების შემაერთებელი მონაკვეთის ყველა წერტილი ეკუთვნის ამავე D არეს.

ამოზნექილი ზედაპირი – სამგანზომილებიან ევკლიდეს სივრცეში ზედაპირს ეწოდება ამოზნექილი (ზევით), თუ ამ ზედაპირის ყოველ წერტილში მხები სიბრტყე მდებარეობს მოცემული ზედაპირის ზემოთ. დეკარტის კოორდინატთა სისტემაში: თუ $z = f(x,y)$ არის ამოზნექილი ზედაპირის განტოლება, ხოლო $z = Ax + By + C$ – მისი მხები სიბრტყის განტოლება, მაშინ გვაქვს უტოლობა: $f(x,y) \leq Ax + By + C$.

ამოზნექილი ლირსებიანი არქიტექტურული ნატეხი – ნებისმიერი დეკორატიული პროფილი, რომელიც აერთებს ორ ზედაპირს სხვადასხვა კუთხით.

ამოზნექილი სიმრავლე – ევკლიდეს ან აფინური სივრცის წერტილთა სიმრავლე, რომელსაც ის თვისება აქვს, რომ მისი ნებისმიერი ორი წერტილის შემაერთებელი მონაკვეთი მთლიანად ამ სიმრავლეს ეკუთვნის. ამოზნექილი სიმრავლის მაგალითებია სფერო, კუბი, ნახევარსივრცე და სხვ.

ამოზნექილი სხეული (ფიგურა) – სხეული, რომლის წერტილთა სიმრავლე არის ამოზნექილი სიმრავლე.

ამოზნექილი წირი სიბრტყეზე – თუ წირის განტოლება სიბრტყეზე მოცემულია ცხადი სახით $y = f(x)$, მაშინ მოცემულ წერტილში წირს ეწოდება ამოზნექილი ზემოთ (ან ქვემოთ), თუ ამ წერტილის მომცველი რკალის რაიმე უბანზე რკალი მოთავსებულია თავისი ქორდის ზევიდან (ან ქვევიდან) ანუ გვაქვს უტოლობა $f''(x) < 0$ (ან $f''(x) > 0$); იგულისხმება, რომ $f(x)$ -ს აქვს პირველი და მეორე წარმოებული.

ამონაგი – ცემენტის წისქვილის, გამოსაწვავი ღუმლის, საცეცხლისის, საკვამლე მილის, ქიმიური აპარატის, აბაზანისა და სხვათა დამცავი შიგა მოპირკეთება მაღალი ტემპერატურის ზემოქმედებისაგან, რისთვისაც გამოიყენება ცეცხლგამძლე აგური, ცეცხლმედეგი და ქიმიურად მდგრადი მასალებისაგან დამზადებული ჯავშანფილები და სხვა. დანიშნულების მიხედვით შეიძლება იყოს ცეცხლგამძლე, ქიმიურად მედეგი და თბოსაიზოლაციო.

ამონაზარდი – მერქნის მანკი, შენაზარდი ან უკვე შეზრდილი ჭრილობა, რომელიც ხეს ხვრელის მაგვარი სივრცის სახით რადიალურად გასდევს და ქერქის ნარჩენებით ან მკვდარი

ქსოვილითაა შევსებული. ცნობილია ა. შემდეგი სახეები: გამჭოლი, დახურული, ერთმხრივი, მუქი, ღია, ღია ფერის, ყლორტშუა და შეზრდილი.

ამონაკირი – საქვაზე დანადგარის გარე კედლები, რომლებიც გამოყოფენ მის საცეცხლეს და აირმავლებს გარემოსაგან. მზადდება წითელი ან ცეცხლგამძლე (შამოტის) აგურისაგან.

ამონალი [ბერძ. ammōniakón ამონის (ძველეგვიპტური ღვთაება) და ლათ. alūmen მწარე მარილი] – ამონიუმის გვარჯილის ფეთქებადი ნივთიერება, რომელშიც შედის დისპერსული ალუმინი. ალუმინი ზრდის აფეთქების სითბოს. ა. აქვს აფეთქების სითბო 1,5-ჯერ მეტი, ვიდრე ნიტროგლიცერინს. დეტონაციური თვისებების ასამაღლებლად ა. უმატებენ ტროტილს. სამთო ქანების აფეთქების დროს გამოიყენებენ ა., რომლის შემადგენლობაში შედის 4,5% ალუმინი. ასეთი ნაერთი საშუალებას იძლევა მცირე მოცულობაში კონცენტრაცია გავუკეთოთ დიდ ენერგიას.

ამონალარი – იხ. ფოსო.

ამონაჩიჩქნი – ხის დახერხილ პროდუქციაზე ან დეტალზე მცირე ჩაღრმავებები, გამოწვეული როკების ან მერქნის ნაწილების მოცილების შედეგად.

ამონაწერი საჯარო რეესტრიდან – ამონაწერი უძრავ ნივთებზე უფლებათა რეესტრიდან, მოძრავ ნივთებსა და არამატერიალურ ქონებრივ სიკეთეზე უფლებათა რეესტრიდან ან მეწარმეთა და არასამეწარმეო (არაკომერციული) იურიდიული პირების რეესტრიდან.

ამონიაკი [ბერძ. ammōniakón ამონის (ძველეგვიპტური ღვთაება)] – იხ. ამიაკი.

ამონიტო [ბერძ. ammōniakón ამონის (ძველეგვიპტური ღვთაება) და nítron სოდა] – ასაფეთქებელი ნივთიერების სამრეწველო ნარევის სახეობა. ის არის ტრინიტროტოლოლიანი (იშვიათად ჰექსაგენიანი, დინიტროფტალინიანი) ამიაკური სელიტრისა და არაფეთქებადი საწვავი კომპონენტების (ტორფი, ხის ფქვილი, ტექნიკური ზეთი და სხვ.) ფხვნილისებრი ნარევი. ამონიტებს მიეკუთვნება აგრეთვე ამონალები.

ამონიფიკაცია ([ბერძ. ammōniakón ამონის (ძველეგვიპტური ღვთაება) და ficātiōn გაკეთება, გამოწვევა) – აზოტის შემცველი ორგანული ნაერთის დაშლის პროცესი.

ამოორთქვლა – გამხსნელი აორთქლებით მყარი ნივთიერების ხსნარის კონცენტრაციის პროცესი.

ამორინო (ამორეტო) (იტალ. amore სიყვარული<ლათ. Amor სიყვარულის ღმერთი<amōrem სიყვარული, შეყვარებული<amor სიყვარული) [- კლასიკურ ხელოვნებაში ჩვილი კუპიდონის (ლათ. ამური, ბერძ. მითოლ. ეროსი – რომაულ მითოლოგიაში სურვილის, ეროტიკული სიყვარულის, მიმზიდველობისა და ძლიერი სიყვარულის ღმერთი)] გამოსახულება. დამატებით იხ. პუტო.

ნახ. 1

ამორტიზატორი (ფრანგ. amortir სიკვდილამდე მიყვანა, ჩახშობა, ჩაქრობა) – მოწყობილობა მანქანებისა და ნაგებობების დასაცავად რყევისა და დარტყმითი დატვირთვისაგან მათი მოქმედების შერბილებით, შესუსტებით. ამორტიზატორში

გამოიყენება ზამბარა, ტორსიონი, რეზინის ელემენტები, აგრეთვე სითხეები და აირები. ცნობილია ამორტიზატორის სახეები: ერთმხრივი ქმედების, ზამბარიანი (ნახ. 1), ორმხრივი ქმედების, პანტოგრაფის, პნევმატიკური, რეზინის, ტელესკოპისებრი, ფრიქციული, ჰიდრაულიკური, ჰიდროპნევმატიკური და სხვ.

ამორტიზაცია (ფრანგ. amortir სიკვდილამდე მიყვანა, ჩახშობა, ჩაქრობა) – 1. ბიძგების, დარტყმების შერბილება სპეციალური მოწყობილობის საშუალებით; 2. ძირითადი ფონდების (ნაგებობათა, მოწყობილობათა და სხვ.) თანდათანობითი გაცვეთა; მათი ღირებულების ნაწილ-ნაწილ გადატანა გამომუშავებულ პროდუქციაზე; 3. დაბეგრული ქონების ღირებულების თანდათანობითი შემცირება; 4. ვალის თანდათანობითი დაფარვა პერიოდული შესატანებით; 5. სავალო საბუთის გაუქმება მისი დაკარგვის გამო.

ამორტიზაცია ჰიდრაულიკური – დარტყმის ან რხევის შემცირება (ჩაქრობა) ჰიდროამორტიზატორის მეშვეობით.

ამორფული (ბერძ. ámorphos უფორმო-a- წინსართი, morphē ფორმა და -ous ბოლოსართი) – 1. უფორმო; 2. კრისტალური აგებულების არმქონე (მაგ., ქარვა, ფისი, მინა).

ამორფული მდგომარეობა – მყარი ნივთიერების მდგომარეობა, რომელშიც კრისტალური მდგომარეობისაგან განსხვავებით, ატომები და მოლეკულები განლაგებულია უწყესრიგოდ და ნივთიერება იზოტროპიულია ანუ აქვს ერთნაირი ფიზიკური თვისებები ყველა მიმართულებით; გარდა ამისა, არა აქვს დნობის ფიქსირებული ტემპერატურა. ამორფული სხეულები არსებობს ბუნებრივი (ქარვა, წებო, ფისი) და ხელოვნური (მინა, პლასტმასა). ამორფული სხეული შეიძლება იყოს მყარ (ჩვეულებრივ ტემპერატურაზე) ან ბლანტ მდგომარეობაში (მაღალ ტემპერატურაზე). რაც მეტია ტემპერატურა, მით მეტია მისი სიბლანტე. ამორფული სხეულებისა და სითხეების სტრუქტურა ერთნაირია. გარე ძალების ზემოქმედებით, ერთდროულად შეიმჩნევა დრეკადი თვისებები მყარი სხეულების ანალოგიურად, და დენადობა სითხეების მსგავსად. ხანმოკლე დარტყმითი ზემოქმედებით ისინი იქცევიან ისე, როგორც მყარი სხეულები და იშლებიან ნატეხებად, ხოლო ხანგრძლივი ზემოქმედებისას – იწყებენ ბლანტ დინებას. ამორფული სხეულების ფიზიკურ თვისებებში დარწმუნება შეიძლება მარტივად: თუ ავიღებთ ფისის ნამსხვრევებს და ამ ნამსხვრევებით ავაგებთ ჭურჭელს, ვნახავთ, რომ გარკვეული დროის შემდეგ ისინი შეერწყმება ერთმანეთს და მიიღებენ ჭურჭლის ფორმას. მინაც, თუ გავაცხელებთ მაღალ ტემპერატურაზე, გალღვება და დაიწყებს დენადობას.

ამოსოღვა – 1. მოვლენა, როდესაც ფენა, შრე, მარღვი, სისქის მიხედვით თანდათანობით მცირდება და ბოლოს ქრება; 2. სოლის ამოვადება, სოლის ამოღება.

ამოყორვა – კედლის წყობაში გარე და შიგა პწკარებს (რიგებს) შორის შუალედის, გაუქმებული შესასვლელის ან გასასვლელის შევსება ბეტონით, ბლოკით, აგურით ან ქვით (ნახ. 1).

ნახ. 1

ამოჭმა – მყარი მასალის ზედაპირის დამუშავება ქიმიური ან ელექტროქიმიური ხერხით (ნახ. 1. სანადირო დანის პირი გრავირებული ამოჭმით). არსებობს მისი სხვადასხვა სახეები: აირული, გალვანური, ელექტროლიტური, ვაკუუმური, ვიბრაციული, ზედმეტი, მარილმჟავაში, მარცვლების საზღვრების, მჟავური, სტრუქტურული, ტექნოლოგიური, ტუტე-მჟავური, უწყვეტი, ფერადი, ქიმიური, ღრმა და სხვ.

ნახ. 1

ამპერი [ინგლ. ampere ფრანგი ფიზიკოსის ამპერის (1775-1836 წ.) გვარის მიხედვით] – 1. ერთეულთა საერთაშორისო SI სისტემაში ელექტროდენის ძალის საზომი ერთეული. ამპერებში იზომება აგრეთვე მაგნიტმომძრავებელი ძალა და მაგნიტური პოტენციალების სხვაობა; 2. მუდმივი დენის ძალა, რომელიც ორ პარალელურ სწორხაზოვან უსასრულო სიგრძის წრიულ განივკეთიან გამტარში, რომლებიც განლაგებულია ვაკუუმში ერთმანეთისაგან 1 მ-ის დაშორებით, გამტარის ნებისმიერ უბანზე სიგრძით 1 მ, იწვევს ურთიერთქმედების ძალას ტოლი $2 \cdot 10^{-7}$ ნ.

ამპერი მეტრზე – მაგნიტური ველის დამაბულობის საზომი ერთეული. განზომილება – ა/მ.

ამპერმეტრი [ინგლ. ampere ფრანგი ფიზიკოსის ამპერის (1775-1836 წ.) გვარის მიხედვით და ბერძ. metre ვზომავ] – დაბალი ძაბვის ჩაკეტილ ელექტროწრედში გამავალი დენის გამზომი ხელსაწყო (ნახ. 1. ამპერმეტრი). ის გამოიყენება ძაბვის ქვეშე მყოფი ელექტრული წრედების დროს და ყოველთვის წრედში ირთვება მიმდევრობით. ა. გვიჩვენებს დატვირთვის მიერ მოხმარებულ დენს. ა. უშუალოდ იზომება, როგორც მუდმივი, ასევე ცვლადი დენი. არსებობს სხვადასხვა მოდიფიკაციის.

ნახ. 1

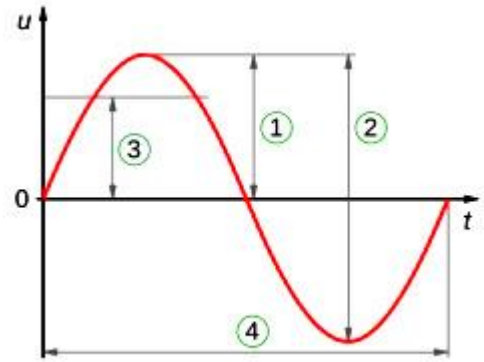
ნახ. 1

ამპირი (ლათ. imperium ბატონობა, მართვა, სუვერენიტეტი, იმპერია) – გვიანდელი კლასიციზმის არქიტექტურული სტილი (ნახ. 1) დასავლეთ ევროპის არქიტექტურასა და დეკორატიულ ხელოვნებაში; წარმოიშვა საფრანგეთში ნაპოლეონ I იმპერიის დროს (XIX საუკუნის პირველი მეოთხედი); ახასიათებს ანტიკური ხელოვნების ნიმუშების მიბაძვა (ტრიუმფული თაღები, მონუმენტური შენობები, სფინქსები და სხვ.).

ამპლაცია – ფულის მიღების დამადასტურებელი ხელწერილი.

ამპლიტუდა (ლათ. amplius ფართო, მსხვილი, უხვი) – 1. მერხევი სიდიდის მაქსიმალური გადახრა წონასწორობის მდგომარეობიდან, რომელიც იცვლება განსაზღვრული კანონზომიერებით; მაგ., ბგერითი ტალღის ამპლიტუდა არის ტალღის გავრცელების დროს წნევის რხევის მაქსიმალური გადახრა წონასწორობის მდგომარეობიდან. ა. შეიძლება იყოს:

პიკური, პიკებს შორისი და საშუალო კვადრატული (ნახ. 1: 1-ამპლიტუდა პიკური; 2-ამპლიტუდა პიკებს შორისი; 3-ამპლიტუდა საშუალო კვადრატული; 4-ტალღის სიგრძე). ცნობილია ამპლიტუდის სახეები: გადანაცვლების, გაბნევის, ვიდეოსიგნალის, იმპულსის, მო დულირებული, რხევის, სიჩქარის, ცვლადი დენის, ძაბვისა და სხვ.; 2. სხვაობა ბარომეტრის ან თერმომეტრის ორ სიმაღლეს შორის.

ნახ. 1

ამპლიტუდა მაქსიმუმებს შორის – მერხევი სიდიდის მაქსიმალურ გადახრებს შორის სხვაობა.

ამპლიტუდა პიკური – რაიმე სიგნალის გავრცელებისას (რხევის) მაქსიმალური გადახრა წონასწორობის მდგომარეობიდან.

ამპლიტუდა საშუალო კვადრატული – მერხევი სიდიდის წონასწორობის მდგომარეობიდან გადახრის საშუალო კვადრატული მნიშვნელობა.

ამრეკლი (ფილა) – 1. ფილის სახეობა, რომელიც გამოიყენება დარტყმითი მოქმედების სამსხვრევეებში, შახტურ წისქვილებში და სხვ. დიდი სიჩქარით გამოტყორცნილი მასალის ნაწილაკები ეჯახება ამრეკლ ფილას, კარგავს სიჩქარეს და ვარდება ძირს მსხვრევის ზონაში; 2. მოწყობილობა ან ბუნებრივი წინაღობა, რომელიც ცვლის ბგერითი ან ჰიდრავლიკური ენერჯის, ელექტრომაგნიტური ტალღების, ბირთვული ნაწილაკების ნაკადის, აგრეთვე მყარი სხეულების მოძრაობის მიმართულებასა და ინტენსიურობას.

ამტანობა – მასალის ან კონსტრუქციის უნარი წინააღმდეგობა გაუწიოს განმეორებად (ციკლურ) დატვირთვებს.

ამულეტი (ანულეტი) (ლათ. ānulus რგოლი, ბეჭედი) – 1. მცირე ზომის რგოლი (ნახ. 1. წარმატების თალისმანი – სოლომონის გასაღების ამულეტი); 2. კლასიკური ორდერის სვეტის ტანზე ბეჭდის ფორმის მქონე სხმული ან ზონარი სვეტის ზემო ნაწილში, კაპიტელის მომიჯნავედ; 3. საგანი, რომელსაც მორწმუნე ატარებს უმთავრესად ყელზე ჩამოკიდებულს ავი თვალისა და ავი სულისაგან თავდასაცავად.

ნახ. 1

ნახ. 1

ამფიბოლიტი (ინგლ. amphibolite<ლათ. amphibolus<ბერძ. amphibolos ორაზროვანი) – მეტამორფული სამთო ქანი, რომლის შემადგენლობაში ძირითადად შედის რქაქვა და პლაგიოკლაზი (ნახ. 1). ძირითადად გვხვდება მწვანე კრისტალურ-მარცვლოვანი სახით. იყენებენ მშენებლობაში, როგორც მოსაპირკეთებელ ქვას.

ამფითეატრი (ბერძ. amphí ორივე მხარეს, ირგვლივ, ორივე, ორივე სახის და théatron საყურებელი ადგილი) – ანტიკური, მონუმენტური, გეგმით წრიული ან ოვალური ღია ნაგებობა სარბიელით (რომში) ან სცენით (საბერძნეთში), სადაც მაყურებელთა დასაჯდომი სკამის კონცენტრული რიგები თანდათან მალლდება (ნახ. 1. რომაული ამფითეატრი ამანში, იორდანისის ჰაშემიტური სამეფო).

ნახ. 1

ამფიპროსტილი (ბერძ. amphí ორივე მხარეს, ირგვლივ, ორივე, ორივე სახის და próstȳlos წინა მხარეს სვეტების მქონე) – ძველბერძნული ტიპის ტაძარი, გეგმით მართკუთხა, სვეტების პორტიკით ტორსულ ფასადებზე; ა. გრძივი კედლები იგებოდა გლუვი ქვის ბლოკებით ყოველგვარი დეკორის გარეშე (ნახ. 1. ათენას ნიკეს ტაძარი, ქ. ათენი, საბერძნეთის რესპუბლიკა; ნახ. 2. ნაგებობის გეგმა).

ნახ. 1

ნახ. 2

ამფოტერობა (ბერძ. amphí ორივე მხარეს, ირგვლივ, ორივე, ორივე სახის) – ნივთიერების უნარი გამომამჟღავნოს მჟავა ან ფუძე თვისებები.

ამძრავი – ძალური მოწყობილობა, რომელსაც მოძრაობაში მოჰყავს მანქანა. ის შედგება ძრავასაგან, ძალური გადაცემისა და მართვის სისტემისაგან. ყველა სამშენებლო მანქანა, მათ შორის ხელის, ძალური მოწყობილობის მიხედვით, არის საკუთარ ძალურ მოწყობილობაზე და მიყვანილი ენერჯის გამოყენებით მომუშავე. პირველს მიეკუთვნება შიგაწვის ძრავიანი ამძრავი, ხოლო მეორეს – ელექტრული, პნევმატიკური და ჰიდრავლიკური. ა. შიგაწვის ძრავით (დიზელის) გამოიყენება ნებისმიერი სიმძლავრეებისათვის; თუ მანქანას აქვს რამდენიმე მექანიზმი, მაშინ სამუშაო ძრავების რაოდენობის მიხედვით განასხვავებენ ერთძრავიან და მრავალძრავიან ამძრავებს. არსებობს აგრეთვე ამძრავები: ავტონომიური, აკუმულატორული, ამყოლი, ბაგირის, ბერკეტის, დისტანციური, დიფერენციალური, ელექტრული, ექსცენტრიკული, ვერნიერული, ზამბარიანი, ინდივიდუალური, ინერციული, კასკადური, კონტაქტებიანი, მათანაბრებელი, მექანიკური, მიმყოლი, მუშტებიანი, ორთქლის, პნევმატიკური, საფეხუროვანი, სელსინური, სოლენოიდური, ტურბოელექტრული, ფეხის,

ფრიქციული, ღვედური, ცენტრიდანული, ჭიახრახნული, ხელის, ჯაჭვური, ჰიდრავლიკური და სხვ.

ამწე – ციკლური მოქმედების ტვირთამწევი მანქანა, რომლის დანიშნულებაც ტვირთის აწევა და გადაადგილება ვერტიკალურად და ჰორიზონტალურად. სამშენებლო ინდუსტრიაში გამოყენებული ამწეები ორი სახისაა: საერთო დანიშნულების ისრიანი თვითმავალი და სამშენებლო კომპლექსური ამწეები. თვითმავალი ამწეები გამოიყენება სამშენებლო-სამონტაჟო და დატვირთვა-განტვირთვის სამუშაოებზე. სავალი მოწყობილობის მიხედვით არის საავტომობილო, პნევმატურთვლიანი, მუხლუხა ავტომობილის ტიპის მოკლებაზიან და ყველგანმავალ შასზე. ერთი ან მრავალძრავიანი ამძრავი შედგება დიზელის ან ელექტრული ძრავებისაგან მექანიკური ტრანსმისიით (შესაძლებელია ჰიდრომექანიკური გადაცემის, ჰიდროქუროს ან ჰიდროტრანსფორმატორის ჩართვა). თვითმავალ ამწეზე ყენდება საისრო ან კომპლექსური-საისრო მოწყობილობა, რომელიც შეიძლება იყოს გამოსაწევი ან არაგამოსაწევი და ტელესკოპური. სამშენებლო კომპლექსური ამწეებს წამყვანი ადგილი უჭირავთ სამრეწველო და სამოქალაქო მშენებლობაში, საწყობებსა და პოლიგონებზე, მშენებლობაზე ნულოვანი ციკლის სამუშაოების შესრულებისას. ისინი კლასიფიცირდება დაყენების ხერხის, სავალი მოწყობილობის ტიპის, ისრისა და კომპლექსის კონსტრუქციის მიხედვით. სამუშაო ადგილზე დაყენების ხერხის მიხედვით არის სტაციონარული, გადასაადგილებელი და თვითამწე. სტაციონარული ამწე ყენდება საძირკველზე (დამატებით შეიძლება მიმაგრდეს მშენებარე ობიექტზე), გადასაადგილებელი კი აღჭურვილია სავალი მოწყობილობით (სარელსო, ავტომობილის, პნევმატურთვლიანი, მუხლუხა); თვითამწე ყენდება ასაგებ კონსტრუქციაზე და საკუთარი მექანიზმებით გადაადგილდება ზევით, მშენებარე ნაგებობასთან ერთად. კომპლექსური შეიძლება იყოს საბრუნო და არასაბრუნო, ხოლო ისარი – ასაწევი, კოჭური და სახსრულ-შეუღლებული. კომპლექსური ამწეები ხასიათდება უნიფიკაციის მაღალი ხარისხით. შექმნილია მოდულური სისტემის ამწეები უნიფიცირებული ერთეულმოდულების ფართო გამოყენებით (საყრდენი ნაწილები, კომპლექსი და ისრის სექციები, სამონტაჟო დგარები, სატვირთო ურიკები, კავური საკიდები, საპარატო ჯიხურები, მექანიზმები). ზოგადად არსებობს ამწეების შემდეგი სახეები: ავტომატური, გრეიფერიანი, ერთბადაიანი, ერთბოლოიანი, ერთმხრივ მოქმედი, ველოსიპედური, ზოდსაგდები, თვითმავალი, ირიბკოჭა, ისრიანი, კბილა-ლარტყიანი, კონვეიერიანი, კონსოლური, კომპლექსური, კოჭური, მაგნიტურსაყელურიანი, მარწუხა, მბრუნავი, მტვირთავი, მუხლუხასვლიანი, მცურავი, ორბერკეტიანი, ორბოლოიანი, ორისრიანი, ორმაგი წევის, პორტალური, სალიანდაგო, სამსხმელო, სამადნო, სანაპირო, სარკინიგზო, სატაცი, ტელესკოპური, შახტის, შტაბელსაწყობი, ჩამტვირთავი, ჩამჩიანი, ხელის, ხე-ტყის, ხიდური, ხრახნული, ჯაჭვიანი, ჯოჯგინა და სხვ.

ნახ. 1

ამწე გრეიფერული ხიდური – გრეიფერული ამწე წარმოადგენს მოწყობილობას ხიდური ამწის ბაზაზე, რომელიც აღჭურვილია გრეიფერით (ტვირთის ასაღები მექანიზმი). გრეიფერი არის ჩარჩო ორი (ან რამდენიმე) მოძრავი ყბით, რომლითაც ის ახდენს ტვირთის წატაცებას ან ამოხაპვას. უმეტესად მას იყენებენ ნაყარი მასალის დამუშავებისათვის (ნახ. 1).

ამწე ველოსიპედური – იხ. ამწე პორტატული.

ამწე ირიბულა – უმარტივესი ამწე, რომლის სამკუთხა კრონშტეინი – ირიბულა ჭაღებთან ერთად მიმაგრებულია სვეტზე, კედელზე და ა.შ. ამწევი ბაგირი გადახვეულია ჭაღზე. ტვირთამწეობა 5 ტ-მდეა.

ამწე კაბელოური – ამწე სტაციონარული ან გადასაადგილებელი საყრდენებით, რომლებიც დაკავშირებულია ერთმანეთთან მზიდი ბაგირით და რომლებზეც გადაადგილდება სატვირთო ურიკა (ნახ. 1). გამოიყენება ტვირთების აწევა-გადატანისათვის მდინარეების, ხეობებისა და სხვ. თავზე. იგი არის ერთმალისანი საბაგრო გზა ღია სამთამადნო დამუშავების ადგილებიდან მადნის, ქვის მასალების, მშენებლობაში კი დიდი რაოდენობის მიწის, ბეტონისა და სხვათა გადასატანად. ა. კ. ასევე მნიშვნელოვანი კონსტრუქციისა დიდმალისანი ხიდების, კაშხლების, რაბების მშენებლობის დროს.

ნახ. 1

ამწე კედლის – ამწე კედელზე სტაციონალურად ან მოძრავად მიმაგრებული (ნახ. 1), რომელიც გადაადგილდება კედელზე ან მზიდი კონსტრუქციაზე ვერტიკალურ ამწესავალ გზაზე.

ნახ. 1

ამწე კონსოლური – ამწე, რომელიც განკუთვნილია ტვირთების გადასატანად ვერტიკალური ან ჰორიზონტალური მიმართულებით და აქვს საბრუნნი (არასაბრუნნი) კოჭი (ნახ. 1) ან წამწე. არასაბრუნწამწიანი კონსოლური ამწის სატვირთო ურიკა გადაადგილდება კონსოლზე. ამწეები საბრუნნი წამწით არის მრავალგვარი კონსტრუქციის – ამწე-ირიბულა, ველოსიპედური, ანძური და სხვა. მათ იყენებენ მანქანათმშენებელ ქარხნებში,

ნახ. 1

ნახ. 1

პორტეზში, მშენებლობებზე. ტვირთამწეობა – 4-10 ტ.

ამწე კომპურა – ამწე, რომელიც გამოიყენება ძირითადად მშენებლობებზე. მას აქვს მაღალი კოჭი, საბრუნნი ისარი და ამწევი ჯალამბარი [ნახ. 1. კორეული წარმოების კომპურა ამწე მარკით XCMG FO/23B(5023-10)]. გადასაადგილებელი ამწის კოჭი ეყრდნობა თვლებიან ან მუხლუხა სავალ ურიკებს, რომლებიც

გადაადგილება სარელსო ან გრუნტის გზაზე და მისი ტვირთამწეობა 100 ტ-მდეა. სტაციონარული ამწეების ტვირთამწეობა 400 ტ-ს აღწევს, აწევის სიმაღლე – 150 მ-მდე, ისრის გადაწვდომა – 50 მ-მდე. დაყენების წესის მიხედვით არჩევენ გადასაადგილებელ, სტაციონალურ და თვითამწევ ამწეებს.

ამწე კომპურა მისადგმელი – ამწე, რომელიც მონტაჟდება საძირკველზე და დამატებით მაგრდება ასაგებ ნაგებობაზე, ე.ი. მისი კომპი უძრავია და ემსახურება სამშენებლო მოედანს ერთი მხრიდან (სტაციონარული ამწე) (ნახ. 1). არასაბრუნკომპიანი ამწე სარელსო სვლაზე ტვირთის აწევის სიმაღლის გაზრდისას შეიძლება მიმაგრდეს შენობაზე და იმუშავოს დიდ სიმაღლეებზე ისე, როგორც მისადგმელი ამწე. ასეთ ამწეებს უნივერსალურს უწოდებენ.

ნახ. 1

ნახ. 1

ამწე მაგნიტური – ამწე, გაწყობილი ტვირთსატაცი ორგანოთი ელექტრომაგნიტის სახით (ნახ. 1). გამოიყენება მეტალურგიულ და ლითონის კონსტრუქციების ქარხნებში, სატვირთო პორტებში, ჯარტის მიმღებ მოედნებზე და სხვ.

ამწე მისაბმელი – ამწე, რომელსაც არ აქვს გადასაადგილებელი მექანიზმი და მისი გადაადგილება მისაბმელი საწვეარას მეშვეობით ხდება (ნახ. 1).

ნახ. 1

ამწე მობილური – მძლავრი ამწე საბრუნო კონსოლური ისრით, რომელიც მთლიანსაბრუნ ჩარჩოზეა დაყენებული. სავალი მოწყობილობის მიხედვით არის საავტომობილო (ნახ. 1) და

ნახ. 1

სპეციალურ საავტომობილო შასიზე, მუხლუხა და პნევმოთვლიანი. მდგრადობის გასაზრდელად აქვს გამოსაწევი საყრდენები (აუტრიგერები), ხასიათდება უნივერსალურობითა და მობილურობით. გამოიყენება სამონტაჟო და დატვირთვა-გადატვირთვის სამუშაოებზე.

ამწე მულდაჩამტვირთავი – ხიდური ამწე ისრული ხორთუმით, მულდას წატაცებისათვის.

ამწე მუხლუხა – ამწე მუხლუხა სავალი ნაწილით. მისი საშუალებით სრულდება დიდი მოცულობის სამონტაჟო სამუშაოები; გამოიყენება სამოქალაქო და სამრეწველო მშენებლობაში გამსხვილებული კონსტრუქციებისა და ტექნოლოგიური აგრეგატების დასამონტაჟებლად (ნახ. 1).

ნახ. 1

ამწე ნახევრად ჯოჯგინა – ამწე, რომლის მზიდი კონსტრუქციის ელემენტები ერთ მხარეს უშუალოდ ეყრდნობა საგზაო რელსს, ხოლო მეორე მხარეს – საყრდენი დგარის მეშვეობით.

ამწე პნევმოთვლიანი – ისრიანი თვითმავალი ამწე პნევმატურსავალთვლიან სვლაზე, დიზელის ამძრავით, რომელიც განლაგებულია საბრუნ ბაქანზე, იშვიათად ერთლერძიან გამწევზე (ნახ. 1). საავტომობილო ამწისაგან განსხვავდება სავალი ნაწილით, ძრავით და საერთო შეთანწყობით. გამავლობა გრუნტის გზებზე შეზღუდულია. ამწეებზე მოწყობილია ტვირთამწეობის, კაკვის აწევისა და ისრის აწევის შემზღუდველები, შვერისა და ტვირთამწეობის მაჩვენებლები, ქანქარის დახრის საზომი და სხვადასხვა სიგნალიზატორი. გამოიყენება სამშენებლო-სამონტაჟო სამუშაოებზე, აგრეთვე საცალო (ზოგჯერ ფხვიერი) ტვირთების დატვირთვა-განტვირთვაზე, გამსხვილებული აგრეგატების დასამონტაჟებლად და სხვ. ტვირთამწეობა 10-60 ტ, აწევის სიმაღლე 5-50 მ, ისრის გადაწვდომა 4-25 მ, გადაადგილების სიჩქარე თავისი სვლით 7-65 კმ/სთ.

ნახ. 1

ამწე პორტალური – ამწე განკუთვნილი დიდ ღია მოედნებზე დატვირთვა-გადატვირთვის სამუშაოებისათვის. ის II-სებრი პორტალის სახისაა, რომელზეც განლაგებულია საბრუნ ბაქანი მექანიზმებით, ისრითა და საყრდენ-საბრუნ მოწყობილობით (ნახ. 1). პორტალი ეყრდნობა ოთხ ფეხს სავალი ურიკებით და გადაადგილდება ლიანდაგზე. პ. ა. ფართო გამოყენება აქვთ საზღვაო-სამდინარო პორტებში და სამრეწველო ობიექტებზე. მათი ტვირთამწეობა აღწევს 300 ტ-ს, ისრის გადაწვდომა – 35 მ-ს.

ნახ. 1

ამწე პორტატული – ამწე კონსოლური, რომელიც გადაადგილდება საკუთარ გორგოლაჭებზე ან მიწისზედა სარელსო გზაზე და მუშაობს ერთი ჰიდრავლიკური დომკრატით (ნახ. 1). ტვირთამწეობა 5 ტ-მდე.

ნახ. 1

ნახ. 1

ამწე რადიალური – ამწე, რომელიც მუშაობს პროცესში გადაადგილდება ერთი სტაციონალური საყრდენის მიმართ (ნახ. 1).

ნახ. 1

ამწე რკინიგზის – პლატფორმაზე დამონტაჟებული ამწე, რომელიც გადაადგილდება რკინიგზაზე (ნახ. 1).

ამწე საავტომობილო – თვითმავალი სატვირთო-განმტვირთავი მანქანა, დამონტაჟებული ავტომობილის შასიზე, რომელსაც აქვს სამუშაო ორგანო მოძრავი კონსოლური ისრის სახით (ნახ. 1). ამწის ნაწილების მოძრაობაში მოსაყვანად გამოიყენება ელექტრული, ჰიდრავლიკური და მექანიკური მოწყობილობები, რომლებიც სიმძლავრეს იღებენ ავტომობილის ძრავისგან. ა. ს. ტვირთამწეობა და ისრის შვერა სხვადასხვაა. ტვირთის აწევის პროცესში, ამწის მდგრადობის შენარჩუნება ხდება გამოსაწევი (გასაშლელი) საყრდენების (აუტრიგერების) მეშვეობით. ა. ს. გამოიყენება დატვირთვა-განტვირთვის სამუშაოებისათვის, კონსტრუქციებისა და სხვადასხვა ტექნიკური მოწყობილობების დასამონტაჟებლად.

ნახ. 1

ამწე საავტომობილო მოქნილკავშირებიანი – ამწე, რომლის ელექტრული სქემა ითვალისწინებს აღმასრულებელი მექანიზმის ელექტროძრავას კვებას გენერატორიდან და გარე ქსელიდან ძაბვით 380 ვ, სიხშირით 50 ჰ.

ამწე საავტომობილო ხისტკავშირებიანი – ამწე, რომლის ამძრავი მოცულობითი ჰიდრავლიკური სისტემა მომარჯვებულია განრთული ცირკულაციით. სამუშაო სითხე სისტემაში მიეწოდება ორი აქსიალურ-დგუშიანი ტუმბოს საშუალებით, რომლებიც განლაგებულია ავტომანქანის სავალ ჩარჩოზე.

ამწე საბრუნ-კოშკიანი – ამწე, რომლის საყრდენ-საბრუნო მოწყობილობა განლაგებულია სავალ ნაწილზე ან პორტალზე. მობრუნების დროს ბრუნავს მთელი ამწე, სავალი ნაწილის გარდა. საბრუნ-კოშკიანი ამწეებს ხშირად უწოდებენ მობილურს, რადგან დამონტაჟება და ტრანსპორტირება ხდება მარტივად, გამსხვილებული კვანძების სახით. იხ. ამწე მობილური.

ამწე სამსხმელო – ხიდურა ამწე, გაწყობილი მექანიზმებით სამსხმელო ციხვის ასაწევად და გადასაყირავებლად. ძირითადად გამოიყენება მეტალურგიულ ქარხნებში (ნახ. 1).

ნახ. 1

ამწე სარელსო – ამწე, რომელიც გადაადგილდება რელსებზე. იხ. ამწე რკინიგზის.

ნახ. 1

ამწე სატვირთო-სამგზავრო – ამწე, რომლის საშუალებით დამატებით შესაძლებელია ტვირთის გადატანა და მგზავრების (ძირითადად მუშების) გადაყვანა (ნახ. 1).

ამწე საჭედი – ხიდურა ამწე, გაწყობილი მოწყობილობებით საჭედი სხმულების ასაწევად, გადასაადგილებლად და მოსაბრუნებლად (ნახ. 1).

ნახ. 1

ამწე სრულბრუნვადი – საბრუნო ამწე, რომელსაც შეუძლია გააკეთოს 360°-იანი სრული ბრუნვი.

ნახ. 1

ამწე სტაციონალური – ამწე, რომელიც იდგმება საძირკველზე და სამშენებლო მოედანს ემსახურება ერთი სადგომიდან (ნახ. 1). მაღალი შენობის აგებისას ასეთი ამწე დამატებით მიემაგრება ასაშენებელ ნაგებობას და იწოდება მისადგამ ამწედ.

ამწე ტვირთამწე – ციკლური მოქმედების მანქანა, რომლის დანიშნულებაც კაკვზე ჩაბმული ტვირთის აწევა და გადაადგილება სივრცეში.

ამწე უძრავ-კომპიანი – ამწე, რომლის საყრდენ-საბრუნო მოწყობილობა განლაგებულია კომპის თავზე. ბრუნვის დროს ბრუნავს მხოლოდ ისარი, სათავისი და საპირწონე კონსოლი მასზე განლაგებული მექანიზმებითა და საპირწონე ტვირთით (ნახ. 1). ასეთი ამწეები მოეკუთვნება არამობილურ ამწეებს.

ამწე ჩასასმელი – ხიდურა ამწე მბრუნავი კოლონებით, ქვედა ნაწილში ჰორიზონტალური საცეცებით, რომლითაც ხდება ნაკეთობის წატაცება და ღუმელში მოთავსება.

ნახ. 1

ამწე ხელის – ამწე, რომლის მექანიზმი მოქმედებს ხელის ამძრავით (ნახ. 1).

ნახ. 1

ნახ. 1

ამწე ხიდური – ამწე, რომელიც შედგება ორი პარალელური მიმართველის, მასზე მოძრავი ხიდის და ტვირთის ამწევი კომპონენტისგან, რომელიც თავის მხრივ მოძრაობს ხიდზე. არსებობს ა. ხ. კავით (ნახ. 1), მაგნიტით, გრეიფერით და სხვ.

ამწე ჯოჯგინა – ტვირთის ამწევი მექანიზმი-ნაგებობა ხიდურა კოჭის ან წამწის სახით, რომლის საყრდენები გადაადგილდება ბეტონის საძირკვლებზე მოწყობილ მიწისზედა სარელსო გზაზე და მოძრაობისას გადაფარავს მოედანს, რომელზეც წარმოებს დასატვირთ-განსატვირთი სამუშაოები (ნახ. 1). ამწის საყრდენი ფეხები ხისტადაა მიმაგრებული ამწის ხიდთან. სატვირთო ურიკა გადაადგილდება ხიდის ზედა სარტყელზე დაგებულ რელსებზე. ა. ჯ. შედგება შემდეგი ელემენტებისაგან: ლითონის ხიდი, ურიკა დაყენებული ან შეკიდებული ხიდზე, ორი საყრდენი პლატფორმებით, ტვირთის ასაწევი მექანიზმი, ურიკისა და ამწის გადასადგილებელი მექანიზმები. არსებობს კონტეინერების, მასიური და მცირე ტვირთების გადასატანი, აგრეთვე თვლებიანი მობილური უნივერსალური (ნახ. 2) ჯოჯგინა ამწეები.

ნახ. 1

ნახ. 2

ამწე-სატრანსპორტო მანქანები – მანქანა, რომელიც გამოიყენება ტვირთისა და ადამიანების გადასადგილებლად მცირე მანძილზე. არსებობს ციკლური (პერიოდული) და უწყვეტი მოქმედების. პირველს მიეკუთვნება ტვირთამწევი მანქანა, ხოლო მეორეს – ტრანსპორტიორი, კონვეიერი, ელევატორი, ესკალატორი, საბაგირო გზა და სხვ.

ამწევი ძალა – სითხის ან აირულ გარემოში მოქმედი ძალის შემდგენი, რომელიც მოქმედებს სხეულის მოძრაობის მართობულად. ამწევი ძალა წარმოიშობა ხსნარში არასიმეტრიული გარსშემოდინების შედეგად; $Y = C_y \rho V^2 S / 2$, სადაც ρ – გარემოს სიმკვრივე; V – სხეულის სიჩქარე; S – ფართობის მახასიათებელი (მაგ., თვითმფრინავის ფრთის ფართობი გეგმაში); C_y – უგანზომილებო კოეფიციენტი. ა. ძ. დამოკიდებულია სხეულის ფორმაზე, მის ორიენტაციაზე მოქმედების მიმართულებით. ძალზე მნიშვნელოვანია საფრენ აპარატებში, გემებში, ფრთიან მანქანებსა (ღერძული კომპრესორი, ტუმბო) და სხვ.

ამწის საკუთარი მდგრადობა – ამწის უნარი წინააღმდეგობა გაუწიოს გადამყირავებელ მომენტს სამუშაო და არასამუშაო მდგომარეობაში.

ამწის სატვირთო მდგრადობა – ამწის უნარი წინააღმდეგობა გაუწიოს ტვირთის წონით, ინერციის ძალებით, ქარის დატვირთვით და სხვა ფაქტორებით შექმნილ გადამყირავებელ მომენტს და შეინარჩუნოს მდგრადი წონასწორული სამუშაო მდგომარეობა.

ამწის ფუნქციის შემზღვეველი – შემზღვეველი, რომელიც იწვევს ამწის სამუშაო ფუნქციის შეჩერებას ან შეზღუდვას. ეს ხელსაწყო, როგორც წესი, მუშაობს ავტომატურ რეჟიმში და ჩაირთვება მაშინ, როცა ამწის მოძრაობა ან სამუშაო ფუნქცია მიაღწევს თავის ზღვრულ მდგომარეობას.

ამწის შვერი – ამწის ისრის გადაწვდომა, რომელიც მისი მოქმედების რადიუსს განაპირობებს.

ამწისქვეშა გზა – ორი პარალელური რელსი მასზე მოძრავი ხიდური ან შეკიდებული ამწით. ა. გ. რელსები შეიძლება განლაგებული იყოს ერთ ჰორიზონტალურ სიბრტყეში (ხიდური ამწე, ამწეკოჭი), ერთ ვერტიკალურ სიბრტყეში (ველოსიპედისებრი ამწე) ან სხვადასხვა დონეზე (ნახევრად პორტალური ან ნახევრად ჯოჯგინა ამწე).

ამწისქვეშა კოჭი – კონსტრუქცია, რომელზეც მიემაგრება რკინიგზის რელსები ხიდური (შეკიდებული) ამწის სამოდრაოდ. მზადდება ლითონის (ნახ. 1. ფოლადის ამწისქვეშა კოჭი), რკ.ბ.-ის ან წინასწარ დაძაბული რკ.ბ.-ისაგან და გამოიყენება საწარმოო და სასაწყობო შენობა-ნაგებობებში.

ნახ. 1

ამხანაგობა – 1. სამართლებრივი მდგომარეობის თვალსაზრისით კომპანიის სახეობა, რომელიც კომერციულ საქმიანობას ეწევა; 2. ორი ან რამდენიმე პირის მიერ ხელშეკრულების საფუძველზე საერთო სამეურნეო ან სხვა მიზნის მისაღწევად შექმნილი გაერთიანება. ამხანაგობა არ არის იურიდიული პირი.

ანაზარი – 1. დანაზოგი, ბანკში შესანახად შეტანილი ფულადი სახსრები, რომელსაც ჩვეულებისამებრ პროცენტი ერიცხება; 2. კომერციულ ბანკში ან არასაბანკო სადეპოზიტო დაწესებულებაში პირის მიერ შეტანილი ფულადი სახსრები, რომლებზეც საკუთრების უფლებას იძენს კომერციული ბანკი ან არასაბანკო სადეპოზიტო დაწესებულება და რომელსაც, როგორც წესი, ერიცხება პროცენტი; 3. არასაბანკო სადეპოზიტო დაწესებულების – საკრედიტო კავშირის წევრის მიერ შეტანილი ფულადი სახსრები, რომლებზეც საკუთრების უფლებას იძენს საკრედიტო კავშირი და რომელსაც, როგორც წესი, ერიცხება პროცენტი.

ანაზარი ვადიანი – ანაზარი, რომელიც შენახულია ბანკში განსაზღვრული ვადით და ამ ვადის გასვლამდე არ გაიცემა.

ანაზღდეული – მყისი, სწრაფი, უცარი.

ანაზღაურება აკორდული – შრომის ანაზღაურება შეთანხმების, მორიგების ან ხელშეკრულების საფუძველზე.

ანაზღაურება ბრიგადული – ბრიგადის მიერ გაწეული შრომის ანაზღაურება, რომელიც შემდეგ ბრიგადის წევრებზე მათი კვალიფიკაციის მიხედვით ნაწილდება.

ანაზღაურება სანარდო – შესრულებული სამუშაოს ღირებულების ანაზღაურება სამუშაოს მოცულობის მიხედვით.

ანაზღაურება სატარიფო – შრომის ანაზღაურება სატარიფო განაკვეთის მიხედვით.

ანაკოფიის ციხე (ინგლ. Anacopia Castle) – VII-VIII საუკუნეების ქართულ-აფხაზური ხუროთმოძღვრების ძეგლი (ნახ. 1. პანორამული ხედი). მდებარეობს აფხაზეთში, სოხუმიდან 20 კმ-ის დაშორებით, ივერიის მთის ერთ-ერთ მონაკვეთზე, ახლანდელი ახალი ათონის ტერიტორიაზე.

VIII საუკუნის ბოლოდან ანაკოფია ახლად შექმნილი აფხაზთა სამეფოს მთავარი ქალაქი იყო. 1032 წელს იგი ბიზანტიელებმა დაიპყრეს. 1074 წელს კვლავ

ნახ. 1

საქართველოს დაუბრუნდა. XIV-XV საუკუნეებში გენუელებმა ანაკოფია დაიკავეს და ზღვის პირას, მდ. ფსირცხას შესართავთან ციხე ააგეს და ახალშენი (ფაქტორია) დააარსეს. XV საუკუნის მიწურულს საქართველოს სახელმწიფო სამეფო-სამთავროებად დაიშალა. ანაკოფია ჯერ აფხაზთა ერისთავების, ხოლო მოგვიანებით აფხაზთა მთავრების რეზიდენცია გახდა. XVII საუკუნეში სამეგრელოს მთავარმა ლევან დადიანმა ანაკოფიას ზღუდე შემოავლო. XVIII საუკუნეში ანაკოფიას თურქები დაეუფლნენ და აფხაზთა მთავრების რეზიდენციამ ლიხნში გადაინაცვლა, ამის შემდეგ ანაკოფია ნანგრევებად იქცა და მას აფხაზებმა "ფსირცხა" უწოდეს. XIX საუკუნის მეორე ნახევარში ისტორიული ანაკოფიის ტერიტორიაზე ააგეს წმ.

ნახ. 2

პანტელეიმონის ტაძარი, როგორც ათონის მთის რუსული მონასტრის ფილიალი. სწორედ ამ დროს ეწოდა ანაკოფიას ახალი ათონი. ანაკოფიის ციხე-სიმაგრის გათხრების დროს აღმოჩნდა ერთიანი საქართველოს მეოთხე მეფის, გიორგი II-ის (1072-1089 წწ.) მონეტა წარწერით: "ქრისტე! ადიდე გიორგი აფხაზთა და ქართველთა მეფე და კეისარი".

ანაკოფიის ციხესიმაგრეს 7 ჰა ტერიტორია ეკავა და ქვის გალავნით შეკრული, შეუვალი თავდაცვით ნაგებობა იყო. დღემდე

შემორჩენილია ციხის გრანდიოზული კედლები სამეთვალყურეო კოშკებით (ნახ. 2. ციხის კედლების ფრაგმენტი), სააღმოსავლეთი და კირის გამოსახდელი ღუმლით. ციხე-სიმაგრის მნიშვნელოვან ნაგებობას წარმოადგენს ანაკოფიის ტაძარი (ნახ. 3. ტაძრის ნანგრევები), რომელიც VII-VIII საუკუნეებით თარიღდება. მის ნანგრევებში ახლაც შეინიშნება შედარებით გვიანი პერიოდის შესანიშნავი ჩუქურთმის ნაკვალევი. საქართველოს გაერთიანების შემდეგ ანაკოფიის ციხესიმაგრე ქვეყნის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან საფორტიფიკაციო ნაგებობას წარმოადგენდა, რომელიც რამდენჯერმე განახლდა ხელისუფლების მიერ და აქ სამეფო ჯარი იდგა, რომელიც ქვეყნის ჩრდილო-დასავლეთ საზღვარს იცავდა. 1957-1958 წლებში ჩატარებული არქეოლოგიური გათხრების შედეგად ციხე-ქალაქის ტერიტორიაზე აღმოჩნდა VII-XII საუკუნეების საკულტო, საცხოვრებელი და სამეურნეო ნაგებობების ნაშთი, საკირე, მინისა და თიხის ჭურჭელი, სამეურნეო იარაღები და სხვ. მიკვლეული იქნა აგრეთვე, ელინისტური ხანის ნამოსახლარის ნარჩენები.

ნახ. 3

ანაკრები კონსტრუქციები – ასაწყობი კონსტრუქციები; მზა სამშენებლო კონსტრუქციები (კედლის ბლოკი, პანელი, რიგელი, გადახურვის ფილა და სხვ.), რომლებიც ქარხნული წესით მზადდება, გადაიტანება ობიექტზე და მონტაჟდება ადგილზე ამწის მეშვეობით.

ანაკრები რკინაბეტონის მუდმივი სამაგრი – მუდმივი სამაგრის სახეობა, რომელიც ეწყობა ერექტორის მეშვეობით გვირაბის გაყვანისას ფარის მეთოდით (ზოგჯერ – სამთო მეთოდით). ის შედგება ქარხნული წესით დამზადებული ცალკეული ელემენტისგან (ბლოკები, ტიუბინგები), რომლებიც აწყობისას ერთმანეთთან მაგრდება დამაკავშირებელი მანჭვლებით.

რგოლის სიგანეა 1 მ და შედგება 10 ცალი რკ.ბ.-ის ტიუბინგისაგან (7 ცალი – ნორმალური, 2 – მოსაზღვრე და 1 – კლიტის). ტიუბინგები მზადდება მაღალი კლასის (B40 და მეტი) ბეტონისაგან, რომლის ხარჯი გვირახის 1 გრძივ მეტრზე დაახლოებით შეადგენს 2,14 მ³.

ანალიზატორი – მოწყობილობა ან ხელსაწყო, რომლის საშუალებითაც აწარმოებენ რაიმე ნივთიერების, მოვლენის თვისებების შესწავლასა და ანალიზს.

ანალიზი (ბერძ. analysis დანაწევრება, დასუსტება, გამოთავისუფლება) – 1. საგნის აზრობრივი დაშლა შემადგენელ ნაწილებად. ა. სინამდვილის კვლევის მეთოდია, რაც იმაში მდგომარეობს, რომ განსახილველი საგანი აზრობრივად ან პრაქტიკულად დანაწევრდება შემადგენელ ნაწილებად (ნიშანი, თვისება, დამოკიდებულება). თითოეული ეს ნაწილი შეისწავლება ცალ-ცალკე, რათა ანალიზის პროცესში გამოყოფილი ნაწილები სხვა ლოგიკური ხერხის, სინთეზის, დახმარებით შეერთდეს ერთ მთელად, რომელიც გამდიდრებულია ახალი ცოდნით. ის საშუალებას გვაძლევს ჩავწვდეთ მოვლენის სტრუქტურას, საგნის ცალკეულ მომენტთა თავისებურებას, მათი ურთიერთდამოკიდებულების ხასიათს, მთელის კავშირს შემადგენელ ნაწილებთან; ამზადებს იმის პირობებს, რომ მივაგნოთ საგნის არსებას, კანონს, ერთეულიდან გადავიდეთ ზოგადზე, წარმოდგენიდან – ცნებაზე; 2. რაიმეს ყოველმხრივი გარჩევა-განხილვა. ანალიზის მრავალი სახეობა არსებობს: აირის, აირმეტრული, აქტივაციური, ბაქტერიული, გაცრითი, გრავიმეტრიული, გრანულომეტრიული, გრაფიკული, დილატომეტრიული, დისპერსიული, ელემენტარული, ელექტრომეტრული, ელექტროქიმიური, ელექტრონული, ემისიური, თერმული, თერმოგრავიმეტრიული, თვისებრივი, იზოტოპური, ინტერფერომეტრული, კაპილარული, კოლორიმეტრიული, კალორიმეტრიული, კორელაციური, ლოკალური, მაგნიტომეტრიული, მაგნიტოსტრუქტურული, მაგნიტური, მასსპექტროგრაფიული, მატრიცული, მექანიკური, მიკროსკოპული, მიკროქიმიური, მინერალოგიური, მოცულობითი, მშრალი, პეტროგრაფიული, რადიოაქტივაციური, რენტგენოგრაფიული, რენტგენოსპექტრული, რენტგენოსტრუქტურული, რენტგენული, რენტგენოფაზური, საერთო, სედიმენტაციური, სინჯარული, სპექტრული, სტრუქტურული, ტექნიკურ-ეკონომიკური, ტექნიკური, ტექსტურული, ტიტრომეტრული, ფაზური, ფიზიკურ-ქიმიური, ქიმიური, ქრომატოგრაფიული, წონითი, ჰიდროქიმიური და სხვ.

ანალიზი დიფერენციალურ-თერმული – ანალიზის სახეობა, რომელიც გამოიყენება საშენი მასალების მინერალურ-ფაზური შედგენილობის განსაზღვრისათვის. მეთოდის საფუძველია ის, რომ ქიმიური და ფიზიკური პროცესების დიდ უმრავლესობას თან სდევს სითბოს გამოყოფა ან შთანთქმა. სითბოს შთანთქმით მიმდინარეობს ისეთი პროცესები, როგორებიცაა დეჰიდრატაცია, დისოციაცია, დნობა – ესენი ენდოთერმული პროცესებია. სითბოს გამოყოფით ხდება დაჟანგვა, ახალი ნაერთების შექმნა, ამორფული მდგომარეობიდან კრისტალურში გადასვლა, რაც ეგზოთერმული პროცესებია. ა. დ.-თ. ხელსაწყოა დერივატოგრაფი, რომელიც ანალიზის პროცესში იწერს ოთხ მრუდს: გახურების მარტივ და დიფერენციალურ მრუდს, და, შესაბამისად, მასის დაკარგვის მრუდებს. ანალიზის არსი ისაა, რომ მასალის ქცევა ედრება ეტალონს, ნივთიერებას, რომელიც არ განიცდის არავითარ თბურ გარდაქმნას. ენდოთერმული პროცესები თერმოგრამაზე გვაძლევს ღრმულებს, ეგზოთერმული – პიკებს.

ანალიზი თერმული – ფაზური გარდაქმნების ტემპერატურათა განსაზღვრა და ეგზოთერმული და ენდოთერმული პროცესების თერმული მახასიათებლების მიღება.

ანალიზი ლუმინესცენციური – ანალიზის სახეობა, დამყარებული ნივთიერების ნათებაზე, რომელიც მასალაში აღიმკვრება შინაგანი გამოსხივებით, ელექტრონული ურთიერთქმედებით ან ქიმიური პროცესის გავლენით. ლუმინესცენცია არის სხეულის ტემპერატურული გამოსხივების ნამატი. ნათების ხანგრძლივობაა 10^{-10} წმ და მეტი. ა. ლ. გამოიყენება ნივთიერების ამოცნობისა და მისი მცირე კონცენტრაციის აღმოსაჩენად ნივთიერებაში მიმდინარე ცვლილების კონტროლისათვის.

ანალიზი პეტროგრაფიული – ნივთიერების მინერალოგიური შედგენილობის განსაზღვრა.

ანალიზი რენტგენოსტრუქტურული – ანალიზის სახეობა, რომელიც საშუალებას გვაძლევს განვსაზღვროთ კრისტალების ორიენტირება და იდეალური ხარისხი, კრისტალებში ატომების ურთიერთგანლაგება და მათ საფუძველზე მასალაში ექსპლუატაციის დროს მომხდარი ცვლილებები. რენტგენის სხივები ისეთივე განივი ელექტრომაგნიტური რხევებია როგორც სინათლის, მაგრამ გაცილებით მოკლე სპექტრის საზღვრებში (ტალღის სიგრძე $0,05-0,25 \cdot 10^{-9}$ მ ანუ $0,1-100 \text{ \AA}$). ერთი ანგსტრემი $\text{Å} = 10^{-10}$ მ). მათი მიღება ხდება რენტგენულ მილაკში, კათოდის ელექტრონების ანოდთან დაჯახების შედეგად, პოტენციალთა ძალიან დიდი სხვაობის დროს.

ანალიზი რენტგენოფაზური – ანალიზის სახეობა, დაფუძნებული კრისტალურ ნივთიერების რენტგენოგრამაზე არსებული ხაზების ნაკრებზე, რომლის მიზანია მასალაში არსებული კრისტალური ფაზის ბუნების განსაზღვრა (იდენტიფიკაცია). გამოიყენება ნედლეულისა და მზა პროდუქციის კონტროლის, ტექნოლოგიურ პროცესებზე დაკვირვებისა და დეფექტოსკოპიისათვის და სხვ. მიზნით.

ანალიზი სენსორული – სპეციალურად, ექსპერტების მიერ, სტანდარტების შესაბამისად, ობიექტურად, დაწვრილებით, საქონლის ხარისხისა და ორგანულობის აღწერა.

ანალიზი სპექტრული – ნივთიერების შედგენილობის თვისობრივი და რაოდენობრივი განსაზღვრის ფიზიკური მეთოდი, რომელიც ემყარება ნივთიერების ოპტიკურ სპექტრს. ყველა ელემენტის ატომს აქვს ენერგეტიკული ტოლობის სპეციფიკური სისტემა, ამიტომ სხვადასხვა ელემენტის სპექტრები განსხვავებულია (სპექტრი – მოწესრიგებული გამოსხივება ტალღის სიგრძის მიხედვით). საშენი მასალების შესწავლის დროს ძირითადად გამოიყენება ინფრაწითელი სპექტროსკოპია, რომლის საფუძველია საკვლევი ნივთიერების დამოკიდებულება ელექტრომაგნიტურ გამოსხივებასთან ინფრაწითელ გარემოში.

ანალიზი ფაზური – ჰეტეროგენული სისტემის ცალკეული ფაზების შედგენილობის თვისობრივი და რაოდენობრივი განსაზღვრის მეთოდების ერთობლიობა.

ანალიზი ქიმიური – ნივთიერების ქიმიური შედგენილობის განსაზღვრა.

ანალიზური მექანიკა – მექანიკის ნაწილი, რომელიც შეისწავლის ნივთიერ წერტილთა მოძრაობისა და წონასწორობის ზოგად, საერთო მეთოდებს. ა. მ. გამოყენებული განტოლებები ერთი და იმავე სტრუქტურისაა, მიუხედავად სისტემის მოძრაობისა და მათზე დადებული პირობებისა. ა. მ. ყველა თეორემა და განტოლება გამომდინარეობს ზოგი ძირითადი ცნებისა და წინადადებისაგან. აქ ფართოდ გამოიყენება წერტილის და სისტემის შესაძლო გადაადგილების ცნება. გარდა ამისა, წონასწორობის პირობებისა და მოძრაობის განტოლებების უფრო მოსახერხებელი ფორმის მისაღებად იყენებენ განზოგადებული

კოორდინატებისა და განზოგადებული ძალის ცნებას. განუზომლად დიდია ა. მ. მნიშვნელობა თანამედროვე ტექნიკის ისეთ დარგებში, როგორცაა მაგ., მოძრაობის მართვის თეორია, კოსმოსური მექანიკა, ავტომატური მართვა და სხვ.

ანალოგი (ბერძ. *análogos* თანაზომიერი, შესატყვისი, მსგავსი) – საგნების (მოვლენების, პროცესების) მსგავსება ზოგიერთ მათ თვისებებში.

ანალოგია (ბერძ. *análogos* თანაზომიერი, შესატყვისი, მსგავსი) – შესაბამისობა, შესატყვისობა, მსგავსება; საგნების, მოვლენების, მცნებების, პროცესების ან მათ ერთობლიობათა მსგავსება რაიმე თვისების, ნიშნის, დამოკიდებულების მიხედვით; ამასთანავე თვით ეს საგნები საზოგადოდ განსხვავებულნი არიან. ანალოგიით დასკვნა – ეს არის ცდა მივიღოთ ახალი ცოდნა შესასწავლ თვისებებზე, ნიშნებზე, საგნებს შორის დამოკიდებულებაზე მათი ნაწილობრივი მსგავსების ცოდნაზე დაფუძნებით.

ანალოგია ელექტროდინამიკური – სხვადასხვა ფიზიკურ სისტემაში მიმდინარე რხევითი პროცესები ხშირად აღიწერება ერთი და იმავე მათემატიკური განტოლებებით, რაც საშუალებას იძლევა დავამყაროთ ანალოგია სხვადასხვა ფიზიკური ბუნების სიდიდეებს შორის. ერთ-ერთი ასეთი ანალოგია სრულად დგინდება მექანიკურ და ელექტრულ სისტემებს შორის.

ანალოგია კირხჰოფის – წვრილი დრეკადი ღეროს (საწყის მდებარეობაში წრფივის ან პრიზმატულის) წონასწორობის დიფერენციალური განტოლებების მათემატიკური მსგავსება ერთ წერტილში უძრავად ჩამაგრებული ნივთიერი სხეულის სიმძიმის ძალით მოძრაობის ასაწერ დიფერენციალურ განტოლებასთან.

ანალოგია პრანდტლის – დაგრეხილი პრიზმული ღეროს განივკვეთში წარმოშობილი მხები ძაბვების განაწილების ამოცანის მათემატიკური მსგავსება კვეთის კონტურზე თანაბრად მოჭიმული და მუდმივი წნევის მოქმედებით ოდნავ (სუსტად) ჩაღუნული მემბრანის წონასწორობის ამწერ განტოლებასთან.

ანალოგია ჰიდროდინამიკური – დაგრეხილი პრიზმული ღეროს განივკვეთში წარმოქმნილი მხები ძაბვების განაწილების ამოცანის მათემატიკური მსგავსება ღეროს გვერდითი ზედაპირის იდენტური (ანალოგიური) კედლების მქონე ჭურჭელში იდეალური სითხის ცირკულაციის ამოცანასთან.

ანალოგია (ბერძ. *análogos* თანაზომიერი, შესატყვისი, მსგავსი) – ქრისტიანულ ტაძარში მაღალი ვიწრო მაგიდა დახრილი ზედაპირით, რომელზეც იდება ხატი, ჯვარი, სახარება ან სამსახურებრივი წიგნი (ნახ. 1).

ნახ. 1

ანალციმი (ბერძ. anáلكimos უძღური, სუსტი) – კარკასული სტრუქტურის წყლიანი ალუმინსილიკატი; მინისებრი ელვარების თეთრი, რუხი ან უფერო (ნახ. 1. ანალციმის გამჭვირვალე კრისტალი ციკლოპების კუნძულებიდან, ქ. აჩი-ტრეცა, ეტნას ვულკანური კომპლექსი, კუნძული სიცილია, კატანიის პროვინცია, იტალიის რესპუბლიკა) მინერალი, რომლის ქიმიური ფორმულაა: $\text{Na}(\text{AlSi}_2\text{O}_6) \cdot \text{H}_2\text{O}$.

ნახ. 1

ანანურის ციხე (ინგლ. Ananuri Castle) – საქართველოს გვიანფეოდალური ხანის ერთ-ერთი საუკეთესო ხუროთმოძღვრული ძეგლი (ნახ. 1. პანორამული ხედი).

მდებარეობს მცხეთა-მთიანეთის მხარეში, დუშეთის მუნიციპალიტეტში, ისტორიულ მხარე მთიულეთში, საქართველოს სამხედრო გზაზე, სოფ. ანანურში, თბილისიდან სამოციოდე კილომეტრზე, არაგვის მარჯვენა ნაპირზე, მთიდან დაშვებულ წამოზიდულ კონცხზე, იქ, სადაც მდ. არაგვის ერთვის მდ. ვეძათხევი (ნახ. 2. ადგილმდებარეობის რუკა). კომპლექსში შემავალი ნაგებობებია: ზედა და ქვედა ციხე, გალავანი, კოშკები, ღვთისმშობლის ტაძარი, ღვთაების ეკლესია, ეკლესია "მკურნალი", სამრეკლო, რვაკუთხა საკანი და წყალსაცავები.

ნახ. 1

არქიტექტურული ანსამბლის მთავარი ნაგებობის – ღვთისმშობლის მიძინების

სახელობის ტაძრის სამხრეთ კედელში ჩატანებულ ქვაზე შესრულებული წარწერის მიხედვით, ტაძარი 1689 წელს აუგია არაგვის ერისთავის შვილის მდივანბეგ ბარძიმის დაკვეთით ბოქაულთუხუცეს ქაიხოსრო ბაღსარაშვილს.

ციხე შედგება ორი ძირითადი ნაწილისაგან – ქვედა ციხისა და ზედა ციხისაგან (ციტადელი). ქვედა ციხე (XVIII ს.) ზედაციხის ჩრდილოეთ და

ჩრდილო-დასავლეთ მხარეზე მდებარეობდა. შემორჩენილია ყორე ქვითა და აგურით ნაგები გალავნის კოშკებისა და საცხოვრებელი სახლების კვალი. ამჟამად ეს ტერიტორია მოსახლეობას უკავია. ციტადელი (XVI-XVII სს.) გეგმით ხუთგვერდა ფორმისაა და აქ განლაგებულია ანანურის ციხის ძირითადი ნაგებობები.

ღვთისმშობლის ტაძარი ჯვარგუმბათოვანი ნაგებობაა (23,1x17,2 მ), აშენებულია თლილი ქვის კვადრებით (ნახ. 3. ღვთისმშობლის ტაძარი). შესასვლელი სამხრეთიდან და ჩრდილოეთიდანაა. შიგა სივრცეს ქმნის ჯვრის ოთხი მკლავი და ცენტრში აღმართული გუმბათი, რომელიც აღმოსავლეთით ეყრდნობა აფსიდის კუთხეებსა და დასავლეთით თავისუფლად მდგარ ორ

ნახ. 2

რვაწახნაგოვან სვეტს. ღრმა ნახევარწრიული აფსიდის გვერდებზე ჩრდილოეთით აფსიდიანი სამკვეთლოა, სამხრეთით – მართკუთხა სადიაკვანე. მათ თავზე საიდუმლო ოთახებია. ორივე სადგომში, საკურთხევლის მიმდებარე კედლებში მოწყობილია კიბეები მეორე სართულის ოთახებისაკენ, იქიდან კი კონქის თავზე ასასვლელად. გუმბათის ყელში (ნახ. 4. ღვთისმშობლის ტაძარი. გუმბათის ყელი) გაჭრილია თექვსმეტი სარკმელი.

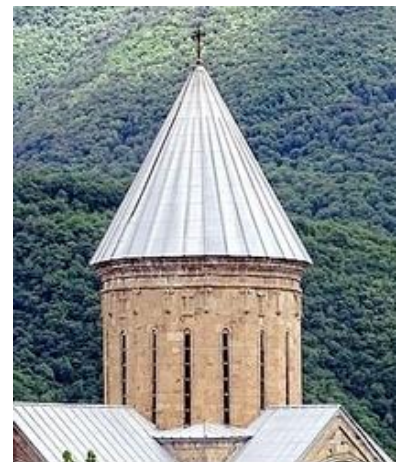
ტაძრის კედლებზე შემორჩენილია მოხატულობის ფრაგმენტები: სამხრეთ კედელზე, სარკმლების ქვემოთ – დღე განკითხვისა, სვეტებზე – წმინდანების, ხოლო პილონებზე – ასურელ მამათა გამოსახულებები. ფასადები საკმაოდ მდიდრულადაა გაფორმებული მოჩუქურთმებული ჯვრებით, სარკმელებით, ლილვებით, რელიეფებით, კარნიზებითა და არშიებით (ნახ. 5. ღვთისმშობლის ტაძარი. ჩრდილოეთის ფასადის პორტალი; ნახ. 6. ღვთისმშობლის ტაძარი. სამხრეთის ფასადის ფრაგმენტი; ნახ. 7. ღვთისმშობლის ტაძარი. დასავლეთის ფასადის მორთულობა).

ნახ. 3

ზედა ციხის დასავლეთ მონაკვეთში დგას ღვთაების ჯვარგუმბათოვანი ეკლესია (16,4x13,3 მ), ნაშენია ნატეხი ქვითა და აგურით (ნახ. 8. ღვთაების ეკლესია). აგებულია XVI-XVII საუკუნეში. ზედა ციხის აღმოსავლეთ კიდეში კი დგას ეკლესია "მკურნალი", რომლის თითქმის მთელი კორპუსი გალავანს გარეთ გადის (ნახ. 9. ეკლესია „მკურნალი“). თარიღდება XVI საუკუნის II ნახევრით. ეკლესია დარბაზული ტიპისაა (11,2x7,1 მ). ზედა ციხის ცენტრში დგას ისრულთაღიანი ხევსურული კოშკი (4,08x4,6 მ), რომელიც ანსამბლის ყველაზე ადრინდელი ნაგებობაა (თარიღდება XIV-XV საუკუნეებით). კოშკი ოთხსართულიანია. იგი მაღალი (18 მ) და ვიწროა, ნაგებია ნატეხი ქვით. განსხვავდება დანარჩენი კოშკებისაგან პროპორციებით, გადახურვის ფორმითა და კონსტრუქციით (ასეთ კოშკებს საქართველოს მთიან ადგილებში აგებდნენ). ანსამბლის ტერიტორიაზე კიდევ 5 თავდაცვითი დანიშნულების კოშკია აგებული სათოფურებითა და სალოდებით (ნახ. 10. გალავნის კოშკები).

ციხის მთელი ტერიტორია შემოზღუდულია საკმაოდ მძლავრი ქვის გალავნით. ანაწერი ეკუთვნოდა არაგვის ერისთავებს და წარმოადგენდა მათ რეზიდენციას. ანაწურის ციხე ძირითადად იცავდა საქართველოს ჩრდილო კავკასიასთან დამაკავშირებელ მაგისტრალს. ამავე დროს იგი საიმედო თავშესაფარს წარმოადგენდა მეფე-დიდებულთათვის მტრის ძლიერი შემოსევებისას. 1803-1821 წლებში იგი იყო ანაწურის მაზრის ცენტრი. 1791 წელს ქართლ-კახეთის მეფე ერეკლე II-ის (დ. 1720 - გ. 1798 წ.) მიერ ძეთათვის დაწერილ განწესებაში ანაწურის ციხე საქართველოს შვიდ უძლიერეს ციხეს შორის არის მოხსენიებული.

ნახ. 4

ԵՖԵ. 5

ԵՖԵ. 6

ԵՖԵ. 7

ԵՖԵ. 8

ԵՖԵ. 9

ԵՖԵ. 10

ანარიცხი – მოგების ნაწილი, საიდანაც წარმოება თანხას უხდის სახელმწიფო ბიუჯეტს ან ხარჯავს სხვა საჭიროებისათვის.

ანასტიგმატი – ობიექტივი, რომელშიც პრაქტიკულად გასწორებულია ყველანაირი აბერაცია, მათ შორის ასტიგმატიზმი და გამოსახულების ველის სიმრუდე. ა. შედგება სამი ან მეტი ლინზისგან. თანამედროვე ფოტო-, კინო- და სატელევიზიო ობიექტების უმეტესობა – ანასტიგმატებია.

ანგარი (ფრანგ. hangar ფარდული) – სპეციალური დახურული ნაგებობა თვითმფრინავების სადგომად და შესანახად (ნახ. 1), აგრეთვე მიმდინარე რემონტისა და საექსპლუატაციო მომსახურების ჩასატარებლად. დანიშნულებისა და გამოყენების ხარისხის მიხედვით არსებობს სტაციონალური (მუდმივად მოქმედი აეროდრომებისთვის) და დროებითი (დროებითად მოქმედი აეროდრომებისთვის). ა. ძირითად სასარგებლო ფართობს განსაზღვრავს თვითმფრინავის ტიპი, გაბარიტები და რაოდენობა, აგრეთვე თვითმფრინავის ანგარში მექანიზებული შესაყვანი და გამოსაყვანი მოწყობილობები (საწევარი, ამწე, პლატფორმა).

ნახ. 1

გეგმაში კონფიგურაციის მიხედვით ა. შეიძლება იყოს მართკუთხა (ყველაზე გავრცელებული), მრავალკუთხა, წრიული და ჯვრისმაგვარი ფორმის. სიმაღლე სინათლეში დამოკიდებულია თვითმფრინავის და მისი გადაადგილებისათვის გამოყენებული ურიკის (საწევარის) სიმაღლეზე, მალიკი – თვითმფრინავის ფრთათამორის განზე, თვითმფრინავების განლაგების სქემაზე, ტექნოლოგიური მოწყობილობების განთავსებაზე და სხვ. ანგართმშენებლობაში ძირითადად გამოიყენება კამარისებრი, ჩარჩოსებრი და სივრცითი მზიდი კონსტრუქციები მალით 50-150 მ. კონსტრუქციების მასალად უპირატესობა ენიჭება ლითონს და დაწებებულ მერქანს, იშვიათად რკინაბეტონსა და ვანტურ გადახურვებს. ა. სასურველია იყოს ინტენსიური ბუნებრივი განათება (კედლების ზედა ნაწილებიდან, გადახურვებიდან, ფრონტონებიდან). შესასვლელი ჭიშკარი, როგორც წესი, კეთდება ორფრთიანი გასაწევ-გამოსაწევი ჰორიზონტალურ სწორ ლითონის მიმმართველებზე (საგორავი, საკისარი), რომელიც გამოირჩევა სიმარტივითა და მუშაობაში მაღალი საიმედოობით (არსებობს მრუდწირულ მიმმართველებზე მოძრავი ჭიშკრებიც). ა. ჭიშკარი აუცილებელია იღებოდეს და იკეტებოდეს ავტომატურად. ჭიშკრის ფრთა გათბუნებულია ანგარში სითბოს შენარჩუნების მიზნით. ჭიშკრის გაღების დროს, ზამთრის პირობებში, ცივი ჰაერის მოდინებისაგან დასაცავად, ღიობის ზედა ნაწილიდან უბერავს ცხელი ჰაერის ჭავლი (ჰაერის ფარდა), რომელიც გარე ჰაერს საშუალებას არ აძლევს გავრცელდეს საწარმოს შიგა სივრცეში. ა. აქვს საკუთარი კავშირგაბმულობის, კონტროლის, დაცვის, სატელევიზიო, ელექტრო და ხმამაღლამოლაპარაკე სისტემები, აგრეთვე საწარმოო და საყოფაცხოვრებო კომუნიკაციები.

ანგარიშ-ფაქტურა – გამყიდველის მიერ მომზადებული და მყიდველისათვის გაგზავნილი დოკუმენტი, რომელიც მოიცავს ყიდვა-გაყიდვის გარიგების დეტალებს.

ანგარიშგება – 1. მუშაობის შედეგების დამახასიათებელ მაჩვენებელთა სისტემა; 2. დადგენილ დროში, სპეციალური ფორმების მიხედვით, ორგანიზაციის მიერ ფინანსურ-მატერიალური მდგომარეობის ანგარიშის წარდგენა.

ანგარიშგება ტექნიკური – ორგანიზაციის მიერ რაიმე პროცესის (ობიექტის მშენებლობა, ტერიტორიის კეთილმოწყობა, გზის რემონტი, ხიდის რეკონსტრუქცია და ა.შ.) მიმდინარეობის, მოწყობილობის ტექნიკური მდგომარეობის, დაპროექტების, ექსპერტიზის და სხვ. მონაცემების წარდგენა ზემდგომ ინსტანციაში.

ანგარიში – 1. მარტივი არითმეტიკული მოქმედება; 2. მოხსენება თავისი საქმიანობის შესახებ; 3. საბუთი, რომელიც საფინანსო ურთიერთვალდებულების მდგომარეობას ასახავს; 4. საბუთი, რომელშიც აღნიშნულია გაცემული საქონლის, შესრულებული სამუშაოს და ა.შ. რაოდენობა.

ანგარიში მიმდინარე – დაწესებულების, ორგანიზაციის ან პიროვნების პირად ანგარიშზე ბანკში ფინანსური ოპერაციების მიმდინარეობა გარკვეული დროისათვის.

ანგარიში სამეურნეო – ამა თუ იმ სახის მეურნეობის ისეთი წარმართვა, როდესაც ხარჯები საკუთარი სახსრებით (შემოსავლით) იფარება.

ანგლოსაქსური არქიტექტურა – არქიტექტურული სტილი, რომელიც V–XI საუკუნეებში არსებობდა ინგლისსა (წმინდა მარიამის სახელობის სამრევლო ეკლესია, ს. ბრემორი, ინგლისი) და ნაწილობრივ უელსში. გამოირჩეოდა ნაგებობის კომპლექსის მართკუთხედოვანი (ზოგჯერ მრავალკუთხედოვანი) ფორმით, რომელიც შემოქობილი იყო ქვის ზოლურებით. ეს სტილი ძირითადად შეიცავდა კელტური არქიტექტურისა და რომაული საფორტიფიკაციო ხუროთმოძღვრების ნიშნებს.

ნახ. 1

ანგობი (გალ. gneise ნისკარტი, პირი) – თეთრი ან ფერადი თიხის თხელი ფენა, რომლითაც იფარება კერამიკული ნაკეთობა გამოწვამდე, გლუვი ზედაპირის მისაღებად.

ანდეზიტი (კეჩ. andi მაღლი თხემი) – ვულკანური წარმოშობის საშუალო მჟავიანობის მთის ქანი, მუქი ნაცრისფერი ან მოწითალო ფერისა (ნახ. 1. ანდეზიტი კობის; დაციტი). მაღალი სიმტკიცისა და მდგრადობის, მჭიდრო, ზოგჯერ ფოროვანი, პორფირული აგებულების საშენი მასალა. ფართოდ არის გავრცელებული ძველ ან თანამედროვე ვულკანურ რაიონებში. საქართველოში მისი საბადოებია: დიდი და პატარა ლიახვის, ქსნისა და არაგვის ხეობებში, ბორჯომის, ახალქალაქის, თეთრი წყაროს, მარნეულისა და ყაზბეგის რაიონებში. ა. სახელი დაკავშირებულია ანდეზის მთებთან.

ნახ. 1

ანდერაიტერი (ინგლ. under ქვემოთ ძვ. ინგლ. wītan წერა, ამოკვეთა) – პირი, რომელიც სადაზღვევო კომპანიის მიერ უფლებამოსილია გააანალიზოს, მიიღოს დასაზღვევად (გადასაზღვევად) და უარყოს ყველა სახის რისკები, აგრეთვე, კლასიფიცირება გაუკეთოს შერჩეულ რისკებს მათზე ოპტიმალური სადაზღვევო პრემიის მისაღებად. ანდერაიტერი პასუხისმგებელია სადაზღვევო პორტფელის ფორმირებაზე. მას უნდა ჰქონდეს აუცილებელი

ცოდნა და პრაქტიკა რისკის შესაბამისი ხარისხის, პრემიის განაკვეთისა და დაზღვევის პირობების დასადგენად.

ანდერაიტინგი (ინგლ. under ქვემოთ ძვ. ინგლ. writan წერა, ამოკვეთა) – ბოლო გამოშვების ფასიანი ქაღალდების შექმნა მათი გაყიდვის მიზნით.

ანდრონი (ბერძ. andr<anér მამაკაცი) – 1. გასასვლელი, კორიდორი რომაულ სახლში; 2. ძვ. საბერძნეთში სათავსი მამაკაცებისათვის, რომელიც იყო სახლის განუყოფელი ნაწილი, სადა (ნახ. 1. ანდრონი თანამედროვე ტრადიციულ ბერძნულ სახლში) ან მორთული მრავალრიცხოვანი მოზაიკებით, ფრესკებითა და ქანდაკებებით.

ნახ. 1

ნახ. 1

ანემომეტრი (ბერძ. anemos ქარი და métron გაზომვა) – ჰაერისა და აირის მოძრაობის სიჩქარის საზომი ხელსაწყო ტრიალას ბრუნვათა რიცხვის მიხედვით (ნახ. 1). დარეგისტრირებულ ა. ეწოდება ანემოგრაფი.

ანემორუმბომეტრი – დისტანციური ხელსაწყო საშუალო და მაქსიმალური (უეცარი) ქარის სიჩქარისა და მიმართულების გასაზომად.

ანეროიდი (ბერძ. nērós ნედლი) – ბარომეტრის სახეობა, რომელიც ლითონის გოფრირებულ კოლოფს, გამოდევნილია ჰაერი. გარე წნევის მიხედვით კოლოფი ფართოვდება ან პროცესთან მექანიკურად დაკავშირებული დანაყოფებიან სკალაზე აჩვენებს წნევის ანეროიდი ბარომეტრი). გამოიყენება წნევის გასაზომად.

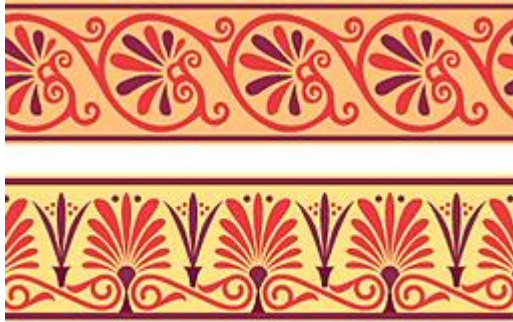
ნახ. 1

წყალი, სითხე, წარმოადგენს რომლიდანაც ცვალებადობის იკუმშება და ამ ისარი სიდიდეს (ნახ. 1. ექსპედიციებში

ანთება – წვის დაწყება მოკიდების წყაროს ზეგავლენით. მისი სახეებია: აირული განმუხტვის, აკუმულატორული, ბატარეული, ბოზინით, ელექტრული, კალორიზატორული, მაგნეტოთი, ნადრევი, ნაგვიანები, ორმაგი, რკალის, საკონტაქტო მასის, სუსტი, წინსწრებითი და სხვ.

ანთების ავტომატური მოწყობილობა – ავტომატური მოწყობილობა, რომელიც ანთებს საფალიე სანთურას ან უშუალოდ ძირითად სანთურას.

ანთემიონი (ბერძ. anthémion პატარა ყვავილი <anthos ყვავილი) – 1. ყვავილების ფორმის ბრტყელი ორნამენტი ცხრატყავას, ლოტოსის ფოთლების ან პალმეტის დეკორატიული მოტივებით (ნახ. 1; ნახ. 2. ანთემიონი ავგუსტუსის ფორუმის ფრაგმენტზე; იხ. პალმეტა, ნახ. 1, პოზ. 4). გამოიყენება რელიეფურ ქანდაკებასა და ფერწერაში. დამატებით იხ. პალმეტა; 2. ორნამენტული მოტივი (იხ. ორნამენტული მოტივი "ანთემიონი").

ნახ. 1

ნახ. 2

ანთრაციტი (ბერძ. anthrakitēs ნახშირის მსგავსი <anthrax ნახშირი, ქვანახშირი, კარბუნკული) – შავი ფერის მკვრივი და ლითონისებრ პრიალა საუკეთესო ხარისხის ქვანახშირი (ნახ. 1). მაღალი თბოუნარიანობის, წვის ტემპერატურისა და მცირე ნაცრიანობის გამო წარმოადგენს უმაღლესი ხარისხის ენერგეტიკულ სათბობს. გამოიყენება მეტალურგიულ საწარმოებში, საწვავად, ელექტროდების დასამზადებლად, კარბიდის წარმოებაში, სამსხმელო თერმონანთრაციტად და სხვ.

ნახ. 1

ანთროპოგენური (ბერძ. anthrōpos ადამიანი და genēs დაბადებული, წარმოშობილი) – ადამიანის მოქმედების, მოღვაწეობის შედეგად შექმნილი (მაგ., ლანდშაფტი, მცენარეულობა, ნიადაგი და სხვ.).

ანთროპოგენური ღვარცოფი – ღვარცოფის ერთ-ერთი გენეტიკური ტიპი, რომლის წარმოქმნაც უშუალოდ უკავშირდება სამეურნეო ზემოქმედების შედეგს. წარმოქმნის კერა ხშირად მიწის ყრილი და წყალსაცავია. მიწის ყრილი ავსებს ღვარცოფის შემადგენლობას მყარი მასით, ხოლო წყალსაცავი – თხიერით. ა. ღ. განმეორებადობა აჭარბებს ბუნებრივი გენეზისის ღვარცოფს. იშვიათად ატარებს ეპიზოდურ ხასიათს. ვრცელდება ლოკალურად და მოიცავს ვაკის ტერიტორიებს.

ანიზოტროპია (ბერძ. ánisos არათანაბარი, არაერთგვაროვანი და trópos მიმართულება, მოსახვევი) – ნივთიერების ფიზიკურ თვისებათა არაერთგვაროვნება სხვადასხვა მიმართულებით. გარემო ერთდროულად შეიძლება იყოს იზოტროპიული რომელიმე თვისების მიმართ, მაგრამ ანიზოტროპიული სხვა თვისების მიმართ. ა. უმთავრესად ახასიათებს კრისტალებს, რაც განპირობებულია მათი აგებულების თავისებურებით. შესაძლოა ანიზოტროპიული მასალა შეიქმნას ხელოვნურადაც (ფანერა, დაწნეხილი მერქანი, საგანგებოდ დამუშავებული მინა და სხვ.).

ანიზოტროპია მაგნიტური – სხეულის მაგნიტური თვისებების არაერთგვაროვნება სხვადასხვა მიმართულებით.

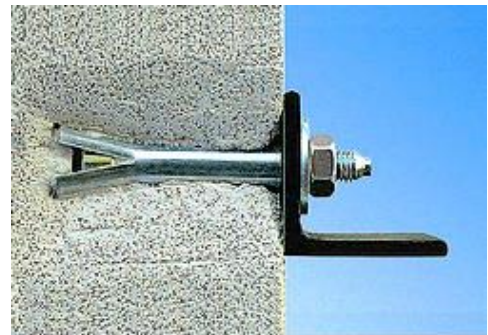
ანიზოტროპიული მასალები – მასალები, რომელთა ფიზიკური თვისებები იცვლება მიმართულებაზე დამოკიდებულებით, ე.ი. მასალები, რომელთაც სხვადასხვა მიმართულებით სხვადასხვა მექანიკური, ოპტიკური, მაგნიტური და სხვა თვისება აქვს (მაგ., მონოკრისტალები, ბოჭკოვანი და აფსკისმაგვარი მასალები, რკინაბეტონი, მერქანი, პლასტმასები ფენოვანი შემავსებლით, ტექსტოლიტი, გეტინაქსი, მინაპლასტიკი, პიეზოკვარცი, გრაფიტი, კომპოზიტური მასალები). ა. მ. გამოყენება ამცირებს მასალის ხარჯს და აუმჯობესებს კონსტრუქციის ხარისხს. მაგ., ტრანსფორმატორი, რომელშიც გულანად გამოყენებული ტექსტურული ფოლადი, დაახლოებით 20-40%-ით მსუბუქია, ვიდრე ტრანსფორმატორი გულანით ჩვეულებრივი ცხლადგლინული ფოლადისაგან.

ანილინი (სანსკ. नीला मूषी लურჯი) – უფერული ან მოყვითალო ზეთოვანი სითხე. ქიმიური ფორმულა $C_6H_5NH_2$. გამოიყენება ნედლეულად საღებავის, ასაფეთქებელი ნივთიერების, სამკურნალო პრეპარატის მისაღებად, ქიმიურ, ფარმაცევტულ, პარფიუმერიის, თავდაცვის და მრეწველობის დარგებში.

ანიონი (ბერძ. ανιόν ზემოთ მიმავალი) – ელექტროლიტის ხსნარში ანოდისაკენ მოძრავი უარყოფითად დამუხტული ნაწილაკი (იონი).

ანკერი (ბერძ. ἀγκύρα ლუზა, კაუჭი) – 1. შენობის ცალკეული ელემენტების კედელთან დამაკავშირებელი (კედლის წყობაში ცალი ბოლოთი დატანებული) ლითონის საბმური; 2. რკინის ჭანჭიკი ან კავი, რომლითაც ერთმანეთზე ამაგრებენ ქვის კედლის ნაწილებს; 3. საათის მექანიზმის ნაწილი, რომლითაც უზრუნველყოფილია სვლის თანაბარზომიერება; 4. რკ.ბ.-ის კონსტრუქციებში დამჭერი მოწყობილობა წინასწარ დამაბული არმატურის ბეტონში (ან ბეტონზე) დასამაგრებლად; 5. გვირაბმშენებლობაში გამოყენებული ანკერული სამაგრი დეტალი ცალკეული ელემენტების კედელთან დასაკავშირებლად, ან გვირაბის ჭერის ან გვერდების ქანის განშრეგებისა და ჩამოქცევის თავიდან ასაცილებლად.

ანკერი განმბჯენი – ანკერი შიგა ხრახნით. ჩახრახვნის პროცესში ანკერის ბოლო იშლება და საიმედოდ იჭედება ბუდეში (ნახ. 1). გამოიყენება ნაკეთობის ჩასამაგრებლად შედარებით მყარ მასალაში.

ნახ. 1

ნახ. 1

ანკერი სოლისებრი – სამაგრი საშუალება, რომელიც გამოიყენება მძიმე კონსტრუქციის მისამაგრებლად ბეტონისა და აგურის საყრდენზე. არის ცილინდრული ლითონის ღერო (ნახ. 1), რომლის ბოლოზე არსებული სოლი ფართოვდება ანკერის ჩასმის შემდეგ და საიმედოდ

ფიქსირდება ნახვრეტში. ასეთი ანკერები ფართოდ გამოიყენება მეტალოპლასტმასისა და ალუმინის კარ-ფანჯრების ჩარჩოების მონტაჟისთვის.

ანკერი ქიმიური – მაკავშირებელი (ქიმიური წებოვანი მასა) ლითონის სამაგრ ელემენტსა და საფუძვლის მასალას შორის. მუშაობის პრინციპი: ლითონის ღერო სინთეზური წებოს საშუალებით ჩაეწებება შესაერთებელ საფუძვლებში. ფისი ღრმად ვრცელდება საფუძვლის ფორებში, მყარდება და ქმნის მონოლითს. შეერთების ტექნოლოგია მარტივია: საფუძველი წინასწარ იზურდება, ივსება ფისით და შემდეგ იდგმება მასში ლითონის ელემენტი. შეერთების ეს მეთოდი იმდენად საიმედოა, რომ მას ხიდმშენებლობაშიც კი წარმატებით იყენებენ.

ანკერული სამთო სამაგრი – სამთო სამაგრი, რომლის ძირითადი ნაწილია ლითონის, რკ.ბ.-ის, ხის ან პლასტმასის ღერო (ანკერი), რომელიც შპურში მაგრდება. იგი ემსახურება გაშიშვლებული სამთო მასივის განმტკიცებას, სტაბილიზაციას, მდგრადობის ამაღლებას. მას იყენებენ სამაგრის სხვა სახეობებთან (პოლიგონალური, თაღური; ნაშხეფბეტონი) ერთად. რკ.ბ.-ის და პოლიმერბეტონის ანკერი მიეკუთვნება მიწისქვეშა გამონამუშევრების მუდმივ სამაგრებს. ქანის ადგილობრივი გამოცვენის თავიდან ასაცილებლად ანკერებს შორის გამონამუშევრის კონტურზე კიდებენ ფოლადის ბადეს (უჯრედის ზომებით 5×5 სმ).

ანკერული ჭანჭიკი – ერთგვარი ჭანჭიკი, რომლითაც ამაგრებენ კრონშტეინს კედელზე ან კოლონას (სვეტს, დგარს, მზიდი კონსტრუქციის საყრდენს) – საძირკველზე (ნახ. 1).

ნახ. 1

ანკეტა (ფრანგ. enquête გამოძიება) – 1. პირველადი ინფორმაციის შეგროვების ინსტრუმენტი, გარკვეული წესებით ფორმულირებული კითხვებისა და პასუხების (გამონათქვამების) ერთობლიობა; 2. გამოკითხვის ფურცელი, ძირითადი დოკუმენტი ანკეტირების გზით გამოკვლევის ჩატარებისათვის; 3. კითხვარი, რომლის მიზანია რესპონდენტისგან მონაცემების მიღება; 4. პირთა საკვლევი კონტინგენტისათვის განკუთვნილი მკვლევრის მიერ შედგენილი კითხვების სია, რომელიც წარმოადგენს საწყის ემპირიულ მასალას განზოგადებისათვის.

ანკეტირება – სხვადასხვა მოვლენასა და ღონისძიებაზე მოსახლეობის სოციალურ-ფსიქოლოგიური რეაქციის შესახებ ინფორმაციის მიღების მეთოდი; ა. ითვალისწინებს რესპოდენტების პასუხების ასახვა-რეგისტრაციას, მათ დამუშავებასა და თეორიულ ინტერპრეტაციას. ა. დროს დიდი მნიშვნელობა ენიჭება გენერალური ერთობლიობიდან იმ ნაწილის შერჩევას, რომლის შესწავლაც არის გათვალისწინებული. რესპოდენტების სწორი შერჩევის შედეგად მიღებული მონაცემები მთელი გენერალური ერთობლიობისათვის არის დამახასიათებელი და ზოგადი დასკვნების გამოტანის საშუალებას იძლევა. ა. არის წერილობითი, უმთავრესად დაუსწრებელი გამოკითხვის ფორმა. არსებობს რამდენიმე სახის: 1). გამოსაკითხი პირების რაოდენობის მიხედვით (პროცედურის მიხედვით): ინდივიდუალური და ჯგუფური; 2). რესპოდენტებისათვის ანკეტის მიწოდების ხერხის, ფორმის მიხედვით: დასარიგებელი (კურიერული), საფოსტო და პრესის საშუალებით; 3).

რესპოდენტთან კომუნიკაციის ფორმის მიხედვით (ე.ი. გამოკითხვაში ანკეტიორის მონაწილეობის მიხედვით): დასწრებული და დაუსწრებელი (საფოსტო, პრესის საშუალებით); 4). ჩატარების ადგილის მიხედვით განასხვავებენ ანკეტირებას საცხოვრებელი ადგილის, სამუშაო ან სასწავლო ადგილის მიხედვით და ანკეტირებას მიზნობრივ აუდიტორიებში (თეატრისა და კინოს მაყურებლების, გამოფენის დამთვალიერებლების, საავადმყოფოს პაციენტების გამოკითხვა და სხვ.). ა. სოციალური ინფორმაციის მოპოვების ერთ-ერთი ყველაზე უფრო გავრცელებული მეთოდია. მისი საშუალებით ხდება პირველადი მონაცემების მიღება როგორც სოციალური ფაქტების, მოვლენების, პროცესების, ისე ინდივიდების, სოციალურ ჯგუფთა შეხედულებების, აზრების, განწყობების, შეფასებების, ქცევის მოტივების, ღირებულებითი ორიენტაციებისა და სხვ. შესახებ.

ანკლავი (ძვ. ფრანგ. enclaver გარშემორტყმა, შემოზღუდვა<ლათ. clāvus ლურსმანი ან clāvis გასაღები) – ტერიტორია ან ტერიტორიის ნაწილი, რომელიც ყოველი მხრიდან გარშემორტყმულია სხვა სახელმწიფოს ტერიტორიით.

ანკონი – 1. კარის კარნიზის დამჭერი კონსოლი; 2. ოთახებსშორისი კარის ტიპი (ნახ. 1); 3. ორთქლის გემი, რომელმაც პირველად გაიარა პანამის არხი.

ანოდი (ბერძ. ánodos გზა ქვემოთ) – დადებითად დამუხტული ელექტროდი (საპირისპიროა კათოდი).

ანომალია (ბერძ. anōmalía უთანაბრობა, უთანასწორობა) – კანონზომიერების დარღვევა, ნორმისაგან გადახრა. ის შეძლება იყოს: განვითარების, გრავიტაციული, ექსცენტრული, მაგნიტური, მოვლენის, ნამდვილი, ნივთიერების, პიონერული, პრეცესიული, სამხრეთ ატლანტიკური, საშუალო და სხვ.

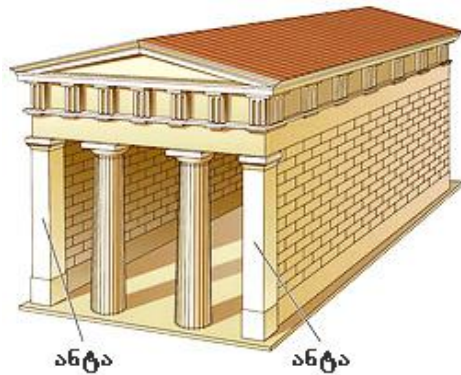

ნახ. 1

ანსამბლი (ლათ. insimul ერთდროულად) – 1. არქიტ. შენობების, საინჟინრო ნაგებობების სივრცითი კომპოზიციის ჰარმონიული ერთიანობა; 2. რაიმე ერთიანის შემქმნელი ნაწილების ერთიანობა, შეთანწყობა; 3. მუსიკაში, ქორეოგრაფიაში – შემსრულებელთა კოლექტივი.

ანსამბლი არქიტექტურული – გარკვეულ არქიტექტურულ იდეას დამორჩილებული, შენობებისა და ნაგებობების ერთიანი არქიტექტურული კომპოზიციია.

ანტა (ლათ. antae კვადრატული პილასტრი) – ნაგებობის გვერდითი კედლის ოთხკუთხედის ფორმის გასქელებული დაბოლოება (პილასტრი), რომელიც ქმნის წინა პორტიკის განაპირა მხარეებს (ნახ. 1; ნახ. 2. ნაგებობის გეგმა).

ნახ. 1

ნახ. 2

ანტაბლემენტი (ანტაბლემანი) (ფრანგ. entablement <table მაგიდა, ფიცარი, თამასა, სურათი) – ანტაბლემანი; კლასიკური არქიტექტურული ორდერის სვეტზე (კოლონაზე) დაყრდნობილი ჰორიზონტალური ნაწილი მზიდი სარტყლის სახით, რომელიც ძირითადად შედგება არქიტრავის, ფრიზისა და კარნიზისაგან (ნახ. 1. ანტაბლემენტი დორიული: 1- არქიტრავი, 2-ფრიზი, 3-კარნიზი). ყოველ ცალკეულ არქიტექტურულ ორდერში ანტაბლემენტს აქვს განსხვავებული პროპორციები და პლასტიკურად სხვადასხვანაირად მუშავდება. კლასიკურ არქიტექტურულ ორდერებში (დორიული, იონიური, კორინთული) სხვადასხვაგვარია. ძველრომაულ და აღორძინების არქიტექტურაში ა. სიმაღლე, როგორც წესი, სვეტის სიმაღლის 1/4-ია. ა. შემადგენელი ნაწილების აღწერა მოცემულია წინამდებარე ლექსიკონში (იხ. არქიტრავი, ფრიზი, კარნიზი).

ნახ. 1

ანტაბლემენტის ტრიგლიფებიანი ფრიზი – არქიტ. სამდარიანი ფილები, განლაგებული ანტაბლემენტის ფრიზზე (ნახ. 1. ტრიგლიფებიანი ფრიზი ათენის პართენონის ანტაბლემენტზე). დამატებით იხ. ტრიგლიფი.

ნახ. 1

ანტეკოლოგია (ბერძ. antos ყვავილი, oikos სახლი, გარემო და lógos სიტყვა, გამონათქვამი, თანაფარდობა) – ყვავილოვანი მცენარეების გარე სამყაროსთან ურთიერთდამოკიდებულების შესწავლა და ყვავილების შიგა სამყაროს შეცნობა.

ანტენა (ლათ. antenna გემის ქანდარა) – მოწყობილობა, რომლის დანიშნულებაც რადიოტალღების მიღება და გადაცემა (ნახ. 1). მიღების დროს ანტენა გარდაქმნის ელექტრომაგნიტურ გამოსხივებას ელექტრულ დენად და პირიქით – გამოსხივებისას ელექტრულ დენს ელექტრომაგნიტურ ტალღებად. ფიზიკურად ანტენა წარმოადგენს ერთი ან მეტი გამტარისაგან შედგენილ კონსტრუქციას, რომელსაც მიეწოდება ცვლადი ელექტრული სიგნალი და ანტენის ელემენტების ელექტრომაგნიტური აღზნების შედეგად ელექტრული სიგნალი გარდაიქმნება ელექტრომაგნიტურ ტალღად. ელექტრომაგნიტური ტალღების მიღება, შესაბამისად, შებრუნებული პროცესია, ელექტრომაგნიტური ტალღა მიმდებ ანტენაში აღძრავს შესაბამის ცვლად ელექტრულ დენს. ა. მრავალი სახეობა არსებობს: ბალანსირებული, ბალისტიკური, ბიკონუსური, ბიმეტალური, ბრტყელი, გადამცემი, გარე, გასაბერი, გონიომეტრული, გრძელტალღიანი, დაეკრანებული, დიაპაზონური, დიელექტრიკული, დიფრაქციული, ელიფსური, ერთსხივიანი, ეტალონური, ზემომართული, ზიგზაგისებრი, თვითმფრინავის, დაკიდებული, კილისებრი, კონუსური, კოშკური, ლინზისებრი, მაგნიტური, მაზონდირებელი, მარაოსებრი, მარყუჟული, მბრუნავი, მიმართული, მიმღები, მიწისქვეშა, მოკლეტალღიანი, მრავალპროგრამიანი, მრავალსხივიანი, მრგვალი, ოთახის, ორპროგრამიანი, ორსადენიანი, პარაბოლური, პელენგატორის, პერისკოპული, პრიზმული, რადიოსამაუწყებლო, რადიოტელესკოპის, რეფლექტორული, რომბისებრი, საავარიო, საბრუნო, სარკიანი, სატელევიზიო, სპირალური, სფერული, სხივური, ტელემეტრული, ტელესკოპური, ტურნიკეტული, ფაზირებული, ფართოდაპაზონიანი, ფართოზოლიანი, ფერიტის, ფიდერული, ფიუზელაჟის, ჩარჩოსებრი, ცილინდრული, ხელოვნური, ჰარმონიკული და სხვ.

ნახ. 1

ანტენა რეფლექტორი (ინგლ. antenna reflector) – პარაბოლოიდური ამრეკლი ეკრანის ზედაპირის მექანე ლითონის კონსტრუქცია, რომელიც გამოიყენება რადიოტალღების მისაღებად და გადასაცემად კოსმოსური სივრციდან. რეფლექტორი (გასაშლელი) შექმნილი იყო საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტში (ავტორთა კოლექტივი აკადემიკოს ელგუჯა მემძარიაშვილის ხელმძღვანელობით) და 1999 წლის 23 ივლისს გაშლილი იქნა ღია კოსმოსში სადგურ "მირ"-ის სპეციალურ კონსტრუქცია «სოფორა»-ზე რუსი და ფრანგი კოსმონავტების მიერ (ნახ. 1). ა. რ. შედგება გამშლელი ძალოვანი რგოლისაგან, რომლის ფუნქციებია ელექტროამძრავებით გაშლა, მასთან დაკავშირებულ, წინასწარ დამაბულ ცენტრთან ერთად. ცენტრი შედგენილია მოქნილი, ვერტიკალურ მდგომარეობაში მყოფი, გაჭიმული, რადიანული განლაგების ფურცლებისაგან – წიბოებისაგან. წინასწარ დამაბულ ფურცლებს თავის სიბრტყეში გააჩნიათ დიდი სიხისტე, ამასთან, ისინი თავისი ზუსტი პროფილით აღწევენ პარაბოლოიდის ზუსტ, დისკრეტულ გეომეტრიას, რომელზეც რეფლექტორის ამრეკლი

ნახ. 1

ეკრანი – მეტალის ტრიკოტაჟის ბაღეა დამაგრებული. კოსმოსურ აპარატთან რეფლექტორის ჩამაგრება ხორციელდება ცენტრალური კვანძით, სადაც ასევე მოწყობილია რეფლექტორის გაშლის სინქრონიზატორები. რეფლექტორის ეკრანს გააჩნია ელიფსური მოხაზულობა, რომელიც გამშლელ ძალოვან რგოლთან მიმართებაში ხორციელდება მასზე სხვადასხვა სიგრძის კონსოლური გადმონაშვერების დამაგრებით, რომლებიც წარმოადგენს ცენტრალური რადიალური წიბოების გაგრძელებას. ყოველი წლის 23 ივლისის საქართველოში აღინიშნება როგორც "პირველი ქართული კოსმოსური ობიექტის დღე".

ანტერიორი (ფრანგ. anterior<ლათ. anterior წინა, წინ) – ტაძრის წინა მხარე, პოსტერიონის საწინააღმდეგო.

ანტეფიქსი (ლათ. antefixus წინა მხარეს შეკრული) – სახურავის კიდულის გასწვრივ მოთავსებული ბუნებრივი ქვის (მარმარილო, გრანიტი), ხის ან კერამიკის ვერტიკალური დეკორატიული დეტალი, მცენარეული ორნამენტის (ნახ. 1) ან ადამიანის (ცხოველის) წიბის გამოსახულებით, რომელიც სახურავიდან გადასაყვანი წყლის ღარის კედლის ფუნქციას ასრულებს. კლასიკურ ნაგებობებში გამოიყენებოდა სახურავის ბურულის ჩამონაჭერის პირაპირების დასაფარავად.

ნახ. 1

ანტიდამაძველებელი – ნივთიერება, რომლის შეყვანა პოლიმერულ მასალაში ანელებს ყველა იმ პროცესის მიმდინარეობას, რაც იწვევს ამ მასალის ფიზიკურ-მექანიკური თვისებების გაუარესებას.

ანტიდეტონატორი – ქიმიური ნივთიერება, რომელსაც უმატებენ უმნიშვნელო რაოდენობით ძრავის საწვავს დეტონაციური მდგრადობის ასამაღლებლად (მაგ., ტეტრაეთილტყვია).

ანტიდოვლათი – პროდუქტი, რომელსაც მომხმარებლისათვის უარყოფითი ეფექტი მოაქვს.

ანტიდოტი (ბერძ. anti- წინააღმდეგ და didónai მიცემა) – ტოქსიკური ნივთიერება, რომლითაც აწარმოებენ სხეულის (დეტალის) შემოგარსვას ან ადსორბირებას. პრაქტიკაში ფართო გამოყენება პოვა აქტივირებულმა ნახშირმა და თეთრმა თიხამ.

ანტიკვარული (ლათ. antiquus უძველესი, წინანდელი, ძველი დროის) – ძველებური, იშვიათი, ძვირფასი, ჩვეულებრივ, ძვირად ღირებულნი ნივთი.

ანტიკი (ლათ. antiquus უძველესი, წინანდელი, ძველი დროის) – ანტიკური ეპოქის ხელოვნების ნაწარმოები – კერამიკა, ფიალა, ქანდაკება და სხვ.

ანტიკლინი (ბერძ. anti- წინააღმდეგ და klínein მიყრდნობა, დაყრდნობა, დაფერდება) – ქანების ფენათა ნაოჭი, რომელიც ზევით არის ამობურცული. მისი თაღოვანი ნაწილი ზევითაა მიმართული, ხოლო ფრთები ერთმანეთის საწინააღმდეგოდაა დაქანებული. ა. გულში უფრო ძველი ქანებია, ვიდრე ფრთებში. ღერძული სიბრტყის მდებარეობისა და დახრის მიხედვით ა. შეიძლება იყოს: სწორი, დახრილი, გადაბრუნებული, დაწოლილი, დაყვინთული. ინტენსიური დისლოკაციის დროს ფრთების დაქანება მრავალფეროვანია. მოხაზულობის მიხედვით განასხვავებენ: ხაზობრივ ა. – როცა სიგრძე საგრძნობლად ჭარბობს სიგანეს;

ბრაქიანტიკლინს – როცა სიგრძე რამდენადმე მეტია სიგანეზე; გუმბათს – როდესაც სიგრძე და სიგანე დაახლოებით თანაბარია. ანტიკლინის საპირისპიროა სინკლინი – ქანების ნაოჭი, რომელიც ზევიდან ქვევით არის გამობურცული.

ანტიკოროზიული დამუშავება – ნაკეთობის ზედაპირის მარტივი ტექნოლოგიური დამუშავება კოროზიული პროცესების განვითარების საწინააღმდეგოდ (მაგ., ლითონის კონსტრუქციების შეღებვა ანტიკოროზიული საღებავით, რომელიც ითვალისწინებს თავდაპირველად ზედაპირის გასუფთავებას ჟანგისგან და შემდეგ საღებავის ერთი ან ორი ფენის დატანას).

ანტიკური ეპოქა (კლასიკური ძველი, კლასიკური პერიოდი, კლასიკური ეპოქა, კლასიკური საუკუნეები) (ლათ. antiquus ძველი) – 1. ხმელთაშუაზღვისპირეთის კულტურული ისტორიის პერიოდი, რომელიც მოიცავს ძველი საბერძნეთისა და ძველი რომის ცივილიზაციებს, რასაც ერთად აღებული ეწოდება ბერძნულ-რომაული სამყარო. ეს ის პერიოდია როცა ბერძნული და რომაული საზოგადოება განიცდიდა აღმავლობას და დიდი გავლენა ჰქონდათ მთელ ევროპაზე, ჩრდილოეთ აფრიკასა და სამხრეთ-დასავლეთ აზიაზე. ანტიკური ცივილიზაციის ქრონოლოგიური ჩარჩოები ასეთია: ძვ. წ. VIII – ჩვ. წ. V საუკუნის შუა წლები. ეს არის თითქმის თორმეტი საუკუნე. თუმცა დროის ეს ხანგრძლივობა შეიძლება გაიზარდოს, თუკი მივითვლით წინამავალ ოთხ საუკუნეს, რომელსაც კრეტა – მიკენის კულტურა ეწოდება და რომლის წიაღშიც აღმოცენდა ანტიკურობა. ამ ცივილიზაციის ისტორიაში მკვეთრად გამოიყოფა რამდენიმე ლოკალური კულტურა: ბერძნული, რომლის აღმავლობის პერიოდია ძვ. წ. V-IV სს. (კლასიკა) და რომაული, რომლის აღმავლობის ხანა ძვ. წ. II საუკუნეს მოიცავს. გამოყოფენ აგრეთვე ელინისტურ ანუ ალექსანდრიულ ეპოქასაც (ძვ. წ. 330-220 წწ.), როდესაც კულტურის ეპიცენტრმა გადაინაცვლა ალექსანდრიაში. რას მიიჩნევენ ანტიკური ცივილიზაციის მონაპოვრად? უპირველეს ყოვლისა ადამიანში პიროვნული ღირსებების აღიარებას, სულიერების პრიორიტეტს, მეცნიერების, ხელოვნების, მითოლოგიის აღმავლობას, თავისუფლების შეცნობას. ანტიკურობის უდიდეს მიღწევად აბსტრაქტული მეცნიერებების – ფილოსოფიის, ასტრონომიის, მათემატიკის, მექანიკის, მედიცინის, ისტორიის, მართლმსაჯულების, ეკონომიკის აღმოცენებაც ითვლება. სწორედ ანტიკურ ხანაში დაედო დასაბამი ფილოსოფოსთა სკოლას, პლატონის აკადემიას, არისტოტელეს ლიცეუმს, ალექსანდრიულ მუზეუმს (მუსეიონი); შეიქმნა განათლების სისტემა, რათა ახალგაზრდა თაობა დაუფლებოდა მეცნიერებას, ხელოვნებას, საბრძოლო საქმეს. ადამიანში სულიერების აღორძინებამ ბიძგი მისცა მსოფლიო რელიგიების აღმოცენებას, პოლითეიზმიდან მონოთეიზმზე გადასვლას, რომლის განმაპირობებელ ფაქტორთა შორის ეკონომიკურ და პოლიტიკურ სფეროთა ცენტრალიზაციისაკენ სწრაფვაც მოიაზრება. ჩვ. წ. I საუკუნეში რომაული იმპერიის აღმოსავლეთ პროვინციებში თავი იჩინა ქრისტიანობამ, რომელიც მძაფრი წინააღმდეგობის მიუხედავად IV საუკუნეში ოფიციალურ რელიგიად აღიარეს. ანტიკური ცივილიზაციის მონაპოვარია საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ურთიერთობათა განსაკუთრებული წყობა – დემოკრატია. მისი ძირითადი პრინციპები, რომლებიც ბერძნული ცივილიზაციის აღმავლობის პერიოდში ჩამოყალიბდა, დღემდე ყველა ქვეყნის დემოკრატიულ პარტიათა და მოძრაობათა პროგრამების საფუძვლებად გვევლინებიან. ანტიკური ცივილიზაციის პოლიტიკურ და ეკონომიკურ თავისებურებათა შორის ასახელებენ პოლისთა არსებობას. ანტიკური პოლისი იყო დამოუკიდებელი, თვითმართვადი ქალაქი – სახელმწიფო, სადაც სახელმწიფოებრივი წყობა შესაძლოა ყოფილიყო დემოკრატიაც, ტირანიაც, არისტოკრატიაც, ოლიგარქიაც და ა.შ., მაგრამ ნებისმიერი წყობის დროს მკაცრად იყო დაცული პოლისის მოქალაქეთა თანასწორობა და უფლებები. დიდი იყო ანტიკური

ცივილიზაციის წვლილი ეკონომიკის განვითარებაში. სწორედ ანტიკურ ეპოქაში აღმოცენდა წარმოების ორგანიზაციის, საკუთრების, ფინანსურ, ფულად თუ სხვა ურთიერთობათა ფორმები; დაარსდა სახელმწიფო ბანკები და ხაზინები. ანტიკურ ხანაში გახდა შესაძლებელი პირველი მსოფლიო იმპერიების წარმოქმნა. ამ მიმართულებით პირველი მოძრაობა დაიწყო ანტიკური ცივილიზაციის დასაბამიდანვე, როდესაც ბერძნულ ქალაქ-სახელმწიფოთა მნიშვნელოვანმა ნაწილმა დააარსა კოლონიები ხმელთაშუა, შავი, აზოვისა თუ იონიის ზღვათა სანაპიროებზე. ეს პერიოდი (ძვ. წ. VIII–VI სს.) ისტორიაში ცნობილია „დიდი ბერძნული კოლონიზაციის“ სახელით. მაგრამ ეს ჯერ კიდევ არ იყო იმპერია. ყოველი კოლონია დამოუკიდებელი იყო მეტროპოლისისაგან, თუმცა სულიერი, ეკონომიკური თუ ოჯახური ძაფებით მაინც მას უკავშირდებოდა. ამ საკოლონიზაციო მოძრაობამ დიდი როლი შეასრულა მსოფლიო პროგრესის ისტორიაში: განვითარდა ზღვაოსნობა, დაიწყო ინტენსიური მოგზაურობანი, რამაც ხელი შეუწყო განათლების განვითარებას, ხალხთა შორის კულტურულ ურთიერთობას. პირველი დიდი მსოფლიო იმპერიის შექმნა დაკავშირებულია ალექსანდრე III მაკედონელის სახელთან, შეიქმნა ასევე რომაული იმპერია (ძვ. წ. V ს). ანტიკურობამ, როგორც ძველი საბერძნეთისა და რომის კულტურულმა მემკვიდრეობამ, უდიდესი გავლენა იქონია ევროპისა და საერთოდ მსოფლიოს ხალხთა პოლიტიკურ და რელიგიურ აზროვნებაზე, არქიტექტურაზე, ლიტერატურასა და ხელოვნებაზე, ფილოსოფიურსა და იურიდიულ შეხედულებებზე. ეს გავლენა დღემდე გრძელდება და ამ პროცესში განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ანტიკური მემკვიდრეობის ჰუმანისტურ იდეალებს, რომელიც კაცობრიობის განვითარების სხვადასხვა ეტაპზე პროგრესულ ძალთა მასაზრდოებელი არსენალი იყო.

ანტიკური ლაქები – ანგობების ნაირსახეობა. მჟავა გარემოში გამოწვისას, თეთრი თიხა იღებს თეთრ ფერს, თუ თიხაში არის რკინის ჟანგი, მაშინ – წითელს, ორივე შემადგენლობის აღდგენითი გამოწვისას – შავს. ანტიკურ ხანაში გამოიყენებოდა ვაზურ მხატვრობაში და კერამიკული ნაკეთობების მოსახატად.

ანტიმეტაბოლიტი (ბერძ. anti- წინააღმდეგ, meta- შემდეგ, შუა, შორის და ballein გადაგდება, გადასროლა) – ნივთიერება, რომელიც ხელს უშლის ცოცხალი ორგანიზმის უჯრედში ნორმალური მეტაბოლური პროცესების განვითარებას, როგორც წესი, ფერმენტებთან მიერთების შედეგად.

ანტიმონიტი – [გერმ. antiminit<გვიანდ. შუაინგლ. antimonie<ძვ. ფრანგ. antimoine<შუასაუკუნ. ლათ. antimōnium (შუა საუკუნეების ალქიმიკოსთა ტერმინი)<წარმომავლობა გაურკვეველია] – 1. სტიბიუმის კრიალა, სტიბნიტი, მინერალი. დამატებით იხ. სტიბნიტი; 2. ქიმიური მარილების კლასი – სტიბიუმის (III) მარილები.

ანტიმონიუმი [გვიანდ. შუაინგლ. antimonie<ძვ. ფრანგ. antimoine<შუასაუკუნ. ლათ. antimōnium (შუა საუკუნეების ალქიმიკოსთა ტერმინი)<წარმომავლობა გაურკვეველია]] – იხ. სტიბიუმი.

ანტიმჟანგავი (ანტიოქსიდანტი) – ბუნებრივი ან სინთეზური ნივთიერება-ინჰიბიტორი, რომელიც აფერხებს სხვადასხვა ორგანული ნაერთის დაჟანგვის პროცესს. მას მიეკუთვნება: ასკორბინის მჟავა, ასკორბილპალმიტატი, ასკორბილსტეარატი, გუაიაკის ზეთი, დიჰიდროკვერცეტინი, დოდეცილგალატი, კალიუმის ლაქტატი, კალიუმის ასკორბატი,

კალციუმის ასკორბატი, კვერცეტინი, ლეციტინები, ნატრიუმის ლაქტატი, ოქტილგალატი, ტოკოფეროლი და სხვ.

ანტიმუტაგენი (ბერძ. anti- წინააღმდეგ, ლათ. mūtātīo ცვლილება და ბერძ. genēs დაბადებული, წარმოშობილი) – ნივთიერება, რომელიც ამცირებს მუტაციის სიხშირეს; აბრკოლებს ფიზიკური და ქიმიური აგენტების მუტაგენურ მოქმედებას.

ანტიოქსიდანტი – მოლეკულა, რომელიც აფერხებს სხვა მოლეკულების ოქსიდაციას (დაჟანგვას).

ანტიპანიკური გამლეგი – კარის გამლეგის მექანიზმი, რომლის ენა (რაზა) ძალის გამოყენებით გადაადგილდება გასასვლელის მიმართულებით და ალეს კარს იმავე მიმართულებით.

ანტიპირენი (ბერძ. anti- წინააღმდეგ და pyr ცეცხლი) – კომპონენტი, რომელიც ემატება ორგანული წარმოშობის მასალებს ცეცხლდაცვის მიზნით. მის შემადგენლობაში შედის წვის შემანელებლები (ამონიუმის ფოსფატი, ბორაკი, ამონიუმის ქლორიდი, ნატრიუმის ფთორატი, ნატრიუმის ბიქრომატი, ქლორეთილ-ფოსფატი), სინეგრისტი (მასალა, რომელიც აძლიერებს ძირითადი შემანელებლის მოქმედებას) და სტაბილიზატორი, რომელიც ზღუდავს შემანელებლის ხარჯს. ა. წინააღმდეგობას უწევს მერქნის აალებას და ზღუდავს ზედაპირზე ცეცხლის (ალის) გავრცელებას. ა. გამოყენების მეთოდი დამოკიდებულია დასაცავი მასალის სახეობაზე. გამოიყენება შემდეგი მეთოდები: დიფუზიური, ამოვლებითი, პანელური, ცხელი-ცივი აბაზანა, ვაკუუმი-ატმოსფერული წნევა-ვაკუუმი, ვაკუუმი-წნევა-ვაკუუმი, ზედაპირული წასმა და სხვ. ანტიპირენს აქვს დნობის მაღალი ტემპერატურა, ცეცხლის ზემოქმედებით იშლება და იქცევა უწვად მასად, რომელიც ქაფდება და ფარავს კონსტრუქციის ზედაპირს. ამით ის სითბოს აშორებს ზედაპირს, ამავე დროს ჟანგბადს არ აძლევს საშუალებას, მივიდეს აალებულ კონსტრუქციამდე და საბოლოოდ ხელს უშლის წვის პროცესს.

ანტისანიტარია (ბერძ. anti- წინააღმდეგ და ლათ. sanit (ās) ჯანმრთელობა<sānus ჯანმრთელი) – ადამიანის ჯანმრთელობისათვის საშიში უსუფთაობა, სიბინძურე.

ანტისანიტარიული – სანიტარიის მოთხოვნილებების საწინააღმდეგო; უსუფთაო.

ანტისეისმური – მიწისძვრის საწინააღმდეგო.

ანტისეისმური ღონისძიებები – სეისმური ნორმების მოთხოვნებზე დაფუძნებული კონსტრუქციული და გეგმარებითი გადაწყვეტების ერთობლიობა, რომელიც უზრუნველყოფს ნაგებობისათვის ნორმებით რეგლამენტირებულ სეისმომდეგობის დონეს.

ანტისეპტიკი – მომწამლავი ნივთიერება, რომელიც სპობს მიკრობებს და ამით ხელს უშლის ლპობას ცოცხალ ორგანიზმში. ის ორი სახისაა: ზეთოვანი (პეტროლატუმი, პარაფინი, ბიტუმი, გოგირდი, მცენარეული ზეთები, სილიციუმის ორგანული პოლიმერები, პოლიეთილენგლიკოლი) და წყალში ხსნადი (ფთორი, დინიტროფენოლი, ნატრიუმის ქლორიდი, პენტაქლორფენოლი, თუთიის ქრომქლორიდი). ა. ჟღენთენ ისეთ კონსტრუქციებს, სადაც მოსალოდნელია მათი დატენიანება (ხიდები, ანძები, კოშკები, ხიმინჯები, შპალები, ესტაკადები, ტელეგრაფის ბოძები, ელექტროენერჯის გადამცემი ხაზების საყრდენები და სხვ.). წყალში ხსნად ა. არა აქვს სუნი და ფერი, ადამიანისათვის უვნებელია, ამიტომ მათი გამოყენება მიზანშეწონილია დახურულ შენობებში. ზეთოვანი ა. კი ძლიერი მომწამლავი ნივთიერებაა სოკოებისათვის, აქვს არასასიამოვნო სუნი და მავნე ადამიანებისათვის, ამიტომ

ის იხმარება ისეთი კონსტრუქციების დასაცავად, რომლებსაც ექსპლუატაცია უხდებათ ღია ცის ქვეშ, წყალში ან მიწაში. დახურულ შენობებში ანტისეპტირებას ექვემდებარება ძირითადად ფიცრული კონსტრუქციები და კედლისა და სახურავის სამფენოვანი პანელების წებო-ფანერის კარკასები, რომლებსაც მუშაობა უხდებათ ტენიან პირობებში. სამშენებლო მოედანზე მერქნის ა. ხდება წყალში გახსნილი ანტისეპტიკებით ან პასტებით, რომლებიც დაიტანება ზედაპირზე საღებავსაფრქვევით ან ჰიდროპულტით. ანტისეპტირების დაწყებამდე მერქნის ზედაპირი უნდა გაიწმინდოს მტვერისა და ყოველგვარი ჭუჭყისაგან. პრაქტიკაში ყველაზე მეტი პოპულარობით სარგებლობს წყალში ხსნადი ა., რომლითაც ჟღენთენ მერქანს. ის ხის მასივს უქმნის მაქსიმალურ ანტიბაქტერიულ დონეს და ერთდროულად ცეცხლმედეგობასაც ზრდის, მაგრამ დიდ მატერიალურ ხარჯებთანაა დაკავშირებული (1 მ³ ხის მასალაში შეყავთ 17-20 კგ მარილი). ზოგჯერ კომბინირებულ დაცვასაც მიმართავენ, როცა ერთდროულად იყენებენ სიღრმით გაჟღენთას და ზედაპირულ დაფარვას.

ანტისეპტირება – ხისა და მერქან-ბურბუმელოვანი დეტალების დამუშავება ანტისეპტიკური ხსნარებით – ანტისეპტიკებით, რომელიც ხელს უშლის ბიოლოგიური მავნებლების (სოკო, ობი, ხის ჭიები, მწერები და სხვ) გაჩენას, აგრეთვე უზრუნველყოფს ტენის უარყოფითი ზემოქმედებისაგან დაცვას.

ანტისტატიკი – პლასტმასის დანამატი, რომელიც ამცირებს პოლიმერული მასალის ელექტრიზაციას მისი გადამუშავებისა და ექსპლუატაციის დროს. პლასტმასების დიდი ნაწილი (პოლივინილქლორიდი, პოლისტირენი, პოლიონეფილი) ადვილად აგროვებს ელექტრულ მუხტს, რადგანაც ისინი ბუნებით დიელექტრიკებია, ამიტომ ასეთი პლასტმასები მოითხოვს ა. დამატებას. ისინი შეიძლება იყოს ზედაპირულად აქტიური ნივთიერებები და ელექტრობის გამტარი შემავსებლები (ჰვარტლი, გრაფიტი, ლითონის ფხვნილი და სხვ.).

ანტიფემა – ძველი საბერძნეთის ტაძრებში უკანა ფასადზე განთავსებული ფრიზი (ზოფორი) (ნახ. 1. ათენის პართენონის ზოფორული ფრიზი); ანტიკურ არქიტექტურაში – ზოლი ან უბრალოდ ფრიზი, რომელიც გამოიყენებოდა კორინთულ და იონიურ არქიტექტურულ ორდერებში უწყვეტად განლაგებული ცხოველების ფიგურული გამოსახულებების ჯაჭვის სახით.

ნახ. 1

ანტიფრიზი (ბერძ. anti- წინააღმდეგ და ძვ. ინგლ. frēosan ყინულად გადაქცევა) – სითხე, რომელსაც გაყინვის დაბალი ტემპერატურა აქვს; იყენებენ ნულ გრადუსზე დაბალი ტემპერატურის პირობებში მომუშავე შიგაწვის ძრავებისა და სხვა დანადგარების გასაცივებლად, თვითმფრინავის ფრთებზე ყინულის ფენის გაჩენის საწინააღმდეგოდ, თვითმფრინავის ფანჯრის მინების დასაცავად გაორთქლისაგან და სხვ.

ანტიფრიქციული მასალა – მასალა, რომელსაც ახასიათებს დაბალი ხახუნის კოეფიციენტი და გამოიყენება ძირითადად სრიალის ხახუნის პირობებში მომუშავე დეტალების დასამზადებლად (საკისარი, მილისი, სადები და ა.შ.). ა. მ. მიეკუთვნება ბრინჯაო, რუხი თუჯი, ტექსტოლიტი, ფთოროპლასტი 4, ბრინჯაოგრაფიტი, რკინაგრაფიტი და სხვ.

ანტიფრიქციული შეზეთვა – შეზეთვა სოლიდოლით, რომელიც გამოიყენება მექანიზმებში სრიალის ხახუნის და ცვეთის შესამცირებლად.

ანტიფუნგინი (ბერძ. anti- წინააღმდეგ და ლათ. fungus სოკო) – სითხე შენობის ხის ნაწილების დასაცავად ლპობისაგან, რასაც ხის სოკო იწვევს.

ანტიშემომყინავი სისტემა – ელექტრული გამათბობელი სისტემა, რომელიც მონტაჟდება შენობის ბურულზე და უზრუნველყოფს თოვლისა და მინაყინის დნობას ზამთრის პირობებში მუდმივი შეთბობის გზით.

ანტიციკლონი – ჰაერის წნევათა განაწილების არე, რომლის ცენტრში წნევა მაქსიმალურია, ხოლო პერიფერიისკენ თანდათანობით კლებულობს.

ანტიციპაცია (ლათ. anticipatio წინასწარ განჭვრეტა) – 1. რისამე წინასწარ განჭვრეტა, წინასწარ გამოცნობა, ვადაზე ადრე შესრულება, მოვლენის ადრე დადგომა, მოქმედების ადრე დამთავრება; 2. ეკონ. ვალის ამოღება კანონით გათვალისწინებულ ვადაში ან ვადადელი ფულადი გადასახადი პროცენტების გათვალისწინებით, რომელიც ხდება მევალის რისკით; 3. ასტრ. ვარსკვლავების ხილული არანამდვილი წინსვლითი მოძრაობა.

ანტიმონიდი (ლათ. antimonium) – სტიბიუმის ნაერთები ლითონთან.

ანტონიმი – სიტყვა, რომელსაც სხვა სიტყვის საპირისპირო მნიშვნელობა აქვს, როგორებიცაა, მაგ., მთა და ბარი, შავი და თეთრი, ცხელი და ცივი, მაღლა და დაბლა და სხვ.

ანტრეპრენიორი (ფრანგ. entreprendre რაიმეს დაწყება, წამოწყება) – კერძო თეატრის, ცირკის და ა.შ. მფლობელი, არენდატორი.

ანტრეპრიზა (ფრანგ. entreprendre რაიმეს დაწყება, წამოწყება) – კერძო სანახაობითი საწარმო (თეატრი, კინოთეატრი, ცირკი და ა.შ.).

ანტრესოლი (ფრანგ. entresol სართულებს შორის) – 1. შენობის სართულის მოცულობაში ჩაშენებული დამატებითი ნახევარსართული სასარგებლო ფართობის გაზრდის მიზნით (ნახ. 1); 2. შუალედური დონე ან დონეები ნებისმიერი სართულის იატაკსა და ჭერს შორის; 3. დამხმარე სათავსის თავზე მოთავსებული კარადა.

ნახ. 1

ანტურაჟი (ძვ. ფრანგ. entour ის რაც გარს არტყია, არემარე, ირგვლივ) – გარემომცველ პირობათა ერთობლიობა; გარემო.

ანუიტეტი (ფრანგ. annuité ყოველწლიური შესატანი) – სესხის დაფარვის ფორმა, რომელიც გულისხმობს სესხზე ძირითადი თანხის და პროცენტის თანაბარ წილებით დაფარვას

ანფემი – ლენტური ორნამენტი პალმეტის ან სტილიზებული მცენარის.

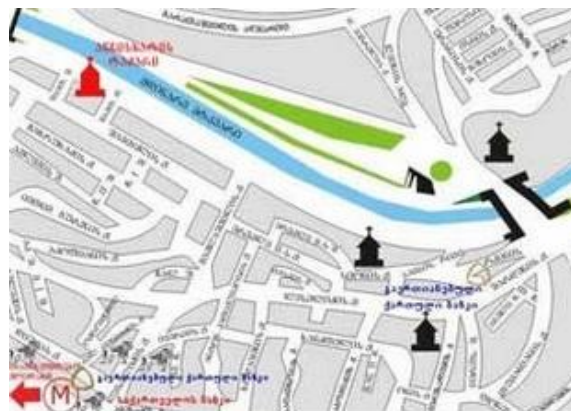
ანფილადა (ფრანგ. enfilade აცმა, ერთიმეორეზე აცმა) – ერთ გრძივ ხაზზე განლაგებული, ღიობებით დაკავშირებული ოთახების, დარბაზების და მისთ. რიგი, რომელიც ქმნის გამჭოლ პერსპექტივას. ინტერიერულმა ა. განსაკუთრებული გავრცელება პოვა ყველა კულტურის საკრალურ არქიტექტურაში. ა. ცნობილი მაგალითებია: პარიზის ვერსალის სასახლე, სანსუსი (ქ. პოტსდამი, გერმანია), ვიურცბურგის რეზიდენცია (ქ. ვიურცბურგი, გერმანია), რომაული ხელოვნების ნაციონალური მუზეუმი (ქ. მერიდა, ესპანეთი) (ნახ. 1) და სხვ.

ნახ. 1

ანჩისხატი (ინგლ. Anchiskhati Basilica) – ანჩისხატის ღვთისმშობლის ტაძრადმიყვანების ეკლესია, მარიამწმინდა ეკლესია, ზარის ეკლესია – დარბაზული ტიპის სამნავიანი ქრისტიანული ტაძარი (ნახ. 1. ადგილმდებარეობის რუკა; ნახ. 2. საერთო ხედი). მდებარეობს თბილისში, ძველი თბილისის მუნიციპალიტეტში, უძველეს ისტორიულ უბან ზემო კალაში, მტკვრის მარჯვენა სანაპიროზე, იოანე შავთელის ქუჩაზე.

ტაძარს ანჩისხატი მას მერე ეწოდა, რაც 1675 წელს (ზოგიერთი მონაცემებით 1664 წელს) ანჩის ტაძრიდან (სამხრეთი საქართველო) აქ ბექა ოპიზარის (XII საუკუნე) მიერ მოჭედილი,

ნახ. 1

ქართული ჭედურობის ბრწყინვალე ნიმუში, მაცხოვრის ხელთუქმნელი ხატი (ამჟამად დაცულია საქართველოს ხელოვნების სახელმწიფო მუზეუმში) გადმოსვენეს (ნახ. 3. მაცხოვრის ხელთუქმნელი ხატი). ეს ხატი მნიშვნელოვან როლს თამაშობდა საქართველოს ისტორიაში და მჭიდროდა დაკავშირებული ქართველი ერის სულიერ ცხოვრებასთან. ხატი შემკულია ვედრების კომპოზიციით. მისი თავსართი და დასაკეცი ფრთები მოჭედილია XIV საუკუნეში.

ისტორიული ცნობების მიხედვით ტაძარი

აგებულია დაჩი უჯარმელის მეფობის დროს ღვთისმშობლის შობის სახელზე VI საუკუნეში (გ. ჩუბინაშვილის მოსაზრებით), ეს ბაზილიკა თბილისში შემორჩენილი ყველაზე ძველი საეკლესიო ნაგებობაა. არაბთა ბატონობის პერიოდში ა. იყო საქართველოში ერთადერთი ტაძარი, სადაც ეკლესიის მსახურთ ეძლეოდათ ზარების დარეკვის უფლება, ამიტომ მას „ზარის ეკლესიასაც“ ეძახდნენ. მის ტერიტორიაზე 634 წელს აუშენებიათ საქართველოს კათალიკოსების სასახლე, რომელსაც ჩვენამდე არ მოუღწევია. ანჩისხატის უბანი ქართველ წარჩინებულთა სამოსახლო იყო. ტაძრის სამხრეთით

ნახ. 2

მეფის სასახლე იყო აგებული. ქართლ-კახეთის მეფის ერეკლე II-ის მეფობაში ანჩისხატთან საერო სკოლა და სასულიერო სემინარია ჩამოყალიბდა. ალა-მაჰმად-ხანის შემოსევებისას ტაძარი დაზიანდა, რომელიც აღადგინეს XIX საუკუნის დასაწყისში და შენობას დაუბრუნეს XVII საუკუნის სახე.

ანჩისხატის ტაძარი სამნავიანი ბაზილიკაა (გარე ზომები: 21,5x13,5 მ), ნაშენია ტუფის თლილი ქვით (თავდაპირველი ფენა), ხოლო კედლების ზედა ნაწილები და ყველა შიგნითა სვეტი აგურისაა (XVII საუკუნის რესტავრაცია). ეკლესია ნავებად იყოფა თაღების საშუალებით. აფსიდი, ნავებს შორის ამოყვანილი ერთ-ერთი თაღედი და ღია ლუნეტები დასავლეთ და ჩრდილოეთ შესასვლელების თავზე ნალისებრი ფორმისაა. თავდაპირველად აქ

ნახ. 3

სამი წყვილი სვეტი ყოფილა (ნაცვლად ახლანდელი ორისა). კედლების ამოსაყვანად გამოყენებულია მოყვითალო ტუფის დიდი კვადრები, ხოლო XVII საუკუნეში აღდგენილი კამარები, თაღები, სვეტები, კედლების ნაწილები და კარნიზები აგურისაა. ტაძრის გეგმა წაგრძელებულ სწორკუთხედის ფორმისაა, რომელიც შიგნით, ბურჯების ორი წყვილით იყოფა სამ ნაწილად (თავდაპირველად აქ ბოძების სამი წყვილი იყო). შუა ნავი განაპირებზე ორჯერ განიერი და მაღალია. იგი გადახურულია ცალკე ორკალთიანი სახურავით და აღმოსავლეთით ნახევარწრიული მოხაზულობის საკურთხევლით მთავრდება. მის მარჯვნივ და მარცხნივ

მოთავსებულია ცალკე სადგომები (სამკვეთლო და სადიაკვნე). ისინი გვერდით ნავებს თითო ვიწრო თაღით უკავშირდებიან. ეკლესიაში შესასვლელი სამივე კარი კარგად გათლილი მართკუთხა ძელით – არქიტრავრით არის გადახურული. ჩრდილოეთი და დასავლეთი შესასვლელების (ნახ. 4. შესასვლელი) თავზე ადრეული ხანის ქართული ხუროთმოძღვრებისთვის დამახასიათებელი ნალისებრი მოხაზულობის ღია ლუნეტებია (ნახ. 5. კარის თავის ლუნეტი). ასევე ნალისებრი მოხაზულობით არის დასრულებული აღმოსავლეთი ფსადის სამი და დასავლეთი ფსადის ყველა სარკმელი.

საინტერესო დეტალია დასავლეთი ფსადის წყობაში ჩადგმული „ჯვრის ამალღების“ კომპოზიციის ფრაგმენტის რელიეფი (ნახ. 6. „ჯვრის ამალღების“ კომპოზიცია). მასზე შერჩენილია ე.წ. ბოლნური ჯვრისა და ანგელოზის ძლიერ დაზიანებული გამოსახულებები. ეს რელიეფი მნიშვნელოვანია მასზე მიკვლეული ასომთავრული წარწერთაც.

აგურის ორსართულიანი სამრეკლო გვიან ფეოდალურ ხანას მიეკუთვნება და ორგანულადაა შერწყმული გალავანსა და ქუჩას. სამრეკლოს კედელში მორთულობის ელემენტის როლს ასრულებს კონტრასტული ყვითელი ფერის ფილა ზედა ამოკვეთილი სამშენებლო წარწერით (ნახ. 7. სამრეკლოს სამშენებლო წარწერა), რომლის მიხედვით დგინდება, რომ სამრეკლო 1675 წელს აუშენებია დომენტი კათალიკოსს. სამრეკლოს პირველ სართულზე განთავსებულია ტაძრის მცველთა სადგომები. კიდევ ერთი საცხოვრებელი ოთახი გასასვლელის თაღის (ნახ. 8. სამრეკლოს კარიბჭის გასასვლელის თაღი) ზემოთაა მოთავსებული.

ნახ. 4

ნახ. 5

ნახ. 6

მიუხედავად მრავალი განახლებისა, ტაძარმა

ძირითადად შეინარჩუნა პირვანდელი არქიტექტურული კომპოზიცია და დღესაც თბილისის ერთ-ერთ ღირსშესანიშნაობას წარმოადგენს.

ნახ. 7

ნახ. 8

ანძა – დგარის სახით ვერტიკალურად დაყენებული საინჟინრო ნაგებობა, რომელსაც საერთო მდგრადობის უზრუნველსაყოფად სიმაღლეზე ადგილ-ადგილ დამაგრებული აქვს საჭიმრები (ნახ. 1). მისი ძირითადი კონსტრუქციული ელემენტებია: ტანი, საძირკველი, ლითონის საჭიმრები და საანკერო საყრდენები, რომლებიც ქმნის ერთიან სივრცით კონსტრუქციას სიმაღლით 200 მ-მდე. ძირითადად მზადდება ლითონის ან ხის მასალისაგან. ტანი გეგმაში შეიძლება იყოს წრიული, სამკუთხა ან ოთხკუთხა ფორმის. აწყობა ხდება იარუსებად (იარუსის სიმაღლე 5-25 მ), რომელთა გადაბმის სიბრტყეში ხორციელდება ანძის ტანზე საჭიმრების მიმაგრება (ნახ. 2). ტანისათვის გამოიყენება ხის მორები (ხის ანძებში) ან ფოლადის პროფილები მილების ან კუთხედების სახით (ლითონის ანძებში), ხოლო საჭიმრებად – ფოლადის ბაგირები ან მავთულები. ანძის ტანის საძირკველთან მიმაგრება ყოველთვის სახსრულია.

ნახ. 1

ნახ. 2

ანძური ამწევი – ისრიანი სტაციონარული ასაწყობი ამწე, რომლის დანიშნულებაა ტვირთების (საშენის მასალების) და ადამიანების გადაადგილება სიმაღლეზე, მოსაპირკეთებელი და სამონტაჟო სამუშაოების შესრულება შენობის ფასადის გასწვრივ და სხვ. მიეკუთვნება ციკლური მოქმედების მანქანა-მექანიზმების კლასს. პირველი ცნობები ასეთი მანქანების შესახებ თარიღდება X საუკუნით, როცა ხის მორებისგან დამზადებულ ა. ა. (ხელის ამძრავით) იყენებდნენ მალაროებსა და შახტებში მოპოვებული წიაღისეულის მიწის ზედაპირზე ამოსატანად. ანძური ამწევის ძირითადი კონსტრუქციაა ლითონის (იშვიათად ხის) ხისტი სივრცითი წამწე-ანძა სამკუთხა ან ოთხკუთხა განივკვეთით, რომელიც ამწის გადაადგილებისას ასრულებს სატვირთო პლატფორმის მიმართველის როლს (ნახ. 1). კონსტრუქცია შეიძლება იყოს თვითმზიდი ან მიმაგრებული კედელზე სპეციალური კრონშტეინების დახმარებით. ამწევ მექანიზმად გამოყენებულია ბაგიროვანი პოლისპასტური მექანიზმები. განასხვავებენ ანძურ ამწეებს: ხისტფეხებიანს (ანძა უძრავია) და ვანტურს (ანძა ბრუნავს საყრდენებში, რომელთაგან ერთ-ერთი შეკავებულია ვანტებით). ძირითადად გამოიყენება სამონტაჟო სამუშაოებზე. ტვირთამწეობა 5-40 ტ.

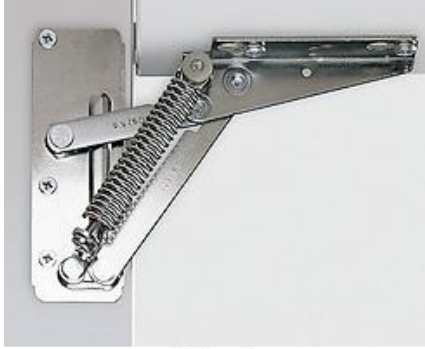

ნახ. 1

ანჯამა – დეროთი შეერთებული ლითონის ორი თამასა კარის ან ფანჯრის ჩამოსაკიდად ან სხვადასხვა დეტალის შესაერთებლად (ნახ. 1). ა. მრავალი სახეობა არსებობს: ზამბარიანი, კარის, კარტისებრი, კარტისებრი სახსნელი, კასრისებრი, კუთხოვანი, ლომბერის, მოკლე ცალფრთიანი, ნახევრადსახსრული, ორსახსრიანი, როიალის, საავეჯო, საბრუნნი, სარკმლის, სატაცი, საქუსლე, სახსნელი, სახსრული, სწორი, ფანჯრის, ფასონური, შვერილი, ჩახვეულფრთიანი და სხვ.

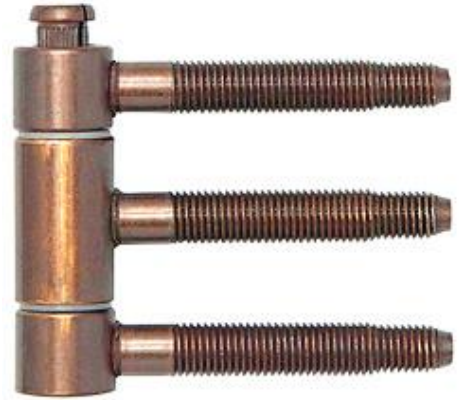

ნახ. 1

ნახ. 1

ანჯამა ზამბარიანი – ანჯამის სახეობა, რომელიც ზამბარებით ჩამოკიდებული დეტალის (მაგ., კარის) საწყის მდგომარეობაში დასაბრუნებლად ალჭურვილი (ნახ. 1. ავეჯის ზამბარიანი ანჯამა).

ნახ. 1

ანჯამა კარის მანქვალისა – ანჯამის სახეობა, რომელიც შედგება მილის გადანაჭრების, კუთხვილებისა და მათი დასაკავშირებელი მანქვალისაგან (ნახ. 1). გამოიყენება შედარებით მსუბუქი კარ-ფანჯრებისათვის.

ანჯამა კარტისებრი – ანჯამის სახეობა, რომელიც ერთმანეთთან დაკავშირებული ორი ფრთისაგან შედგება და მხოლოდ დამაკავშირებელი ღეროს გარშემო შეუძლია ბრუნვა.

ანჯამა კუთხოვანი – ანჯამის სახეობა, რომლის ფრთები მოღუნულია გარკვეული კუთხით (მეტწილად 90°-ით) (ნახ. 1).

ნახ. 1

ნახ. 1

ანჯამა ლომბერის – ანჯამის სახეობა, რომელიც ორი მოგრძო და ვიწრო ფრთისაგან შედგება (ნახ. 1). გამოიყენება ასაკეცი მაგიდების, სკამების, საკერავი მანქანებისა და მისთ. დამზადებისას.

ნახ. 1

ანჯამა მალული – ანჯამის სახეობა, რომელიც კონსტრუქციის ორიგინალობის გამო არ ჩანს გარედან, როცა კარი დაკეტილია და, შესაბამისად, არ ცვლის კარის ფასადის დიზაინს. გარდა ამისა, ა. მ. უზრუნველყოფს კარის გაღებას ორივე მხარეს 180°-ით, რაც საშუალებას

იძლევა ასეთი ანჯამები გამოყენებული იქნეს საზოგადოებრივი თავშეყრის ადგილებში, სადაც საჭიროა კარის ორმხრივი გაღება (ნახ. 1).

ნახ. 1

ანჯამა როიალის (პიანინოს) – მაღალი ხარისხის, ზოგჯერ ფერადი ლითონისგან დამზადებული მოკლე ფრთიანი და გრძელი ანჯამა, რომელიც ძირითადად როიალების, პიანინოების და ავეჯის წარმოებაში გამოიყენება (ნახ. 1).

ანჯამა შვერილი – ანჯამის სახეობა, რომლის ფრთების შემაერთებელი ნაწილი გამოშვერილია (გამოწეულია) შესაერთებელი დეტალების ზედაპირებიდან.

ანჯამა ჩაუჭრელი (ანჯამა-პეპელა) – ანჯამის სახეობა, რომელიც გამოიყენება ოთახთშორისი კარისათვის. გამოირჩევა იმით, რომ დაყენებისას არ საჭიროებს კარის ჩარჩოს ძელისა და ფრთის ფიცრის ჩაჭრას (მაგრდება ზემოდან) (ნახ. 1).

ნახ. 1

ანჯამა ჩახვეულფრთიანი – ანჯამის სახეობა, რომლის ერთი ან ორივე ფრთა მოღუნულია დეტალის უკეთ ფიქსირება-დამაგრებისათვის.

ანჰიდრიდი (ბერძ. ἀνῆδρος უწყლო) – 1. ჭანგზადიანი ნაერთი, რომელიც წყალთან შეერთებით იძლევა მჟავას.

ანჰიდრიტი (ბერძ. ἀνῆδρος უწყლო) – კალციუმის სულფატი, რომლის წყალთან შეერთებით მიიღება თაბაშირი. ნაცრისფერი, თეთრი, რუხი, მოწითალო, მოცისფრო, მოიისფრო, გამჭვირვალე, ზოგჯერ მღვრიე ფერის მინერალი. თანაარსებული მინერალები: თაბაშირი, ჰალიტი, სილვინი. ა. გამოიყენება გოგირდმჟავას მისაღებად და საშენ მასალად. საბადოები: გერმანიაში, რუსეთში, უკრაინაში, საქართველოსა და სხვ.

აორთქლება – ნივთიერების თხევადი (ზოგჯერ მყარი) მდგომარეობიდან აირად მდგომარეობაში გადასვლის პროცესი, რაც, ძირითადად მიმდინარეობს სითბოს ზემოქმედებით.

აორთქლების კუთრი სითბო – ფიზიკური სიდიდე, რომელიც აჩვენებს სითბოს რაოდენობას, რომელიც საჭიროა მივაწოდოთ 1 კგ ნივთიერებას, დუდილის ტემპერატურის დროს, რათა ის გადავიდეს თხევადი მდგომარეობიდან გაზისებრ მდგომარეობაში. განზომილება – ჯ/კგ. ა. კ. ს. გამოითვლება ფორმულით: $L = Q/m$, სადაც Q – სითბოს რაოდენობა, რომელიც საჭიროა ნივთიერების თხევადი მდგომარეობიდან გაზისებრ მდგომარეობაში გადასაყვანად; m – ნივთიერების რაოდენობა (წონა).

აპადანა (სანს. āpādana ჩასვლა, მოტანა) – აღმოსავლეთ ქვეყნების მეფეთა საზეიმო მისაღები სასახლე, მრავალი სვეტით შემკული და ხის ბრტყელი ჭერით გადახურული [ნახ. 1. პერსეპოლისის (რეკონსტრუქცია), ქ. მარვდაშტი, ირანის ისლამური რესპუბლიკა].

ნახ. 1

აპარატი (ლათ. apparatus მოწყობილობა, ხელსაწყოები) – მოწყობილობის ან სისტემის დამთავრებული ერთობლიობა რაიმე ფუნქციის შესასრულებლად. ამ ტერმინში იგულისხმება: 1. მექანიზმების ერთობლიობა (ჰიდრო-, ელექტრო-, მექანიკური და სხვ.) ერთიანი დამთავრებული კონსტრუქციული შესრულებით; 2. ერთობლიობა (სისტემა) რაიმე სპეციალური პროცედურების და ფუნქციებისა რომელიმე მეცნიერებაში (მაგ., ლოგიკური აპარატი); 3. ცოცხალი ორგანიზმის ორგანოების ერთობლიობა, საერთო ფუნქციის შესასრულებლად (მაგ., ვესტიბულიარული აპარატი); 4. საორგანიზაციო სტრუქტურების ერთობლიობა, რომლებიც ემსახურება განსაზღვრულ დარგს ან რომელიმე დაწესებულებას (მაგ., პრეზიდენტის აპარატი). ზოგადად, სამშენებლო საქმეში, აპარატის მრავალი სახეობა გამოიყენება: აგზნების, ავტომატური, აირსაშემდღებლო, ამომხაპი, ამოსაჭმელი, ბგერათჩამწერი, ბენზინის, გადამყვანი, გადასატანი, გადასაღები, გამმართველი, გამორთქლის, გამოსაშვები, გამოსახდელი, დანებიანი, დისკოიანი, ელექტრომაგნიტური, ვიბრაციული, თევშებიანი, იონმიმოცვლითი, კონუსური ჩამტვირთავი, ლაბორატორიული, მაგნიტური, მამდიდრებელი, მარეგისტრირებელი, მართვის, მიმყვანი, მიმწოდი, მინის, მკვებავი, ნიადაგჩამჭიდი, ნიჩბოვანი, რენტგენის, რულონური, სააგლომერაციო, სავალი, საკეცი, საკიდი, საკონდიციო, საკონტაქტო, საკონტროლო, სალაპარაკო, სალესი, სამრავლებელი, სამსხვრევი, საპროექციო, საჟღენთი, სარეგულირებელი, სარეცხი, სასიგნალო, სასხურებელი, საფანტმტყორცნი, საფანტქავლური, საფრეზავი, საფრენი, საფშვნელი, საშემდღებლო, საშრობი, საჩრდილობელი, საწვიმებელი, საწყვეტი, საჭირხნი, საჭრელი, სახარში, სილაჭავლური, ტელეფონის, უკონუსო ჩამტვირთავი, უნიფიცირებული, ფრთიანი, ფრიქციული, შემომვლები, ჩამრთველი, ჩამტვირთავი, ჩამწყობი, წამყვანი, წკირებიანი, ხელის, ჰაერჭავლური, ჰიდრავლიკური და სხვ.

აპარატი შემომქრევი – გახურებული ორთქლის ქვაბის შიგა ზედაპირიდან ნაცრის, დანალექის, ჭვარტლის მოსაცილებელი მოწყობილობა ორთქლის ნაკადით ან შეკუმშული ჰაერით. ორთქლის წნევა აღწევს 4 მპა (40 კგ/სმ²) და მეტს.

აპარატურა (ლათ. apparāre მომზადება) – რაიმე სამუშაოს შესასრულებელი აპარატების, ხელსაწყოების ერთობლიობა; ლაბორატორიის, საამქროს, დიდი დანადგარისა და მისთ. მოწყობილობა.

აპარატურული საშუალებები (ლათ. apparāre მომზადება) – ელექტრონული და ფიზიკური კომპონენტები, რომლებიც შედის კომპიუტერის ან სხვა ელექტრონული სისტემის შემადგენლობაში.

აპარელი (ლათ. apparāre მომზადება) – იხ. პანდუსი.

აპარტამენტი (იტალ. appartare განცალკევება, გაყოფა) – 1. მდიდრულად მორთული დიდი ბინა; 2. ოთახების ერთობლიობა, რომლებიც ქმნიან ერთ რეზიდენციას; 3. ბინების ბლოკი; 4. კერძო ოთახების ერთობლიობა ძალიან დიდ სახლში.

აპატიტი (ბერძ. apátē სიცრუე, თაღლითობა) – აპლიტის აქცესორული მინერალი, რომელიც შედგება ფოსფორმჟავა კალციუმის, ქლორისა და ფთორისაგან; გამოიყენება სასუქად.

აპერიოდული სისტემა – სისტემა, რომელშიც ენერჯის დიდი დანაკარგის გამო არ აღიძვრება საკუთარი რხევები.

აპერტურა (ლათ. aperīre გახსნა, გაღება) – ოპტიკური სისტემების მოქმედი ხვრეტი, რომელიც განისაზღვრება ლინზების ან დიაფრაგმის ზომით.

აპველინგი (ძვ. ინგლ. uppe უმაღლეს მდგომარეობაში და wel, wæl, well უხვი, ძალიან) – წყალსატევის სიღრმიდან წყლის ქვედა ფენების ამოსვლა ზედაპირზე, როცა ზედაპირული წყლის ფენები ქარის ქროლვის შედეგად ზღვისკენ მიედინება.

აპლანატი (ბერძ. a უარყოფითი ნაწილაკი და plane ხეტიალი, გადახრა, შეცდომა) – ობიექტივი, რომელშიც გასწორებულია სფერული და ქრომატული აბერაციები, კომა და დისტორსია, ხოლო ასტიგმატიზმი გასწორებულია მხედველობის შედარებით მცირე ველისთვის. ა. შედგება ორი აქრომატული ლინზისგან, რომელთა შორის მოთავსებულია დიაფრაგმა.

აპლანატური – უცვლელი, გადაუხრელი.

აპლიკატა (ლათ. applicata გამოყენებული ნივთები) – სივრცეში წერტილის ერთ-ერთი მართკუთხა დეკარტის კოორდინატი, რიგით მესამე (აბსცისის და ორდინატის შემდეგ). აღინიშნება ლათინური ასოთი z.

აპლიკაცია (ლათ. applicāre მიმაგრება, შეერთება) – ნახატის (ორნამენტის) შექმნის ხერხი ფერადი ქაღალდის ან ქსოვილის ნაჭრების დაწებებით (დაკერებით) (ნახ. 1); ნაკეთობა მხატვრული, ზედნადები ორნამენტებით.

ნახ. 1

აპლიკე (ლათ. applicāre მიმაგრება, შეერთება) – 1. რამეზე გადაკრული ვერცხლი; 2. ლითონის ნაწარმი, რომელზეც გადაკრულია ვერცხლის თხელი ფენა.

აპლიტი (ბერძ. haplóos მარტივი) – მაგმური, ღიად შეფერილი, მარღვოვანი ქანი, წვრილმარცვლოვანი გრანიტი. მეტწილად დაკავშირებულია გრანიტებთან და აგებულია

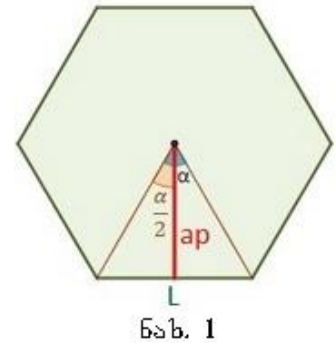
კვარცით, ტუტე მინდვრის შპატებითა და იშვიათად მჟავა პლაგიოკლაზებით. ა. აქცესორული მინერალებია: გრანატი, ცირკონი, ტურმალინი, აპატიტი, ორთიტი და სხვა. ის მაგმის დიფერენციაციის პროდუქტია. იყენებენ კერამიკულ წარმოებაში.

აპოგეა (ბერძ. ἀπόγειος დედამიწისგან მოშორებული-ἀπό- შორს, მანძილზე, -გან, -დან და γῆ დედამიწა) – დედამიწის ხელოვნური თანამგზავრის ან მთვარის ორბიტის წერტილი, რომელიც დედამიწის ცენტრიდან მაქსიმალურადაა დაშორებული (გადატ. რისამე განვითარების უმაღლესი წერტილი; აყვავება). უახლოეს წერტილს პერიგეა ეწოდება.

აპოდიტერიუმი – ტანსაცმლის გასახდელი ძვ. რომაულ თერმებში (აბანოებში).

აპოთეკა – საწყობი (ზეთის, ღვინის და სხვ.) ძვ. რომაულ სახლში, ხშირად ზედა სართულზე.

აპოთემა (ბერძ. ἀπό მოშორებით შორს და θέμα შეთავაზება, საწინდარი) – 1. წესიერი მრავალკუთხედის ცენტრიდან მის ნებისმიერ გვერდზე დაშვებული მართობის სიგრძე (ნახ. 1); 2. წესიერ პირამიდაში – გვერდითი წახნაგის სიმაღლე.

აპორტი (ლათ. portāre ტარება, წაღება) – ქონება, რომელიც შედის აქციონერულ საზოგადოებაში საწარმოს აქციების გაყიდვის შემდეგ და რომელიც გათანაბრებულია ფულადი შენატანის განსაზღვრულ თანხასთან; 2. ვაშლის ჯიში.

აპოსტერიორული – ცდაზე, ფაქტზე დამყარებული, ცდიდან გამომდინარე, ცდისეული.

აპოფიგი – კლასიკური სვეტის ზედა და ქვედა ნაწილებში გამონაშვებები სვეტის (კოლონის) ტანის კაპიტელთან და ბაზასთან შეერთების ადგილებში.

აპრეტი (ფრანგ. Appret გამოყვანა, მოპირკეთება) – ნივთიერება (სახამებელი, საპონი, ცხიმი, ცელულოზია ეთერი, სინთეზური ფისი და სხვ.) რომელშიც გაიპოხება (აპრეტირება) მასალა (ქსოვილი, ტრიკოტაჟი) საჭირო თვისებების (სიხისტე, მოქნილობა, ბზინვა, უწყადლობა, ტენმედეგობა, ადჰეზია და სხვ.) მისაცემად.

აპრიორული – 1. ცოდნა, რომელიც ცდამდე და მისგან დამოუკიდებლადაა მოცემული ცნობიერებაში და ის თვითონ განსაზღვრავს ცდაში მიღებულ გრძობად მონაცემებს. ის არის ყველა ადამიანისათვის დამახასიათებელ საყოველთაობის მატარებელი იდეალური ფორმა; 2. ცდისაგან დამოუკიდებელი, იმთავითვე არსებული.

აპროქსიმაცია (ლათ. proximus უახლოესი) – ერთი სიდიდის ან გეომეტრიული ნიმუშის გამოსახვა მეორე, უფრო მარტივი სახით. მაგ., მრუდი წირის შეცვლა ტეხილით, ირაციონალური რიცხვის რაციონალურით, უწყვეტი ფუნქციის წარმოებულის მრავალწევრით, დიფერენციალური განტოლებების სისტემით აღწერილი გამოსაკვლევი წრფივი სისტემის შეცვლა წრფივი განტოლებების სისტემით და სხვ. აპროქსიმაციის საშუალებით ობიექტების რიცხობრივი ან თვისებრივი მახასიათებლების შესწავლა შეიძლება დავიყვანოთ უფრო მარტივი ან უფრო მოსახერხებელი ობიექტების შესწავლაზე. მათემატიკის

ზოგი დარგი მთლიანად ეძღვნება აპროქსიმაციას (მაგ., ფუნქციის მიახლოება და ინტერპოლაცია, რიცხვითი მეთოდები).

აჟიო (ბერძ. allágē შეცვლა, გაცვლა) – 1. ფულის ნიშნების, თამასუქებისა და ფასიანი ქაღალდების საბირჟე კურსის აწვევა, მათ ნომინალურ ღირებულებასთან შედარებით. ანგარიშობენ პროცენტობით. მაგ., თუ 10 დოლარის ღირებულების აქცია ბირჟაზე 11 დოლარად იყიდება, მაშინ აჟიო შეადგენს 10%-ს; 2. ქაღალდის ფულში გამოხატული ოქროს საბაზრო ფასის ზრდა ქაღალდის ფულის რაოდენობასთან შედარებით; 3. იგივეა, რაც ლაჟი. საპირისპირო – დიზაჟიო.

აჟიოტაჟი (ბერძ. allágē შეცვლა, გაცვლა და āticum ეკუთვნის, დაკავშირებულია) – სპეკულაციური ოპერაციები ბირჟაზე ან ბაზარზე საქონლისა და ფასიანი ქაღალდების ფასების ხელოვნური გაზრდის მიზნით.

აჟურული ხლართი – შუა საუკუნეების ფანჯრის სახიანი ხვეულა, დამზადებული მთლიანი ქვისაგან. მოგვიანებით (XVIII საუკუნიდან) ქვა შეცვალა ლითონმა. აჟურული ხლართის სახეობებია: გეომეტრიული, ურთიერთგადამკვეთი, ბადისებრი, ლირსული და მრუდწირული.

არამორტიზებადი ძირითადი საშუალება – ძირითადი საშუალება, რომელიც ექსპლუატაციის დროს არ კარგავს თავის ღირებულებას.

არაადსადგენი ობიექტი – ობიექტი, რომლისთვისაც განსახილველ სიტუაციაში მუშაობის უნარის აღდგენა არ არის გათვალისწინებული ნორმატიულ-ტექნიკური ან საკონსტრუქტორო დოკუმენტაციით.

არაბესკი (იტალ. arabesco არაბულ სტილში, არაბული) – 1. რთული ნატიფი ორნამენტების საერთო დასახელება, დაფუძნებული გეომეტრიული, მცენარეული და კლასიკური მოტივების შეხამებაზე, რომელიც შეიცავს წარწერებს, ჩანაჭრებს, ცხოველებისა და ადამიანების გამოსახულებებს და სხვ. ისლამურ რელიგიაში ა. არის დეკორაცია, რომელიც დამახასიათებელია მეჩეთის მოხატულობისათვის. მაჰმადიანებისათვის ამ ფორმათა შერწყმა ქმნის უსასრულო მოხატულობას, რომელიც გრძელდება წარმოსახვითი სამყაროს ჩარჩოს მიღმა (ნახ. 1. ფერადი არაბესკის ნიმუში თოფქაფის სასახლის ერთ-ერთი კედლის კერამიკულ ფილებზე, ქ. სტამბოლი, თურქეთი); 2. წიგნის მხატვრული სტილიზებული მოსართავი, ზოგჯერ არაბული წერისადმი მიმსგავსებული; 3. მოკლე ნაწარმოებები, თავმოყრილი კრებულში.

ნახ. 1

არაბინი (არაბილი) (ბერძ. Άραψ არაბი, არაბული) – მცენარეული ბლანტი წებოს ნაირსახეობა. მიიღება კარტოფილის სახამებლის ან ფქვილისაგან, მასზე მწვავე ნატრიუმის ან ამიაკის ზემოქმედებით. ძირითადად გამოიყენება ქაღალდის წარმოებაში.

არაბინოგალაქტანი (ბერძ. Άραψ არაბი, არაბული და gala რძე) – ბუნებრივი პოლისაქარიდი, რომელიც შედის ციმბირის (დაურიის) ლარიქსის მერქნის შემადგენლობაში. მას მერქნის მოცულობის 15% უჭირავს, ანუ ის საკმაოდ ადვილად მოსაპოვებელი პოლიმერია, რომელსაც

თვისება აქვს შექმნას რთული ნაერთები ლითონთან და ოქსიდებთან. ა. წარმოადგენს განშტოებული აგებულების წყალში ხსნად პოლისაქარიდს მაღალი მოლეკულური მასითა და მოლეკულის ზომით 2 ნანომ.(ნანომეტრი). მისი ხსნარი დაბალი სიბლანტისაა, ადვილად აღწევს მცენარეების კაპილარულ სისტემაში და ცხოველურ ქსოვილებში. აქვს ანტიპირენის თვისებები. ქმნის უნიკალურ ნანოკომპოზიტურ კომპლექსებს სხვადასხვა უხსნად მოლეკულებთან, კერძოდ, დიჰიდროკვერცეტინთან და შეუძლია ეს მოლეკულები გადაიტანოს ბიოლოგიური ქსოვილის სიღრმეში. ტექნიკაში ფართოდ გამოიყენება ა. წებვადობის თვისება მაღალხარისხოვანი ქაღალდის წარმოებაში (ამაღლებს სიმტკიცეს). ამჟამად არაბინოგალაქტანი გამოიყენება ადამიანის საკვებ დანამატად, ცხოველთა კვებაში, კოსმეტიკაში, ფარმაციაში, მშენებლობაში, ქაღალდის წარმოებაში, მცენარეთა გაზრდისათვის და სხვ.

არაგაბარიტული – ტვირთი, ნაკეთობა, მოწყობილობა და მისთ., რომელიც არ თავსდება სტანდარტულ კონტეინერში, მისაბმელსა თუ რკინიგზის ვაგონში. ტვირთი, რომელიც აღემატება სიგრძით 13,6 მ, სიგანით 2,50 მ., სიმაღლით 3 მ და წონით 24 ტონას არაგაბარიტულ ტვირთად ითვლება. ა. და მძიმეწონიანი ტვირთის გადაზიდვას სჭირდება სპეციალური ტექნიკა და შესაბამისი სახელმწიფო ორგანოს ნებართვა.

არაერთგვაროვნება – სისტემის ფიზიკური თვისებების ან ქიმიური შედგენილობის სხვადასხვაობა სხვადასხვა ნაწილში, სხვადასხვა ფაზაში.

არათავისუფალი მექანიკური სისტემა – მექანიკური სისტემა, რომლის შესაძლო მოძრაობები შეზღუდულია ბმებით.

არათავისუფალი მოძრაობა – წერტილის მოძრაობა, როდესაც მასზე დადებული ბმების შედეგად წერტილი იძულებულია იმოძრაოს მოცემულ ზედაპირზე ან წირზე.

არათავისუფალი მყარი სხეული – სხეული, რომლის გადაადგილება თუნდაც ერთი მიმართულებით შეზღუდულია სხვა სხეულით. მოცემული სხეულის გადაადგილების შემზღუდავ სხეულებს ბმები ეწოდება.

არათანაბარი მოძრაობა – მოძრაობის სახეობა, როდესაც მოძრავი წერტილის სიჩქარე დროის ფუნქციაა.

არათანაზომადი სიდიდეები – ორი ერთგვაროვანი სიდიდე (სიგრძე, ფართობი და სხვ.) რომლებსაც არა აქვთ საერთო საზომი (მაგ., კვადრატის გვერდი და დიაგონალის სიგრძეები, წრეწირისა და მისი დიამეტრის სიგრძეები და სხვ.). არათანაზომადი სიდიდეების ფარდობა წარმოადგენს ირაციონალურ რიცხვს.

არამატერიალური აქტივი – ფიზიკური ფორმის არმქონე, იდენტიფიცირებადი არაფულადი აქტივი, რომელსაც პირი იყენებს საქონლის წარმოების, საქონლის მიწოდების (მომსახურების გაწევის), სხვისათვის იჯარით გადაცემის ან/და ადმინისტრაციული მიზნებისათვის. ა. ა. მიეკუთვნება: საავტორო უფლება, პატენტი, სავაჭრო ნიშანი, გუდვილი, კომპიუტერული პროგრამა, ლიცენზია, იჯარის უფლება, ფრანჩიზი, საბადოს დამუშავების უფლება, იმპორტისა და ექსპორტის სპეციალური უფლება და სხვა ამგვარი არამატერიალური აქტივი.

არამდგრადი (რეაქტიული) ნივთიერება – ნივთიერება, ფეთქებადსაშიშების გარდა, რომელიც სუფთა სახით ან სერიულად წარმოებული განიცდის ძლიერ პოლიმერიზაციას, იშლება,

კონდენსირდება ან ხდება თვითრეაქტიული და განიცდის სხვა ძლიერ ქიმიურ ცვლილებებს, აფეთქებასაც კი სითბოს, ხახუნის ან დარტყმითი ზემოქმედებისას, ინჰიბიტორის არარსებობის ან დამბინძურებლის არსებობისას, ან შეუთავსებელ ნივთიერებებთან შეხებისას, არამდგრადი (რეაქტიური) ნივთიერებები იყოფა შემდეგ კლასებად: კლასი 1. ნივთიერებები, რომლებიც, ჩვეულებრივ, მდგრადია, მაგრამ მომატებული ტემპერატურისა და წნევისას შეიძლება არამდგრადად იქცეს; კლასი 2. ნივთიერებები, რომლებიც, ჩვეულებრივ, არამდგრადია და ზემოქმედებით ადვილად განიცდის ქიმიურ ცვლილებებს, მაგრამ არ ახასიათებს დეტონაციას. ამ კლასის ნივთიერებები ნორმალური ტემპერატურისა და წნევისას განიცდის ქიმიურ ცვლილებებს ენერჯის სწრაფი გამოთავისუფლებით, ხოლო მომატებული ტემპერატურისა და წნევისას ზემოქმედებით განიცდის ქიმიურ ცვლილებებს; კლასი 3. ნივთიერებები, რომლებიც ადვილად დეტონირებადია, ფეთქებით იშლება ან ფეთქებადი რეაქციები ახასიათებს, მაგრამ ძლიერი აღმზნები წყარო სჭირდება ან რეაქციის დაწყებამდე დახურულ ჭურჭელში უნდა გაცხელდეს. ამ კლასში შედის ნივთიერებები, რომლებიც მგრძნობიარეა მექანიკურ ან თერმულ დარტყმაზე მომატებული ტემპერატურისა და წნევის პირობებში; კლასი 4. ნივთიერებები, რომლებიც ადვილად დეტონირებადია, ფეთქებით იშლება ან ფეთქებადი ნორმალური ტემპერატურისა და წნევის პირობებშიც. ამ კლასში შემავალი ნივთიერებები მგრძნობიარეა მექანიკურ ან ლოკალიზებულ თერმულ დარტყმაზე ნორმალური ტემპერატურისა და წნევის პირობებში.

არამდგრადი რეჟიმი – პროცესი, როდესაც მექანიზმს, დანადგარს ან სისტემას არ აქვს უნარი შემაშფოთებელი ძალების ზემოქმედების შეწყვეტის შემდეგ ავტომატურად – გარე ძალების ან ოპერატორის ჩარევის გარეშე აღადგინოს ნორმალური რეჟიმი და ხანგრძლივი დროის განმავლობაში აგრძელებს განვითარებული პარამეტრების ცვალებადობას მნიშვნელოვან დიაპაზონში.

არამდგრადი წონასწორობა – მექანიკური სისტემის წონასწორობის სახე, რომელიც იმით ხასიათდება, რომ წონასწორობაში მყოფი მექანიკური სისტემის მცირე შეშფოთების შემდეგ სისტემაზე მოქმედი ძალები ცდილობენ დააშორონ იგი საწყის მდებარეობას.

არამეტალები – უბრალო ქიმიური ნივთიერებები, რომელთაც არ ახასიათებთ ბზინვარება, ჭედვადობა და ცუდი ელექტრო- და სითბოგამტარები არიან (მაგ., ქვა, პლასტმასა და სხვ.). ა. მიაკუთვნებენ 22 ელემენტს. მათ შორისაა: ბორი, ნახშირბადი, სილიციუმი, ფოსფორი, გოგირდი, სელენი, დარიშხანი, იოდი, აზოტი, ქლორი, ფთორი, ინერტული გაზები და სხვ.

არამზიდი კონსტრუქცია – კონსტრუქცია, რომელიც გავლენას არ ახდენს შენობა-ნაგებობის ძირითადი კონსტრუქციული სისტემის სიხისტეზე, სიმტკიცესა და მდგრადობაზე. დამატებით იხ. თვითმზიდი კედელი.

არამიდი [ინგლ. aramid აბრევ. aromatic polyamide არომატული პილიამიდი; ბერძ. árōma საწვავი, ტკბილი საკმაზი, ტკბილი სურნელი, სურნელოვანი ან ტკბილი ბალახი, polys მრავალი და ammoniakós ამონი (ძველევგვიპტური ღვთაება)] – არომატული პოლიამიდის შემოკლებული დასახელება და წარმოადგენს სინთეზურ ბოჭკოს მაღალი მექანიკური და თერმული სიმტკიცით. ყველაზე მეტად არის გავრცელებული არამიდის პარა- და მეტა-იზომერები – პარამიდი (Kevlar, Twaron, Sulfron, Teijinconex, Technora) და მეტა-არამიდი (Nomex). არამიდისა და მისგან ნაწარმოები ძირითადი მასალების გამოყენების სფეროებია: სამოქალაქო მშენებლობა, ბაგირები და კაბელები, თერმოპლასტიკური მილები, ტექნიკური

ქალაქი, საავიაციო და კოსმოსური ტექნიკა, კოსტიუმები მეხანძრეებისათვის, თბოსაიზოლაციო მასალები, საბურავები, კონსტრუქციული პლასტიკები და სხვ. შეუცვლელი მასალა ტყვიაგაუმტარი ჟილეტის დასამზადებლად.

არანივთობრივი აქტივები – საბუღალტრო აღრიცხვის სახე, რომელიც გამოხატავს ფირმის არანივთობრივი აქტივების ღირებულებას. ჩვეულებრივ გამოითვლება როგორც სხვაობა ფუნქციონირებად ფირმისათვის გადახდილ ფასსა და მის საბალანსო ღირებულებას შორის. თუ გასაყიდ ფირმას აქვს კარგი რეპუტაცია, ჰყავს მრავალი მომხმარებელი და კლიენტი, რომლებიც, ალბათ, დარჩებიან მასთან მისი გაყიდვის შემდეგ, ეს შედის მის არანივთობრივ აქტივებში.

არაორგანული – ის, რაც არ შეიცავს ცოცხალ ორგანიზმებს; შეისწავლის არაცოცხალი ბუნების თვისებებს, შემადგენლობას და გარდაქმნებს (მაგ., არაორგანული ქიმია).

არაპირდაპირი გადასახადი – გადასახადი (დამატებული ღირებულების, აქციზი, იმპორტის), რომელიც დგინდება მიწოდებული (იმპორტირებული) საქონლის ან გაწეული მომსახურების ფასზე დანამატის სახით და რომელსაც იხდის მომხმარებელი (იმპორტიორი) ამ გადასახადით გაზრდილი ფასით საქონლის ან მომსახურების შეძენისას (იმპორტისას). არაპირდაპირი გადასახადის ბიუჯეტში გადახდის ვალდებულება ეკისრება საქონლის მიმწოდებელს (იმპორტიორს) ან მომსახურების გამწევს, რომელიც გადასახადის გადამხდელად იწოდება.

არაპირდაპირი დანახარჯები (ირიბი დანახარჯები) – დანახარჯები, რომელიც ერთდროულად რამდენიმე სახის პროდუქციაზე ნაწილდება, ამიტომ გაწევის მომენტში ცნობილი არაა, რომელი სახის პროდუქციის თვითღირებულებას მიეკუთვნოს და მხოლოდ განაწილების გზით (ანუ არაპირდაპირი გზით) შედის პროდუქციის თვითღირებულებაში. არაპირდაპირი ხარჯების მიზმა უშუალოდ დანახარჯების ერთეულთან ან დანახარჯთა ცენტრთან, შეუძლებელია. მათ მიეკუთვნება საწარმოო და არასაწარმოო ზედნადები ხარჯები. საწარმოო ზედნადებ ხარჯებში შედის: არაპირდაპირი მასალის ხარჯი, არაპირდაპირი შრომითი ხარჯი და დანარჩენი არაპირდაპირი ხარჯები.

არაპირდაპირი ჰიდრავლიკური დარტყმა – მილსადენში სწრაფად მიმდინარე არამდგრადი მიღევადი რხევითი პროცესი, რომელიც წარმოიქმნება მილსადენის განივკვეთის უეცარი არასრული (ნაწილობრივი) გადაკეტვისას სითხის ნაკადის მოძრაობის სიჩქარის უეცარი ნაწილობრივი შემცირებით და ხასიათდება წნევის შედარებით ნაკლები მატებით (ამპლიტუდით) დამყარებული რეჟიმის წნევასთან შედარებით.

არასაბაზრო ურთიერთობა – ურთიერთობა, რომელიც საბაზრო ეკონომიკაში ყალიბდება ქვეყნის მაკროეკონომიკური რეგულირების, სახელმწიფო საწარმოებში მტკიცე ფასების დადგენის, სახელმწიფო დაკვეთების შემოღების, მოსახლეობის სოციალურ დაცვასთან დაკავშირებული ღონისძიებების გატარებისას. არასაბაზრო პირობებში მოქმედებენ საბიუჯეტო დაფინანსების ორგანიზაციები.

არასაოპერაციო ხარჯები – დანახარჯები, რომლებიც მოცემული საწარმოსათვის დამხმარე ხასიათის საქმიანობაზე გაიწევა. სამრეწველო ფირმებში ასეთ ხარჯებს მიეკუთვნება გადახდილი საიჯარო ქირის თანხები, სესხებზე გადახდილი პროცენტები, სასამართლო პროცესებზე გაწეული ხარჯები და სხვ.

არასასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწა – მიწა, რომელიც არ არის სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების.

არასისტემური ერთეული – ერთეული, რომელიც არ შედის არცერთ ერთეულთა სისტემაში, მაგ., სიგრძის ერთეული – საზღვაო მილი, ანგსტრემი; წნევის ერთეული – მილიმეტრი ვერცხლისწყლის სვეტისა, მილიმეტრი წყლის სვეტისა; იონიზებული გამოსხივების ერთეული – რენტგენი, კიური, რადი და სხვ.

არასტაბილური – არაგამძლე, არამტკიცე, არამყარი, ცვალებადი, არევ-დარეული (მაგ., არასტაბილური მიწოდება, ფასები, ამინდი და სხვ.).

არასტაციონარული სავაჭრო ადგილი (დროებითი შენობა-ნაგებობა) – ანაკრები ელემენტებისგან შედგენილი ასაწყობ-დასაშლელი ან/და მობილური სამშენებლო სისტემა, რომელიც მიწასთან დაკავშირებულია საკუთარი წონით ან/და მშრალი არამონოლითური ჩამაგრებით და რომელსაც არ აქვს მიწისქვეშა სათავსები, აგრეთვე ამ მიზნით გამოყენებული ავტოსატრანსპორტო საშუალება.

არამირითადი დოკუმენტი – დოკუმენტი, დამუშავებული საპროექტო დოკუმენტაციის შემადგენლობაში, თუ ის არ არის ძირითადი დოკუმენტი (განმარტებითი ბარათი, განლაგების სქემა, მასალის ხარჯის უწყისი, ფორმების ნახაზები და სხვ.).

არბიტრაჟი [ლათ. arbitratiōn<arbitrāt(us) გადაწყვეტა, განსჯა<arbiter მოწმე, მსაჯი] – დავის გადაწყვეტის ალტერნატიული გზა, როდესაც საქმეს განიხილავს არა საერთო სასამართლო, არამედ კონკრეტულად ამ დავისათვის მხარეთა შეთანხმებით დანიშნული არბიტრების შემადგენლობა.

არბოლიტი (ფრანგ. arbre ხე, ღერძი და ბერძ. lithos ქვა) – რუსული წარმოების ცემენტის ბეტონი, რომელშიც შემვსებად მცენარეული წარმოშობის ორგანული მასალა გამოიყენება. შემადგენლობა: ცემენტი (შემკვრელი), ქიმიური დანამატები (კალციუმის ქლორიდი, კალციუმის ნიტრატი, თხევადი მინა) და ორგანული შემვსებები (დანაწევრებული მერქანი, დაქუცმაცებული ბრინჯისა და ზამბის ღეროები). არსებობს ორი სახის: თბოსაიზოლაციო (სიმკვრივე 400-500 კგ/მ³) და კონსტრუქციული (სიმკვრივე 500-850 კგ/მ³). ძირითადად გამოიყენება მზა სამშენებლო ბლოკებისა (ნახ. 1) და ფილების სახით შენობის თვითმზიდი კედლების ან შიგა ტიხრების ასაშენებლად, აგრეთვე თბო- და ბერასაიზოლაციო მასალად. ა., როგორც საშენი მასალისათვის, მნიშვნელოვანია სიმტკიცის ზღვარი კუმშვაზე, რომლის სიდიდე მერყეობს M5-M10-მდე თბოსაიზოლაციოსათვის და M25-M50 (M100-მდეც კი) კონსტრუქციულისათვის. კარგად აქრობს დარტყმით დატვირთვებს, ცუდად იწვის. უარყოფითი თვისება ის არის, რომ ახასიათებს მცირე ტენმედეგობა, რის გამოც ატმოსფერულ ტენთან შეხებაში მყოფი კონსტრუქცია ითხოვს სპეციალურ დამცავ ფენას. ა. ძირითადად გამოიყენება დაბალსართულიანი საცხოვრებელი სახლების, სამეურნეო და საწარმოო შენობების მონოლითური ელემენტების ჩამოსასხმელად.

ნახ. 1

არბორეტუმი (ლათ. arborētum ხეებიანი ადგილი, ხეების პლანტაცია<ლათ. arbor ხე) – დენდროლოგიური ბაღი, რომლის დანიშნულებაც სხვადასხვა კლიმატური ზონიდან შემოტანილი მცენარეების აკლიმატიზაციაა.

არგილითი (ბერძ. árgillos თიხა, თეთრი თიხა) – დანალექი ქანი, ქიმიური და მინერალოგიური შემადგენლობით არ განსხვავდება თიხისგან, თუმცა თიხაზე უფრო მაგარია და არ იხსნება წყალში. გამოიყენება შემვსებად მსუბუქ ბეტონებში.

არგონი (ბერძ. argón უმოქმედო, ზარმაცი) – ინერტული აირი ფერის, გემოსა და სუნის გარეშე. მიიღება ჰაერის ფრაქციული დისტილაციით. გამოიყენება მეტალურგიულ და ქიმიურ პროცესებში ინერტული გარემოს შესაქმნელად (მაგ., ალუმინის, ტიტანის შედუღებისას); შუქტექნიკაში (განმმუხტავი მილაკების დასამზადებლად – ანათებს ლურჯ-ცისფრად); ელექტროტექნიკაში, რადიოტექნიკაში, ბირთვულ ტექნიკაში (იონიზაციის მთვლელები და კამერები); ზესუფთა ლითონების მისაღებად; აერონავტიკაში – ხელოვნური სასუნთქი ნარევის დასამზადებლად; მედიცინაში (ძირითადად რადიაქტიური იზოტოპები).

არგუმენტი (ლათ. arguere ნათელყოფა, დამტკიცება, დადანაშაულება, გამოცხადება) – 1. დამოუკიდებელი ცვლადი სიდიდე; 2. ფუნქციის არგუმენტი – დამოუკიდებელი ცვლადი, რომლის მნიშვნელობაზეა დამოკიდებული ფუნქციის მნიშვნელობა. მაგ., $f(x)$ ფუნქციის არგუმენტი არის x ; 3. კომპლექსური რიცხვის არგუმენტი – კუთხე აბსცისთა ღერძის დადებით მიმართულებასა და კოორდინატთა სისტემის სათავიდან მოცემული კომპლექსური რიცხვის შესაბამის წერტილისაკენ მიმართულ ვექტორს შორის, ათვლილი საათის ისრის მოძრაობის საწინააღმდეგო მიმართულებით.

არდაბაგი – 1. შემალღებული ბაქანი კანკელის წინ (ნახ. 1. არდაბაგი ხობის წმ. სამების საკათედრო ტაძრის ახალი ქვის კანკელის წინ); 2. ხარიხა; ფანჯარა; წყლის მილი; 3. ჯებირი, გოდოლი ცალკე ან ზღუდეზე ისრის სასროლად; 4. სარკმლის ან კარის მოაჯირი.

ნახ. 1

არდემული – სვეტებზე დაყრდნობილი, თავხე-ნივნივებით გაწყობილი, ნამჯით დახურული ღია ნაგებობა.

არე – იგივე ველი, ფიზიკური სიდიდის გამოყენების, მოქმედების, გავლენის, პროპორციულობის გავრცელების სფერო და სხვ. ის შეიძლება იყოს: აირული, ანიზოტროპიული, არამდულარე საწრთობი, არასეისმური, აუსტენიტური, აქტიური, ათმდგენი, ბარეტირების, ბეინიტური, გაგლეჯის, გამაუნახშირბადოებელი, გამაჯერებელი, განმტკიცების, გაუხშოების, გაფაშრების, გაფხვიერების, გახურების, გრიგალთა, დაბალი წნევის, დამააზოტებელი, დამააზოტნახშირბადიანებელი, დამცავი, დიათერმული, იზოტროპიული, კოროზიის, კრიზისული, კრისტალური გისოსის დრეკადი დამახინჯების, მანახშირბადიანებელი, მარილის საწრთობი, მარტენსიტული, მაღალი წნევის, მდულარე საწრთობი, მჟანგავი, მხედველობის, მოქმედების, ნეიტრალური, პერლიტური, პლასტიკური, პროპორციულობის, რეაქციის, სამუშაო, სანაპირო, საფქვავი, საწრთობი, სეიმური,

სინქრონიზაციის, შეკუმშვის, შერევის, შერყევის, ჩამონადენის, ცვალებადობის, ცხელი საწრთობი, ხილვადობისა და სხვ.

არეკლა – ტალღის გავრცელების მიმართულების ცვლილება ამრეკლ ზედაპირზე არეკვლის შემდეგ. კუთხე, რომლითაც ტალღა ეცემა ზედაპირს, მისი არეკვლის კუთხის ტოლია.

არეკო-რკინა (ინგლ. drop-iron) – ტექნიკურად სუფთა რკინა.

არენა (ლათ. harēna ქვიშა, ქვიშიანი ადგილი, ქვიშით მოფენილი საბრძოლო ადგილი) – 1. ძველად რომაული ამფითეატრის ცენტრალური ნაწილი, სადაც მიმდინარეობდა გლადიატორების ბრძოლები; შემდეგში – ნებისმიერი ღია ან დახურული ნაგებობა საჯარო წარმოდგენებისა და ღონისძიებების გასამართად (ნახ. 1. ბლექჰულის კომპის ცირკის არენა, ინგლისი; ნახ. 2. განგნიუნგის ყინულის არენა, კორეის რესპუბლიკა); 2. გადატ. მოღვაწეობის სფერო, ასპარეზი.

ნახ. 1

ნახ. 2

არენდა (ლათ. reddere დაბრუნება, აღდგენა) – 1. უძრავი ქონების დროებითი დაქირავება სათანადო ხელშეკრულების დადებით; იჯარა; 2. ხელშეკრულება, რომლის მიხედვითაც ერთი მხარე (მეარენდე) აძლევს მეორე მხარეს (არენდატორს) ქონებას (მიწის ნაკვეთი, შენობა-ნაგებობა, საწარმო, მოწყობილობა, სატრანსპორტო საშუალება და სხვ.) დროებითი სარგებლობისათვის განსაზღვრული ქირით; 3. გადასახადი ასეთი ხელშეკრულების მიხედვით.

არენდატორი (შუასაუკ. ლათ. arendare სესხის დაბრუნება) – პირი, რომელსაც არენდით (იჯარით) აქვს რამე აღებული; მოიჯარე, იჯარადარი, დამქირავებელი.

არეომეტრი (ბერძ. araiys სუსტი, თხელი (თხევადი) და métron გაზომვა) – სითხეებისა და ფხვიერი მასალების სიმკვრივის საზომი ხელსაწყო (ნახ. 1), რომელიც შედგება გამზომსკალიანი მინის ტივტივასა და ტვირთისაგან (ქვევით). ა. იძირება სიმკვრივის გასაზომ სითხეში. მუშაობის პრინციპი დაფუძნებულია არქიმედის კანონზე. სითხის სიმკვრივის ცვალებადობა იწვევს არქიმედის ძალის ცვალებადობას და, შესაბამისად, სხვადასხვა სიმკვრივის სითხეებში ა. ჩაიძირება სხვადასხვა სიღრმეზე.

ნახ. 1

არეოსტილი (ბერძ. araios იშვიათი და stylos სვეტი, ბოძი) – 1. ტაძარი, სადაც სვეტებს შორის შუალედები სვეტის სამნახევარი დიამეტრია; 2. ანტიკური ტაძრის პორტიკი, რომლის სვეტები ისეა განლაგებული, რომ ერთი მეორისაგან დაცილებულია 8 ან 10 მოდულით.

არეტირი – მოწყობილობა, რომლითაც ხდება ზუსტი ხელსაწყოების მგრძობიარე ნაწილების ამორთვა.

არი (ლათ. ārea ვაკე ადგილის თავისუფალი ნაწილი, ქალაქის თავისუფალი სივრცე, კალო) – მეტრული საზომი ერთეული, რომელიც ტოლია 100 კვ.მ-ის.

არიდული (ლათ. aridus მშრალი, გამომხმარი, უწყლო, მოხალული<ārere მშრალად ყოფნა) – მშრალი, უწყლო, უნაყოფო, მოსაწყენი გარემო.

არიდული მცენარეულობა – მცენარეულობა, რომელიც გავრცელებულია მშრალი ჰავის პირობებში, სადაც აორთქლებული ტენის რაოდენობა მოსულ ნალექებს აღემატება.

არიერსცენა – სცენის უკანა ნაწილი.

არითმეტიკა(ბერძ. arithmós რიცხვი, დათვლა, რაოდენობა) – მათემატიკის ნაწილი, რომელიც შეისწავლის რიცხვთა ელემენტარულ ფორმებს (ნატურალური, მთელი, რაციონალური) და მათზე უმარტივეს არითმეტიკულ ოპერაციებს (შეკრება, გამოკლება, გამრავლება, გაყოფა). ა. საგანია ნატურალური, მთელი, რაციონალური, ნივთიერი, კომპლექსური რიცხვების მცნება. ცალკეული მთელი რიცხვების თვისებების შესწავლას აწარმოებს უმაღლესი მათემატიკა, ან რიცხვთა თეორია. ა. მჭიდროდ არის დაკავშირებული ალგებრასა და გეომეტრიასთან.

არინება (სარინი) – სხვა მხარეს გადაყვანა, გადაგდება, გვერდით შტოსაკენ წამყვანა.

არკა (შუაინგლ. arche<ძვ. ფრანგ. arche ხიდის თალი<ლათ. arcusa მშვილდი; რკალი; კამარა, თალი) – იხ. თალი.

ნახ. 1

არკატურა (არკატურული სარტყელი, არკატურული ფრიზი) (ლათ. arcus მშვილდი, თალი, მრუდი) – კედლის სიბრტყეზე გამოყვანილი ყრუ თაღედი, რომელიც დეკორატიულ ელემენტს წარმოადგენს (ნახ. 1). გამოიყენება შენობის ფასადის გასაფორმებლად.

არკუტანი (ლათ. arcus მშვილდი, თალი, მრუდი და ძვ. ინგლ. bēatan დარტყმის მიყენება, ცემა) – გარესაყრდენი თალი, ნახევარრკალის ფორმის კონსტრუქციული ელემენტი, რომელიც კამარის გამბჯენ ძაბვებს საგანგებო საყრდენებს – კონტრფორტებს გადასცემს და კედლის ან სვეტის სისქის მნიშვნელოვნად შემცირების საშუალებას იძლევა (ნახ. 1. პარიზის ღვთისმშობლის ტაძარი, საფრანგეთის რესპუბლიკა).

ნახ. 1

არკოზი (ფრანგ. arkose<სავარაუდოდ, ბერძ. arkhaios ძველი, უძველესი, დამველებული) – ქვიშაქვის ნაირსახეობა, რომელიც შედგება მინიმუმ 25% მინდვრის შპატის, კვარცის, ზოგჯერ ქარსის და სხვა კომპონენტებისგან (ნახ. 1). ა. ჩვეულებრივ ყალიბდება მაგმური ან მეტამორფული ქანების გამოქარვით. აქვს მკრთალი-მონაცისფრო ან მოვარდისფრო შეფერილობა. გამოიყენება ცემენტის, მინის, კერამიკის, სამშენებლო დულაბების და მისთ. წარმოებაში.

ნახ. 1

არკტილიტი (რუს. арктилит) – რუსული წარმოების ფენოვანი პლასტიკი, რომელიც შედგენილია არყის ხის შპონის, ქსოვილისა და ლითონის ბადის ფენების მრავალჯერადი განმეორებით. ფენების ურთიერთკავშირისათვის იყენებენ ფენოლფორმალდეჰიდურ წებოებს. ა. ძირითადად გამოიყენება გემთმშენებლობაში.

არმაზი მცხეთის – ძველი ქართული ხუროთმოძღვრების ძეგლი, არმაზის ღვთისმშობლის სახელობის სამონასტრო კომპლექსი ქ. მცხეთიდან 1,5 კმ-ზე, არმაზისხევში. მთავარი ნაგებობა დარბაზული ეკლესიაა, რომელმაც ჩვენამდე ნანგრევების სახით მოაღწია. კომპლექსი აღდგენილი იქნა XXI საუკუნის დასაწყისში (ნახ. 1. აღდგენილი არმაზის ღვთისმშობლის ეკლესია, 2015 წ.). ეკვდერის კარისთავის ასომთავრული წარწერის მიხედვით (ნახ. 2. არმაზის ასომთავრული წარწერა) ეკლესია აშენებულია 1150-1178 წლებს შორის, დასავლეთიდან მას ეკვრის შეისრულთაღიანი კარიბჭე, ჩრდილოეთ მხარეს ეკვდერი და მცირე ზომის საძვალის მსგავსი სადგომია. კომპლექსი ნაგებია აგურითა და ნატეხი ქვით. ეკლესიასა და კარიბჭეში შემორჩენილია XII საუკუნის კედლის მხატვრობის ფრაგმენტები. ეკლესიის დასავლეთით მდებარე სამრეკლო XVI-XVII საუკუნეებს განეკუთვნება. აქვეა შუა საუკუნეების გალავნისა და სენაკების ნანგრევები.

ნახ. 1

ნახ. 2

არმაზის ციხე (არმაზციხე) (ინგლ. Armazi castle) – ქართული ხუროთმოძღვრების ძეგლი (ნახ. 1. საერთო ხედი; ნახ. 2. პანორამული ხედი). მდებარეობს შიდა ქართლის მხარეში, მცხეთის

ნახ. 1

მუნიციპალიტეტში, ქ. მცხეთიდან დასავლეთის მიმართულებით 3 კმ-ში, მდ. არმაზისხევის ხეობაში ერთ-ერთ მაღალ მთაზე (ნახ. 3. ადგილმდებარეობის რუკა). თარიღდება XIII-XV საუკუნეებით. ციხე შედგება გალავნისა და კოშკისგან. ნაგებია ნატეხი ქვით. ნაგებობა ძლიერ დაზიანებულია. შესასვლელი სამხრეთ-აღმოსავლეთიდანაა (ნახ. 4. გენგეგმა). გალავანი გეგმით ტრაპეციისმაგვარია (26,0x27,5 მ). გალავანში ჩაშენებული ქვის კოშკი სამხრეთ ნაწილში დგას და

წარმოადგენს წიბოებმომრგვალებულ სამკუთხა პრიზმას (გვერდების სიგრძე 13,5 მ). პირველი სართული ყრუა. შესასვლელი ჩრდილოეთიდანაა მეორე სართულზე. ამავე სართულზე აქვს მოზრდილი სარკმლებიც. მესამე სართულიც ჰქონდა, მაგრამ დღეს მხოლოდ მისი ქვედა ნაწილია შემორჩენილი. სართულშუა გადახურვები ჩაქცეულია.

ნახ. 2

არმაზის ციხეს, მოხერხებული ადგილმდებარეობის გამო, გაბატონებული მდგომარეობა ეკავა მცხეთისკენ მიმავალ გზებზე. სახელი „არმაზციხე“ (ბერძნულ-რომაული წყაროებით: ჰარმოზიკე, ჰარმაკტიკა, ჰერმატუს) დაკავშირებულია ქართლის უზენაეს წარმართულ ღვთაება არმაზთან. იგი დიდი ხნის განმავლობაში იყო მეფეთა რეზიდენცია, მაგრამ VIII საუკუნის პირველ ნახევარში (736-738 წწ.) არაბი ხალიფას მურვან ყრუს შემოსევების შემდეგ სრულად დაინგრა. შემდეგ ურიცხვი მტრების მიერ მრავალჯერ იყო დანგრეული და ქართველების ხელით კვლავ აღდგენილი.

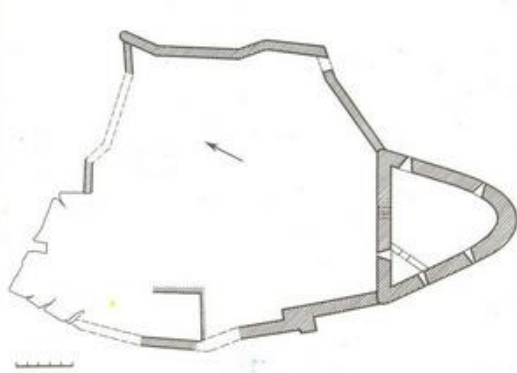

ნახ. 3

ისტორიული ცნობების მიხედვით ციხე XIII-XV საუკუნეებში მოქმედი ნაგებობა იყო. ციხის მახლობლად, არმაზისხევეში, XII საუკუნეში ღვთისმშობლის სახელობის სამონასტრო კომპლექსიც დაუარსებიათ. XV საუკუნის შემდეგ, სპარსელებისა და თურქების ბატონობის ხანაში, ციხე პრაქტიკულად დაინგრა, გაპარტახდა და აღარც აღუდგენიათ.

აღსანიშნავია, რომ ქართველმა არქეოლოგებმა 1943-2011 წლებში ჩატარებული გათხრების შედეგად აღმოაჩინეს გალავნის ნანგრევები, კოშკები, ბურჯები, სამეფო რეზიდენციის ნაგებობანი (სვეტებიანი დარბაზი, ღია და დახურული წყალსადენის სისტემა, აბანო, სამეფო აკლდამები, მავზოლეუმის ნაშთები), მეფის ასულის სამარხ-სარკოფაგი, აგრეთვე დიდი

რაოდენობით ბრინჯაოს, ვერცხლისა და ოქროს უნიკალური ნივთები, რაც მიუთითებს მცხეთა-არმაზის მნიშვნელოვან როლზე სამხრეთ კავკასიის რეგიონში. ძვ.წ. IV საუკუნიდან გვიან ფეოდალურ ხანაში ქართლის სამთავროსა და საქართველოს უმნიშვნელოვანესი არმაზის ციხე ამჟამად მხოლოდ ნანგრევების სახითაა შემორჩენილი (ნახ. 5-ნახ. 7: ნანგრევები).

ნახ. 4

ნახ. 5

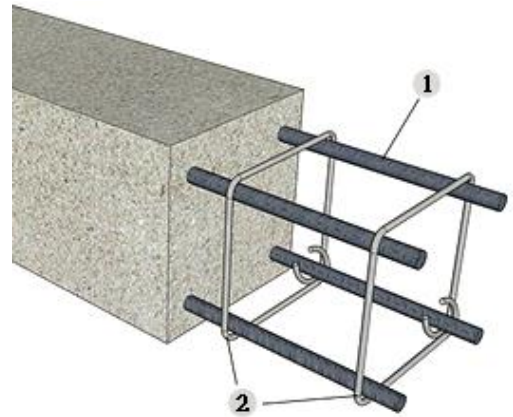
ნახ. 6

ნახ. 7

არმარი – ძვ. სარკმელი.

არმატურა (ლათ. armātūra ჯავშანი, აბჯარი, აღჭურვილობა<armāre შეიარაღება<arma აბჯარი, იარაღები) – რკ.ბ.-ის კონსტრუქციების შემადგენელი (განუყოფელი) ნაწილი (ფოლადის ღეროვანი ან მავთულოვანი), რომელიც დანიშნულების მიხედვით არის: ა) მუშა (საანგარიშო), რომელიც იღებს გამჭიმ ძალებს; ბ) გამანაწილებელი (კონსტრუქციული), რომელიც აფიქსირებს არმატურის ცალკეულ ელემენტებს საჭირო მანძილებზე და ხელს უწყობს ბეტონში ძალების თანაბრად გადანაწილებას; გ) სამონტაჟო, რომელიც გამოიყენება ნაკეთობების ასაწევად და ერთმანეთთან დასაკავშირებლად; დ)

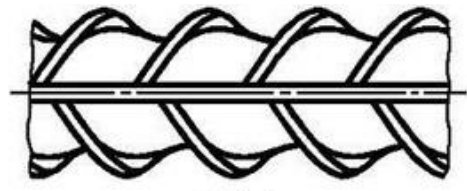

ნახ. 1

ცალულები (საკიდები), რომლებიც გამოიყენება ღუნვად ელემენტებში ცალკეული ღეროების სახით, როგორც განივი არმატურა. რ.ბ.-ის ელემენტების დასამზადებლად იყენებენ მოქნილი არმატურის ფოლადის ცხლადგლინულ ღეროებს (ნახ. 1. არმატურა: 1-გრძივი; 2-განივი), ბაგირებს, ცივჭიმულ და ცხლადგლინულ მავთულს გლუვი და პერიოდული პროფილით და ხისტ არმატურას – ფოლადის გაგლინული პროფილების სახით. ხის დაწებებულ კონსტრუქციებსა და პლასტმასის ნაკეთობებში გამოიყენება მინაპლასტიკის დაპროფილებული ა. არსებობს არმატურის ბეტონთან კონტაქტის ხუთი სახე: შეერთება ძვრის მაკავშირებლებით, ხახუნი, შეჭიდულობა, ბეტონით მოჭიმვა შეკლებისას და ფოლადის არმატურისა და ცემენტის ცომის ელექტროქიმიური ურთიერთქმედება; 2. ნაკეთობის ჩონჩხედი; 3. მოწყობილობების კომპლექსი, რომელიც გამოიყენება ამა თუ იმ პროცესის სამართავად და დასარეგულირებლად (მაგ., არმატურა ჩამკეტი, მცველი, მილსადენის და სხვ.).

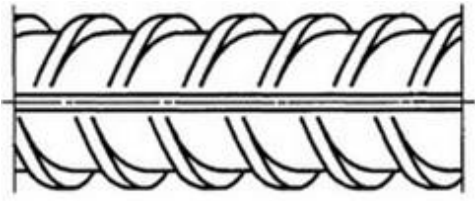
არმატურა ფოლადის A240 – ცხლადგლინული ფოლადის არმატურა გლუვი პროფილით (ყოფილი A-I) დიამეტრით 12 მმ-მდე. მის დასამზადებლად გამოიყენება ფოლადი: СтЗкп, СтЗпс, СтЗсп. A240 (A-I) კლასის დაპროფილებული არმატურის დიამეტრია 6-40 მმ.

არმატურა ფოლადის A400 – ფოლადის დაპროფილებული არმატურა (ყოფილი A-III) თანაბრად განლაგებული ნაძვევებიანი ნაშვერებით (ნახ. 1. A400 კლასის ფოლადის არმატურის ნაჭდევებიანი პროფილი). მზადდება სტანდარტის (ГОСТ 5781-82) კონსტრუქციული მცირედლეგირებული ფოლადისაგან მარკით 35ГС და 25Г2С მალეგირებელი ელემენტების (მარგანეცი, სილიციუმი) დამატებით. დიამეტრია 6-40 მმ, სიგრძე – 11,7 მ. A400 კლასის არმატურა დიდი ხნის განმავლობაში წარმოადგენდა რკინაბეტონის კონსტრუქციების წარმოებაში ძირითად მასალას (A500C კლასის ფოლადის არმატურის გამოჩენამდე).

ნახ. 1

არმატურა ფოლადის A500C – ცხლადგლინული თერმულ-მექანიკურად განმტკიცებული საარმატურე ფოლადის კლასი (ГОСТ Р 52544-2006). მზადდება იაფფასიანი ნახშირბადიანი ფოლადისაგან (A3 კლასის არმატურისგან განსხვავებით) მალეგირებელი ელემენტების გარეშე, რაც განაპირობებს მის დაბალ ფასს. ნახშირბადის შემცველობა ფოლადში ნაკლებია 0,22%-ზე. თერმულ-მექანიკური განმტკიცების გამო აქვს მაღალი სიმტკიცის ზღვარი ($400 \text{ ნ/მმ}^2 = 400 \text{ მპა}$), რაც ერთდროულად ზრდის სიმტკიცესა და მოქნილობას. A500C კლასის დაპროფილებული ფოლადის არმატურის ნაჭდევებს (ნახ. 1. A500C კლასის ფოლადის არმატურის ნაჭდევებიანი პროფილი), A400 კლასის ფოლადის არმატურის ნაჭდევებთან შედარებით (იხ. არმატურა ფოლადის A400), არ აქვს გრძივი და განივი წიბოების გადაკვეთის წერტილები, სადაც შესაძლებელია დადლილობითი ბზარების გაჩენა. გამოირჩევა

ნახ. 1

კარგი საშემდუღებლო თვისებებით, რაც საშუალებას იძლევა შეერთებებში თავისუფლად გამოვიყენოთ რკალური შედუღება (A400-სგან განსხვავებით). არსებობს B500C კლასის (ცივგლინული) ფოლადის არმატურაც (ГОСТ P 52544-2006).

არმატურა არამიდკომპოზიტური (ორგანოპლასტიკი) – პოლიმერული კომპოზიტური ღერო შედგენილი გრძივი მიმართულებით განლაგებული არამიდის ბოჭკოებისგან.

არმატურა გამავალი – მილსადენის სამრეწველო არმატურა, რომელშიც სამუშაო გარემო არ იცვლის მოძრაობის მიმართულებას გამოსასვლელზე შესასვლელზე მიმართულებასთან შედარებით. ა. გ., რომელსაც ჩამკეტის გამტარის განივკვეთი ტოლი ან მეტია შემოსასვლელის მილყელის განივკვეთის ფართობზე ეწოდება სრულგამტარი არმატურა.

არმატურა გამანაწილებელ-შემრევი – მილსადენის სამრეწველო არმატურა, რომლის დანიშნულებაც სამუშაო გარემოს ნაკადის განაწილება გარკვეული მიმართულებით ან ნაკადების შერევა.

არმატურა დამცველი – მილსადენის სამრეწველო არმატურა, რომლის დანიშნულებაც მოწყობილობის ავარიული დაცვა პარამეტრების ავარიული ცვლილებისას.

არმატურა კომბინირებული – პოლიმერული კომპოზიტური ღერო შედგენილი ერთდროულად მინისა და ბაზალტის ბოჭკოებისგან.

არმატურა კომპოზიტური – არამეტალური ღეროები შედგენილი მინის, ბაზალტის, ნახშირბადის ან არამიდის გრძივი მიმართულების ბოჭკოებისაგან, გაჟღენთილი თერმოაქტიური ან თერმოპლასტიკური პოლიმერული შემკვრელით. არმატურას, დამზადებულს მინის ბოჭკოებისაგან ეწოდება მინაპლასტიკური არმატურა (ნახ. 1), ბაზალტის ბოჭკოებისგან – ბაზალტპლასტიკური (ნახ. 2), ნახშირბადის ბოჭკოებისგან – ნახშირბადპლასტიკური. ბეტონთან კარგი შეჭიდულობისათვის ა. კ. ზედაპირზე, დამზადების პროცესში, კეთდება სპეციალური წიბოები ან ზედაპირი იფარება ქვიშის მარცვლებით. ა. კ. არ აქვს დენადობის ზღვარი, რის გამოც რღვევას გაჭიმვისას აქვს მყიფე ხასიათი. ასეთი არმატურის უპირატესობაა მცირე წონა, მაღალი სიმტკიცე და კოროზიამდედგობა, რის გამოც მომავალში ის განიხილება, როგორც ფოლადის არმატურის ალტერნატივა.

ნახ. 1

ნახ. 2

არმატურა კომპოზიტური პერიოდული პროფილის – კომპოზიტური არმატურის ღერო, რომლის ზედაპირზე, ბეტონთან შეჭიდულობის გაუმჯობესების მიზნით, ღეროს გრძივი ღერძის მიმართ გარკვეული კუთხით, თანაბარი ბიჯით, განთავსებულია დაღარული განივი ნაშვერები.

არმატურა კონსტრუქციული (გამანაწილებელი) – 1. არმატურა, რომელიც იღებს კონსტრუქციაში გაჩენილ შეკლება-გაფართოებისა და ტემპერატურულ ძაღვებს. მისი განივკვეთის ფართობი ინიშნება დაარმატურების მინიმალური პროცენტის მიხედვით; 2. არმატურა, რომელიც ეწყობა კონსტრუქციაში არა გაანგარიშებით, არამედ კონსტრუქციული მოსაზრებით.

არმატურა კუთხური – მილსადენის სამრეწველო არმატურა, რომელშიც სამუშაო გარემო გამოსასვლელზე იცვლის მოძრაობის მიმართულებას შემოსასვლელ მიმართულებასთან შედარებით.

არმატურა მარეგულირებელი – მილსადენის სამრეწველო არმატურა, რომლის დანიშნულებასა სამუშაო გარემოს პარამეტრების დარეგულირება მისი ხარჯის ცვლილების გზით.

არმატურა მემბრანული – მილსადენის სამრეწველო არმატურა, რომელშიც მოძრავი ელემენტების მჭიდროვდება, გარე გარემოსთან მიმართებით მემბრანის მეშვეობით.

არმატურა მილსადენის – ტექნიკური მოწყობილობა, დაყენებული მილსადენზე ან რეზერვუარზე სამუშაო გარემოს ნაკადის სამართავად (დარეგულირება, განაწილება, გადაკეტვა, შერევა, ფაზაგაყოფა) გამავალი ნაკადის განივკვეთის ფართობის ცვლებადობით.

არმატურა მინაპლასტიკის – კომპოზიტური არმატურა, დამზადებული მინაბოჭკოსა და თერმორეაქტიული ფისებისაგან. მინაბოჭკო ა.მ. ანიჭებს სიმტკიცეს, ხოლო ფისები გამოიყენება შემკვრელად. ასეთი არმატურის უპირატესობაა მცირე წონა, მაღალი სიმტკიცე და კოროზიამდედეგობა, რის გამოც მომავალში ის განიხილება, როგორც ფოლადის არმატურის ალტერნატივა (ნახ. 1).

ნახ. 1

არმატურა მუშა – პერიოდული პროფილის არმატურა, რომელიც თავის თავზე იღებს ელემენტში ძირითადი დატვირთვებისგან აღძრულ გამჭიმ (იშვიათად მკუმშავ) ძაღვებს და მისი განივკვეთის ფართობი მიიღება გაანგარიშებით. ის შეიძლება იყოს ღეროვანი ხისტი ან მოქნილი ფოლადის ბაგირის სახით.

არმატურა მცველი – მოწყობილობა მილსადენში ან რეზერვუარში აირის წნევის დასაშვებზე მეტად აწევისაგან დასაცავად.

არმატურა სანათი – სხვადასხვა სახის სანათები, მოწყობილობები, რომელიც იხმარება ხელოვნური განათებისთვის.

არმატურა საჩობლო – მილსადენის სამრეწველო არმატურა, რომლის მოძრავი ელემენტების შემჭიდროება გარემოს მიმართ ხდება ნატენი ჩობალებით.

არმატურა სილფონური – მილსადენის სამრეწველო არმატურა, რომლის მოძრავი ელემენტების შემჭიდროება გარემოს მიმართ ხდება სილფონების მეშვეობით.

არმატურა ფაზაგამყოფი – მილსადენის სამრეწველო არმატურა, რომლის დანიშნულებაა სამუშაო გარემოს ავტომატურად დანაწევრება ფაზებისა და მდგომარეობის მიხედვით.

არმატურა ფოლადის – ფოლადის ღერო ან ბადე ფოლადის მავთულებისგან, რომელიც გამოიყენება დასაარმირებელ მასალად რკინაბეტონისა და არმოქვის კონსტრუქციებში. ა. ფ. ზედაპირი უმეტესად დაპროფილებულია არმატურის ბეტონთან შეჭიდულობის ხარისხის გაზრდის მიზნით. ბეტონის გამაგრების საწყის ეტაპზე არმატურა ხელს უწყობს კონსტრუქციის პირველად მდგრადობას (ქმნის მოცულობით ხისტ კარკასს), ხოლო შემდეგ ერთვება მუშაობაში, თავის თავზე იღებს დატვირთვებისგან კონსტრუქციაში აღძრულ გამჭიმავ ძალებს, ეწინააღმდეგება ბზარების გაჩენასა და ქმნის დატვირთვების მოდების წერტილებში წინაღობისა და სიხისტის ლოკალურ უზნებს. არმოქვის კონსტრუქციებში არმატურით ხდება ძმრალი წყობის მოჭიმვა და შემდეგ ცემენტის ხსნარით მისი ჩამაგრება ადგილზე. ა. ფ. და ბეტონის ერთობლივ მუშაობას განაპირობებს ამ ორი მასალის ხაზოვანი გაფართოების (ტემპერატურული გაფართოების) კოეფიციენტის მნიშვნელობების თანაბრობა, რაც კონსტრუქციას იცავს ტემპერატურის ცვალებადობით დამატებით გაჩენილი გრძივი და განივი ძაბვების არასასურველი ზემოქმედებისაგან. მიუხედავად იმისა, რომ დაპროფილებულ არმატურას ზედაპირზე აქვს გამონაშვერები (წიბოები), დიდი ძაბვების პირობებში ხდება მისი ამოგლეჯა ბეტონიდან, რაც იწვევს სტრუქტურების მსხვილმასშტაბიან კოლაფსს. ამის საწინააღმდეგოდ (ამერიკული გამოცდილება) მიმართავენ სამუშაო არმატურაზე გაცილებით დიდი დიამეტრის კონსტრუქციული ელემენტების მიდუღებას ან ახდენენ კონსტრუქციის ბოლოებში სამუშაო არმატურების გადაღუნვას. დაარმირებისათვის გამოიყენება: ცხლადგლინული, გამოჭიმვით განმტკიცებული, მცირედ ლეგირებული, თერმულად დამუშავებული ღეროვანი და ცივნაჭიმი მავთულოვანი (ჩვეულებრივი და მაღალი სიმტკიცის) ფოლადის არმატურა, აგრეთვე ბაგირები და მაღალი სიმტკიცის არმატურა (წინასწარ დამაბული კონსტრუქციებისათვის). საარმატურე ფოლადების უმეტესობა ექვემდებარება კოროზიას, რომლის დროს გაჩენილი ჟანგის ფენა (ოქსიდები) იკავებს ბეტონში მეტ მოცულობას, ვიდრე ფოლადი, რომლისგანაც ის წარმოიშვა, ამიტომ ეს ფენა იწვევს შემომსაზღვრელ ბეტონში შიგა წნევას, რასაც, საბოლოო ჯამში, კონსტრუქცია მიჰყავს რღვევამდე.

კოროზია განსაკუთრებით დიდი პრობლემაა ისეთ ბეტონებში, რომლებიც ექვემდებარება მარილიანი გარემოს ზემოქმედებას. ამის საწინააღმდეგოდ მიმართავენ ბეტონში მოსათავსებელი არმატურის ზედაპირის დაფარვას ეპოქსიდური ფისით ან სხვადასხვა კომპოზიტით. მშენებლობაში გამოყენებული საარმატურე ფოლადის კლასები და მარკები მექანიკური მახასიათებლების, ქიმიური შედგენილობის, დამზადებისა და დამუშავების წესის მიხედვით მოცემულია ამა თუ იმ სახელმწიფოს (ან სახელმწიფოთა გაერთიანების) საცნობარო და ნორმატიულ დოკუმენტაციაში (მაგ., СНиП II-23-81, რუსეთი; EN 10080, DIN 488, ევროკავშირი; BS 4449, დიდი ბრიტანეთი; AS/NZS4671-2001, ავსტრალია; ISO-ს სტანდარტები, ISBN 978-0-87031-930-3, 2014, აშშ და ა.შ.). მექანიკური მახასიათებლების მიხედვით ფოლადის პერიოდული პროფილის არმატურა იყოფა კლასებად და მარკებად [მაგ., რუსული – A-I (A240), A-II (A300), A-III (A400), A-IV (A600), A-V (A800), A-VI (A1000) და ა.შ.].

არმატურა ფოლადის გამანაწილებელი – იხ. არმატურა ფოლადის კონსტრუქციული.

არმატურა ფოლადის განივი – პერიოდული ან გლუვზედაპირიანი პროფილის არმატურა, რომელიც იღებს განივ ძალებს და ეწინააღმდეგება ამხლეჩი ძაბვებისაგან აღძრული დახრილი ბზარების წარმოქმნას კონსტრუქციის საყრდენის სიახლოვეს, აგრეთვე შეკუმშული ზონის ბეტონს აკავშირებს გაჭიმული ზონის არმატურასთან.

ნახ. 1

არმატურა ფოლადის გლუვზედაპირიანი – დაბალი კლასის (რუსული ნორმებით A-I, B-1 და B-2) საარმატურე ფოლადისაგან დამზადებული წრიული განივკვეთის ღერო, რომელსაც გლუვი ზედაპირი აქვს (ნახ. 1). სიგრძე 6-12 მ, დიამეტრი 3-8 მმ (შეიძლება იყოს 25 მმ-დეც). გამოიყენება რკ.ბ.-ის კონსტრუქციებში, როგორც განივი არმატურა, აგრეთვე ფოლადის შენადული ბადეების დასამზადებლად.

არმატურა ფოლადის გრძივი – პერიოდული პროფილის ფოლადის მუშა არმატურა, რომელიც იღებს კონსტრუქციაში აღძრულ გამჭიმ ძალებს და ეწინააღმდეგება კონსტრუქციის გაჭიმულ ზონაში შვეული ბზარების წარმოქმნას.

არმატურა ფოლადის დახრილი – ღუნვაზე მომუშავე კონსტრუქციის გრძივი მუშა არმატურა, რომლის ბოლოები, საყრდენების ზონაში აღუნულია ზემოთ, ირიბ სიბრტყეებში მოქმედი გამჭიმვი ძაბვების მისაღებად.

არმატურა ფოლადის თერმულად დამუშავებული – ნახშირბადმცირე ფოლადისაგან ადიდვითა და შემდეგ გამოწვით დამზადებული, რბილი, გლუვზედაპირიანი მავთული (საქსოვი). მავთულს აცხელებენ გარკვეულ ტემპერატურამდე გარკვეული დროით და შემდეგ ნელ-ნელა აცივებენ. გამოწვის შედეგად ხდება ფოლადის იმ დამაბულობის მოხსნა, რომელიც წარმოიქმნა მისი წინასწარი დამუშავებისას, რის შედეგადაც მიიღება ერთგვაროვანი წვრილმარცვლოვანი შინაგანი სტრუქტურა. სიმტკიცესთან ერთად აქვს მაღალი პლასტიკურობა და სიბლანტე.

არმატურა ფოლადის მოქნილი – არმატურის სახეობა, რომელსაც მიეკუთვნება მავთულოვანი, ბაგროვანი, წნული, ფურცლოვანი ან ღეროვანი ფოლადის ღეროები.

არმატურა ფოლადის პერიოდული პროფილის – ღეროები, რომელთა ზედაპირზე, ბეტონთან შეჭიდულობის გაუმჯობესების მიზნით, ღეროს გრძივი ღერძის მიმართ გარკვეული კუთხით, თანაბარი ბიჯით, განთავსებულია დაღარული განივი ნაშვერები. მას აქვს წრიული პროფილი ორი გრძივი წიბოთი და განივი ნაშვერებით, რომლებიც მიემართება სამსვლიანი ხრახნული ხაზით (ნახ. 1). მექანიკური მახასიათებლების მიხედვით ფოლადის პერიოდული პროფილის არმატურა იყოფა კლასებად და მარკებად (მაგ., რუსული – A-II (A300), A-III (A400), A-IV (A600), A-V (A800), A-VI (A1000)).

ნახ. 1

არმატურა ფოლადის სამონტაჟო – პერიოდული ან გლუვზედაპირიანი პროფილის არმატურა, რომელიც ეწყობა მუშა და კონსტრუქციული არმატურების გასაერთიანებლად ზადეებსა და კარკასებში.

არმატურა ფოლადის ცივჭიმული – არმატურის სახეობა, რომელიც იყოფა საარმატურე მავთულად და საარმატურე მავთულოვან ნაკეთობად. რუსული სამშენებლო ნორმების შესაბამისად, საარმატურე მავთული არის ორი კლასის – B-I და B-II. B-I წარმოადგენს ჩვეულებრივ საარმატურე ცივჭიმულ მავთულს, მიღებულს ნახშირბადმცირე ფოლადისაგან. გამოიყენება ჩვეულებრივ (დაუძაბავ) არმატურად; B-II არის მაღალი სიმტკიცის ცივჭიმული ნახშირბადოვანი ფოლადის საარმატურე მავთული დროებითი წინაღობით 180 კგ/მ², დიამეტრით 3-8 მმ. პერიოდული პროფილის საარმატურე მავთულის აღსანიშნავად ინდექს "B"-ს უმატებენ ინდექს "p"-ს, რაც ნიშნავს – დადარულს (მაგ., Bp-II). ის წარმოადგენს წრიული განივკვეთის ღეროს ხშირად განთავსებული ნაჭდევებით (შენატლექებით), რომლებიც შემოსაზღვრულია ცილინდრული ზედაპირით. საარმატურე მავთულოვანი ნაკეთობები მზადდება წნულის, ბაგირისა და შენადული ბადის სახით.

არმატურა ფოლადის ცხლადგლინული – არმატურის სახეობა, რომელიც მიიღება ფოლადის მრგვალი ნამზადის ცხელი გლინვით. იწარმოება მხოლოდ სუფთა ნახშირბადიანი ან ლეგირებული ფოლადისაგან. საჭიროების შემთხვევაში მასალის თვისებების გასაუმჯობესებლად, ღეროვანი ცხლადგლინული არმატურის ფოლადის შემადგენლობაში შეჰყავთ სპეციალური კომპონენტები, როგორცაა: სილიციუმი, ტიტანი, ქრომი, მანგანუმი და სხვ. ა. ფ. ც. შეიძლება იყოს გლუვზედაპირიანი ან პერიოდული პროფილის.

არმატურა შემვსები – მოწყობილობა, რომელიც ავტომატურად ავსებს განსაზღვრული რაოდენობის წყლით ჩამრეცხ ავზაკს მისი დაცლისა და ჰერმეტიკულად დახურვის შემდეგ.

არმატურა შექცეული – მილსადენის სამრეწველო არმატურა, რომლის დანიშნულებაცაა სამუშაო გარემოს ნაკადის უკუქცევის ავტომატური ბლოკირება.

არმატურა ჩამკეტი – მილსადენის სამრეწველო არმატურა, რომლის დანიშნულებაცაა სამუშაო გარემოს ნაკადის გადაკეტვა.

არმატურა წინასწარ დაძაბული – არმატურა, რომელიც კონსტრუქციის დამზადების პროცესში წინასწარ (ექსპლუატაციაში შესვლამდე) იღებს საწყის ძაბვას (იძაბება) და ამ მდგომარეობაში ჩაბეტონდება კონსტრუქციაში.

არმატურა წყალჩასაშვები – მოწყობილობა, რომელიც უზრუნველყოფს წყლის ჩაშვებას ჩასარეცხი ავზიდან უნიტაზში. არსებობს ხელის და ავტომატური მოქმედების.

არმატურის კარკასი – გრძივი და განივი არმატურის ღეროებით დამზადებული კარკასი, რომელშიც ღეროები გადაკვეთის წერტილში ერთმანეთთან შედუღებითაა დაკავშირებული. კარკასის გრძივი და განივი ღეროები ერთი მიმართულებით შეიძლება იყოს ერთნაირი ან სხვადასხვა დიამეტრის. ა. კ. არსებობს ბრტყელი (ნახ. 1) და სივრცითი (ნახ. 2). ბრტყელ კარკასს აქვს გრძივი და განივი ღეროები განლაგებული ერთ სიბრტყეში და გამოიყენება მცირე სიგანის განივკვეთის რკ.ბ.-ის კონსტრუქციებში, რომლებიც მუშაობს ღუნვაზე ან გაჭიმვაზე, ხოლო სივრცით კარკასებში განივი და გრძივი არმატურები განლაგებულია სხვადასხვა სიბრტყეში.

ნახ. 1

ნახ. 2

არმატურის ნორმატიული წინაღობა (R_{sn}) – მიიღება უმცირესი კონტროლირებადი მნიშვნელობების მიხედვით: ა) ღეროვანი არმატურისათვის, მაღალი სიმტკიცის მავთულისა და საარმატურო ბაგირებისათვის – ფიზიკური ან პირობითი დენადობის ზღვარი; ბ) ჩვეულებრივი საარმატურო მავთულებისათვის – ძაბვები, ტოლი 0,75 დროებითი წინაღობისა გაწყვეტაზე, რომელიც განისაზღვრება, როგორც ფარდობა გამწყვეტი ძალვისა არმატურის კვეთის ნომინალურ ფართობთან. არმატურის მითითებული საკონტროლო მახასიათებლები მიიღება შესაბამისი სტანდარტების ან ტექნიკური პირობების შესაბამისად საარმატურო ფოლადზე და გარანტირებულია არანაკლებ 0,95 ალბათობით. ღეროვანი და მავთულოვანი არმატურის ძირითადი სახეობების ნორმატიული R_{sn} წინაღობები მოცემულია ნორმატიულ ლიტერატურაში (მაგ., A240 კლასის ღეროვანი არმატურისათვის $R_{sn} = 235$ მპა, A300 კლასისათვის – 295 მპა, A400 კლასისათვის – 390 მპა და ა.შ.).

არმატურის საანგარიშო წინაღობა (R_s) – მიიღება ნორმატიულ წინაღობაზე დამოკიდებულებით და ჭიმვაზე პირველი და მეორე ჯგუფის ზღვრული მდგომარეობების მიხედვით გამოითვლება ფორმულით: $R_s = R_{sn} / \gamma_s$, სადაც γ_s არის არმატურის საიმედოობის კოეფიციენტი. არმატურის საანგარიშო R_{sc} წინაღობები კუმშვაზე, პირველი ჯგუფის ზღვრულ მდგომარეობათა მიხედვით გაანგარიშებისათვის, არმატურის ბეტონთან შეჭიდულობის უზრუნველყოფის პირობებში, მიიღება არაუმეტეს 330 მპა, ხოლო A400 კლასის არმატურისთვის – 170 მპა-ის ტოლი. როდესაც არ არსებობს შეჭიდულობა ბეტონსა და არმატურას შორის, R_{sc} მნიშვნელობა ნულის ტოლია. ა. ს. წ. მეორე ჯგუფის ზღვრული მდგომარეობების მიხედვით გაანგარიშებისას $R_{s,ser}$ მიიღება კოეფიციენტით $\gamma_s = 1,0$. განივი არმატურის (ცალულებისა და აღუნული არმატურის) საანგარიშო R_{sw} წინაღობები R_s -თან შედარებით მცირდება მუშაობის პირობების კოეფიციენტებზე γ_{s1} და γ_{s2} -ზე გადამრავლების გზით: ა) $\gamma_{s1} = 0,8$ კოეფიციენტზე, არმატურის სახეობისა და კლასის მიუხედავად, რომელიც ითვალისწინებს არმატურაში ძაბვების არათანაბარ განაწილებას განსახილველი კვეთის სიგრძეზე; ბ) A400 კლასის ღეროვანი არმატურისათვის, რომლის დიამეტრი ნაკლებია გრძივი ღეროების დიამეტრის 1/3-ზე და მავთულოვანი არმატურისათვის შედუღებული კარკასების შემადგენლობაში – $\gamma_{s2} = 0,9$ კოეფიციენტზე, რომელიც ითვალისწინებს შედუღებით

შეერთების შესაძლო მყიფე რღვევას. ზემოხსენებული მუშაობის პირობების γ_{s1} და γ_{s2} კოეფიციენტების გათვალისწინებით განივი არმატურის (ცალუღებისა და აღუნული არმატურის) საანგარიშო R_{sw} წინაღობების მნიშვნელობების ჭიმვაზე მოყვანილია ნორმატიული ლიტერატურაში, ხოლო R_s , R_{sc} , R_{sw} საანგარიშო წინაღობები, შესაბამის შემთხვევებში, მრავლდება არმატურის მუშაობის პირობების კოეფიციენტებზე.

არმატურის ღეროებს შორის მინიმალური მანძილები – არმატურის ღეროებს შორის (ან არხების გარსებს შორის) მანძილი შუქში კვეთის სიგანეზე და სიმაღლეზე უზრუნველყოფს ბეტონისა და არმატურის ერთობლივ მუშაობას და ინიშნება დაბეტონების მოხერხებულობისა და ბეტონის ნარევის გამკვრივების პირობების გათვალისწინებით; წინასწარ დაძაბული კონსტრუქციებისათვის გათვალისწინებულია აგრეთვე ბეტონის ადგილობრივი მოკუმშვის ხარისხი და დამჭიმ მოწყობილობათა გაბარიტები (დომკრატების, მომჭერების და ა.შ.). ელემენტებში, რომლებიც მზადდება ვიბროშტამპვის მანქანების ან ხიშტა ვიბრატორების დახმარებით, უზრუნველყოფილ უნდა იქნეს ამ მანქანების ელემენტების ან ბეტონის ნარევის გამამკვრივებელი ვიბრატორების თავისუფალი გავლა არმატურის ღეროებს შორის. მანძილი შუქში დაუძაბავი ან საბჯენებზე დაჭიმული დაძაბული არმატურის გრძივ ცალკეულ ღეროებს შორის, აგრეთვე მეზობელი შედუღებული ბრტყელი კარკასების გრძივ ღეროებს შორის, მიიღება არანაკლები ღეროების უდიდესი დიამეტრისა და აგრეთვე: ა) თუ ღეროები დაბეტონების დროს განლაგებულია ჰორიზონტალურად ან დახრილად: არანაკლები 25 მმ – ქვედა არმატურისთვის, არანაკლები 30 მმ – ზედა არმატურისთვის. ქვედა არმატურის განლაგებისას სიმაღლეზე ორზე მეტ რიგში, ღეროებს შორის მანძილი ჰორიზონტალური მიმართულებით (ქვედა ორი რიგის გარდა) მიიღება არანაკლები 50 მმ; ბ) თუ ღეროები დაბეტონების დროს განლაგდებიან შვეულად – არანაკლებ 50 მმ; ბეტონის შემვსების დაფრაქციების სისტემატური კონტროლისას ეს მანძილი შეიძლება შემცირდეს 35 მმ-მდე, მაგრამ ამავე დროს არ უნდა იყოს ნაკლები ბეტონის მსხვილი შემვსების ყველაზე დიდი ზომის 1,5-სა. შეზღუდული პირობების შემთხვევაში დასაშვებია არმატურის ღეროების განლაგება შეწყვილებულად (მათ შორის ღრეჩოს გარეშე). ელემენტებში, ბეტონზე დაჭიმული წინასწარ დაძაბული არმატურით (გარდა უწყვეტად დაარმატურებული კონსტრუქციებისა), არმატურის არხებს შორის მანძილი შუქში უნდა იყოს არანაკლები არხის დიამეტრისა და, ყოველ შემთხვევაში, არანაკლები 50 მმ-სა. (შენიშვნა: პერიოდული პროფილის ღეროებს შორის მანძილი შუქში მიიღება ნომინალური დიამეტრის მიხედვით, შვერილებისა და წიბოების გაუთვალისწინებლად).

არმატურის ჩაანკერება – არმატურის მიერ მასზე მოქმედი ძალის მიღების უზრუნველყოფა საანგარიშო კვეთის გარეთ გარკვეული სიგრძის ჩამაგრებით ან ბოლოებზე სპეციალური ანკერების მოწყობით.

არმოქვის კონსტრუქციები – მშრალი ქვის წყობით აგებული ნაგებობის ნაწილები. ცალობითი ელემენტები (ქვა, ბლოკი, აგური და სხვ.) მზადდება ნახვრეტებით, რომელშიც კედლის აწყობის შემდეგ გაეყრება ფოლადის არმატურა, მოიჭიმება და ჩამაგრდება წყობაში ცემენტის ხსნარის მეშვეობით. ძირითადად გამოიყენება საყრდენი კედლების, დამბების, ნაპირსამაგრი სამუშაოების და მისთ. შესასრულებლად.

არმოცემენტი (ლათ. arma აბჯარი, იარაღები და ძვ. ფრანგ. ciment საშენი ხსნარი, დულაბი, ხის ფისი<ლათ. caementum სამტეხლოს ქვა, უხეში ქვა, დულაბის მოსამზადებელი ღორღი<caedere ჩეხა, პობა, ჭრა, დანამცეცება) – რკ.ბ.-ის განსაკუთრებული სახეობა, რომლის დასამზადებლად გამოიყენება წვრილი მავთულის ბადეებით დაარმირებული წვრილმარცვლოვანი ბეტონი (ზოგჯერ, დამატებით შეიძლება ღეროვანი არმატურით დაარმირებაც). ბადეების მავთულის დიამეტრია 0,5-1 მმ, ბადის უჯრედის მაქსიმალური ზომაა 10×10 მმ. ბადეები კონსტრუქციის სისქეში განლაგდება რამდენიმე ფენად, რომელთა შორის დაშორება აიღება 3-5 მმ, რაც საშუალებას იძლევა მივიღოთ საკმარისად ერთგვაროვანი მასალა. ა. აკეთებენ თხელ კონსტრუქციებს სისიქით 10-30 მმ (გარსები, ტალღოვანი კამარები, კონოიდები და სხვ.). არმოცემენტის დიდი უპირატესობაა ის, რომ პრაქტიკულად არ ხდება ბზარების გახსნა, რის გამოც შესაძლებელია სრულად გამოვიყენოთ არმატურის ბადის სიმტკიცე.

ნახ. 1

არმოცემენტის კონსტრუქციები – წვრილი მავთულის ნაქსოვი ან შენადული წმინდა ბადეებით დაარმირებული წვრილმარცვლოვანი ბეტონის თხელკედლიანი კონსტრუქციები (ნახ. 1. რომის სპორტის სასახლე, იტალიის რესპუბლიკა). გამოიყენება გუმბათების, გარსების, რეზერვუარების, შენობების აგებისას და სხვ. ა. კ. შეიძლება გამოვიყენოთ მხოლოდ ისეთ ნაგებობებში, სადაც ჰაერის ნორმალური ტენიანობაა და არ არის ქიმიურად აგრესიული გარემო, რადგანაც მისი კოროზიამდედგობა მცირეა. ცეცხლმდედგობა კი გაცილებით ნაკლები აქვს, ვიდრე ჩვეულებრივ რკ.ბ.-ს. ასევე დაუშვებელია ა. კ. გამოყენება დინამიკური დატვირთვების ქვეშ მომუშავე კონსტრუქციებში. ა. კ. მზადდება ლითონის, ხის ან რკ.ბ.-ის მატრიცებში ბეტონის ნარევის მექანიკური გამკვრივებით, ხოლო ცალმხრივ ფორმებში – ბეტონის ნარევის დაშხეფებით (ტორკრეტირებით).

არომატული ნახშირწყალბადები – ბენზოლის ბირთვის შემცველი ნახშირწყალბადები.

არორუტი (ძვ. ინგლ. earh ისარი და ძვ. ნორ. röt ფესვი, ძირი) – კრახმალი, რომელიც ტროპიკული მცენარეების ფესვებიდან და ნაყოფიდან მიიღება. გამოიყენება სამღებრო სამუშაოებში.

არსებული დასხივების სიტუაცია – სიტუაცია, რომელშიც დასხივება უკვე არსებობს და საჭიროებს მარეგულირებელი ორგანოს მიერ გადაწყვეტილების მიღებას კონტროლის განხორციელებაზე.

არსენალი (ფრანგ. arsenal<არაბ. dār ṣinā'ah სახელოსნო, სახლი ხელით სამუშაოებისათვის) – 1. ქარხანა სამხედრო იარაღის წარმოების, რემონტისა და შენახვისათვის; 2. სამხედრო იარაღისა და საჭურვლის საწყობი; 3. გადატ. რისამე დიდი რაოდენობა, მარაგი; 4. სამხედრო იარაღისა და ტექნიკის კოლექცია; 5. განსაზღვრული მიზნებისათვის ხელმისაწვდომი რესურსების ერთობლიობა.

არტანუჯის ციხე (ინგლ. Artanuji Fortress) – ქართული ხუროთმოძღვრების V საუკუნის ძეგლი ართვინის პროვინციაში (ნახ. 1. საერთო ხედი; ნახ. 2. ციხის გალავნის ფრაგმენტი), ისტორიულ მხარე კლარჯეთში (ამჟამინდელი თურქეთის ტერიტორია). მდებარეობს ქალაქ არტანუჯის სიახლოვეს მდინარე არტანუჯისწყლის მარცხენა ნაპირზე. ”ქართლის ცხოვრების” მიხედვით, ციხე ვახტანგ გორგასლის ბრძანებით აუგიათ. VIII საუკუნის I ნახევარში არტანუჯის ციხე არაბმა სარდალმა მურვან ყრუმ დაანგრია. IX საუკუნეში განაახლა მეფე აშოტ I კურაპალატმა.

ნახ. 1

ნახ. 2

მანვე დააარსა აქ ქალაქი და ააგო ეკლესია. X საუკუნეში გამაგრებული და დიდი რაბათის (წინაქალაქი) მქონე არტანუჯი, მნიშვნელოვანი სავაჭრო ცენტრი იყო. დღეისათვის კომპლექსში შემავალი ნაგებობებიდან შემორჩენილია: ციხე-გალავანი, წმიდა პეტრესა და პავლეს ეკლესია, ადაქალეს ეკლესია, ჯამედ გადაკეთებული ეკლესია, სხვა ნაგებობანი. კლდის თავზე მდგარი ციხე – არტანუჯის ბობოქარი ისტორიის ყველაზე თვალსაჩინო მატერიალური ნაშთია. მას უჭირავს კლდის მთელი ზედა მოედანი, რომელსაც სამხრეთ-ჩრდილოეთის ღერძზე ძლიერ წაგრძელებული ფორმა აქვს და ციტადელიც, შესაბამისად, სიგრძეშია გაჭიმული დაახლოებით 220 მეტრზე, სიგანე ყველაზე ფართო ადგილას 55 მეტრს აღწევს, ციხის კედლები რელიეფის მოხაზულობას მიჰყვება, მრუდხაზოვანია. როგორც ჩანს, ციცაბო კლდე ისეთ საიმედო დაცვას უზრუნველყოფდა, რომ კედლებში კოშკების ჩართვა საჭიროდ არ მიუჩნევიათ – მათი კვალი არსად ჩანს. ციხის თავდაცვის სისტემაში მნიშვნელოვან როლს ასრულებდა ბუნებრივი გამოქვაბულები, რომლებიც ციხეს გვირაბებით უკავშირდებოდა. ციხის ქვემოთ ნაქალაქარია, რომლის ადგილზეც თანამედროვე ქალაქ არტანუჯის (თურქ. არდანუჯი) ერთ-ერთი უბანია.

არტახი – ლითონის რგოლი, ცალული ან სარტყელი, რომელიც გარშემოეცმევა დეტალს ან კონსტრუქციას მისი სიმტკიცის ან ცვეთამედეგობის გაზრდის მიზნით. არტახებით აღიჭურვება ერთმორიანი ხის ანძის ტანის პირაპირები, გამოსაწვავი ღუმლების კორპუსები, ქვის სამსხვრევების ლილვაკები, საფქვავი წისქვილის დოლები, წყალსადენის მილები (ნახ. 1. უჟანგავი ფოლადის მილსადენის სარემონტო არტახი) და სხვ.

ნახ. 1

არტბეტონი – თანამედროვე საშენი მასალის სახეობა – ბეტონი ქვიშა-თაბაშირის საფუძველზე,

რომელშიც ასევე შედის შემავსებელი, საღებარი და მისართი, რომლებიც ბეტონის ნაკეთობის ზედაპირზე დაიტანება ბათქაშის სახით და აძლევს მას შესანიშნავ ესთეტიკურ სახეს.

არტდეკო (ფრანგ. Art Déco დეკორატიული ხელოვნება) – XX საუკუნის დასაწყისის მიმდინარეობა დეკორაციულ ხელოვნებაში, რომელიც წარმოიშვა საფრანგეთში და ზეგავლენა იქონია იმდროინდელ არქიტექტურაზე, მოდასა და ვიზუალურ ხელოვნებაზე. ეს სტილი უფრო ეკლექტიკურად მიიჩნევა, რომელმაც XX საუკუნის 30-იანი წლებიდან შეაღწია აშშ-ში და ფართოდ გავრცელდა პოვა მშენებლობაში. ამ მიმართულების მშენებლობაში გამოიყენებოდა მასობრივი წარმოების მეთოდები, ხელოვნური საშენი მასალები (მაგ., ბაკელიტი), მუშავდებოდა ნატიფი რთული დიზაინი და სხვ. არტდეკოს ცნობილი პროექტებია: არგაილ ჰოტელი, ლოს-ანჯელესი, აშშ; ემპაიერ სტეიტ ბილდინგი (ნახ. 1), ნიუ-იორკი, აშშ; კრაისლერ ბილდინგი (მსოფლიოს ყველაზე მაღალი შენობა 1931 წლიდან 1972 წლამდე), აშშ; მონრეალის უნივერსიტეტის ცენტრალური შენობა (კანადა); არსენალის სტადიონი, ლონდონი (ინგლისი); შორეული აღმოსავლეთის უნივერსიტეტი, მანილა (ფილიპინები) (ნახ. 2). აღსანიშნავია ამავე პერიოდის ინტერიერის დიზაინი არტდეკოს სტილში (ნახ. 3), რომელიც გამოირჩევა კუბიზმისა და ამპირიზმისადმი მიდრეკილებით, მასში შეიმჩნევა ძველი კულტურების არქაული ხელოვნების ელემენტები, რაც ქმნის სივრცის ჰარმონიულ ერთიანობას.

ნახ. 1

ნახ. 2

ნახ. 3

არტელი (რუს. артель<იტალ. areieri ხელოსნები<arte სამუშაო<ლათ. ars ხელოვნება, ოსტატობა, ხელობა) – ნებაყოფლობითი, ჩვეულებრივ ფიზიკურ პირთა (მოქალაქეთა) დროებითი გაერთიანება სამუშაოების ერთობლივად შესრულების, შრომითი საქმიანობის კოლექტიურ საწყისებზე განხორციელებისათვის. ა. ქონება, საპაიო შენატანების გარდა, ერთიანი განუყოფელი კოლექტიური საკუთრებაა. ცნობილია, მაგ., ოქროს მომპოვებელთა არტელი, მშენებელთა არტელი და სხვ.

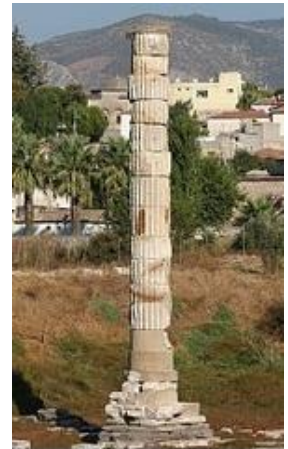
არტემიდას ტაძარი (დიანას ტაძარი) (ინგლ. Temple of Artemis) – მსოფლიოს შვიდ საოცრებათაგან ერთ-ერთი, ბერძნულ ქალღმერთ არტემიდასადმი მიძღვნილი ტაძარი ეფესოში (ნახ. 1. ეფესოს ტაძრის მოდელი, პარკი მინიატურკი, სტამბოლი, თურქეთი.); აგებულია დაახლოებით ძვ. წ. 550 წელს სპარსეთის იმპერიის აქამენიდთა დინასტიის

მმართველობის პერიოდში. ამჟამად თურქეთის ტერიტორიაზეა (ქ. სელჩუკი, იზმირის პროვინცია). თავდაპირველი ტაძრისაგან დღემდე არაფერი შემორჩენილა. პირველი ტაძარი ააგეს ძვ. წ. VI-V საუკუნეებში. მშენებლობა დააფინანსა ლიდის მეფე კრიოსმა. ტაძრის პროექტი, სტრაბონის მიხედვით, დაამუშავა არქიტექტომა ჰარსიფრონმა კნოსიდან (ძველი ქალაქი კუნძულ კრიტაზე), რომლის სიცოცხლეში აშენდა ტაძრის კედლები და სვეტნარი. მშენებლობა გააგრძელა მისმა შვილმა მეთაგენმა, ხოლო დაასრულეს, როგორც წერს ვიტრუვიუსი, არქიტექტორებმა პეონემ და დემეტრემ (ახ. წ. V საუკუნის პირველი ნახევარი). თეთრი მარმარილოსაგან აგებული უზარმაზარი ტაძარი მნახველების გაცეცხასა და აღფრთოვანებას იწვევდა.

ნახ. 1

ცნობილია, რომ მისი ინტერიერისა და ექსტერიერის მოსაწყობად მოწვეული იყვნენ ბერძნული სამყაროს ცნობილი ოსტატები და მოქანდაკეები, ხოლო ქალღმერთ არტემიდას ქანდაკება მთლიანად გაკეთებული იყო ოქროსა და სპილოს ძვლისაგან. ტაძრის სიგრძე იყო 105 მ, სიგანე – 52 მ, სვეტების სიმაღლე – 18 მ, სვეტების რაოდენობა – 127. არტემიდას ტაძარი გამოიყენებოდა არა მარტო რელიგიური ცერემონიების ჩასატარებლად, არამედ ის ეფესოს ფინანსურ და საქმიან ცენტრსაც წარმოადგენდა, იყო დამოუკიდებელი ქალაქისაგან და იმართებოდა ქურუმების კოლეგიით. ძვ. წ. 356 წელს, ეფესოს მკვიდრმა ვინმე ჰეროსტრატემ, ტაძარი გადაწვა, თუმცა, შემდეგ მალევე აღადგინეს გადაკეთებული სახით. ძვ. წ. III საუკუნის დასაწყისში ალექსანდრე მაკედონელის ძალისხმევით ტაძარი სრულად აღადგინეს პირვანდელი სახით (არქიტექტორი ჰეიროკრატი ან დეინოკრატი). ძვ. წ. 263 წელს ტაძარი გადარცვეს გოტებმა. IV საუკუნის ბოლოს (რომის იმპერატორ თეოდოსიუს I მმართველობის დროს) დახურეს და დაანგრეს ქრისტიანებმა ენობრივი კულტის აკრძალვასთან დაკავშირებით. ნანგრევები დაიტაცა ადგილობრივმა მოსახლეობამ, ხოლო რაც დარჩა ამ დიდებული ტაძრისგან – ბუნებამ იავარყო. მხოლოდ XIX საუკუნეში (1869 წელს) გახდა შესაძლებელი არტემიდას ტაძრის ნაკვალევის აღმოჩენა და გათხრების ჩატარება. დღეისათვის ტაძრის ადგილზე დგას მხოლოდ ერთი სვეტი, აღდგენილი ნანგრევებიდან (ნახ. 2).

ნახ. 2

მოსაწყობად მოწვეული იყვნენ ბერძნული სამყაროს ცნობილი ოსტატები და მოქანდაკეები, ხოლო ქალღმერთ არტემიდას ქანდაკება მთლიანად გაკეთებული იყო ოქროსა და სპილოს ძვლისაგან. ტაძრის სიგრძე იყო 105 მ, სიგანე – 52 მ, სვეტების სიმაღლე – 18 მ, სვეტების რაოდენობა – 127. არტემიდას ტაძარი გამოიყენებოდა არა მარტო რელიგიური ცერემონიების ჩასატარებლად, არამედ ის ეფესოს ფინანსურ და საქმიან ცენტრსაც წარმოადგენდა, იყო დამოუკიდებელი ქალაქისაგან და იმართებოდა ქურუმების კოლეგიით. ძვ. წ. 356 წელს, ეფესოს მკვიდრმა ვინმე ჰეროსტრატემ, ტაძარი გადაწვა, თუმცა, შემდეგ მალევე აღადგინეს გადაკეთებული სახით. ძვ. წ. III საუკუნის დასაწყისში ალექსანდრე მაკედონელის ძალისხმევით ტაძარი სრულად აღადგინეს პირვანდელი სახით (არქიტექტორი ჰეიროკრატი ან დეინოკრატი). ძვ. წ. 263 წელს ტაძარი გადარცვეს გოტებმა. IV საუკუნის ბოლოს (რომის იმპერატორ თეოდოსიუს I მმართველობის დროს) დახურეს და დაანგრეს ქრისტიანებმა ენობრივი კულტის აკრძალვასთან დაკავშირებით. ნანგრევები დაიტაცა ადგილობრივმა მოსახლეობამ, ხოლო რაც დარჩა ამ დიდებული ტაძრისგან – ბუნებამ იავარყო. მხოლოდ XIX საუკუნეში (1869 წელს) გახდა შესაძლებელი არტემიდას ტაძრის ნაკვალევის აღმოჩენა და გათხრების ჩატარება. დღეისათვის ტაძრის ადგილზე დგას მხოლოდ ერთი სვეტი, აღდგენილი ნანგრევებიდან (ნახ. 2).

არტესონადო (სავარ. ბერძ. ártos პური ან ლათ. ars ხელოვნება, ოსტატობა, ხელობა) – მოჩუქურთმებული და მოხატული ხის ასაწყობი ჭერი (ნახ. 1). გავრცელდა შუა საუკუნეების მავრიტანული არქიტექტურიდან.

ნახ. 1

არტეფაქტი (ლათ. artefactum < arte ხელოვნური და factus გაკეთებული) – 1. ნებისმიერი ხელოვნურად შექმნილი ობიექტი, ადამიანის მოღვაწეობის შედეგი; 2.

წარმონაქმნი ან პროცესი, რომლებიც ზოგჯერ თავს იჩენს ორგანიზმის ან მისი ცალკეული ქსოვილების გამოკვლევისას რაიმე ზემოქმედების ან დამუშავების შედეგად და რომლებიც ჩვეულებრივ არ არის დამახასიათებელი ორგანიზმისათვის.

არტეფაქტი არქეოლოგიაში – ობიექტი, რომელმაც განიცადა ადამიანის ზემოქმედება და მოძიებული იქნა გათხრების ან ერთეული, შემთხვევითი მოვლენის შედეგად.

არტეფაქტი კულტურული – ნებისმიერი ხელოვნურად შექმნილი ობიექტი, რომელსაც გააჩნია როგორც განსაზღვრული ფიზიკური მახასიათებლები, ისე ნიშნური სიმბოლური შინაარსი.

არტეფაქტი ლაბორატორიული კვლევების – ეფექტი, რომელიც გამოწვეულია ექსპერიმენტატორის შემთხვევითი ან წინასწარგანზრახული გავლენით ექსპერიმენტის მიმდინარეობაზე.

არტეფაქტი მონაცემთა კოდირების – კომპ. ისეთი კანონზომიერებების გამოჩენა ეკრანზე, რომელიც გათვალისწინებული არ არის საწყის მონაცემთა ბაზაში (მაგ., ზედმეტი დეტალები გამოსახულებაზე, ხმაურის ფონი, გამოსახულების აბერაცია და სხვ.).